

Preotul PARASCHIV ANGELESCU

SLAVĂ ȘI MĂRIRE

STUDIU DE DOCUMENTARE LITURGICĂ

FASCICOLA ÎNTÂIA

3034

α * ω

*Protonotariu
de
Zecheu
15.I.1946.*

BUCUREȘTI
TIPOGRAFIA CĂRȚILOR BISERICEȘTI
1939

*Închin smerit această umilă contribuție la
revizuirea și îndreptarea cărților noastre biseri-
cești Înaltpreasfințitului Domnului Domn
Dr. MIRON CRISTEA, întemeietorul
Patriarhiei românești, și tuturilor Înaltprea-
sfințiților și Preasfințiților Domnului Domni:
Mitropoliți, Episcopi și Arhierei, membri
ai Sfântului Sinod.*

Preotul PARASCHIV ANGELESCU
parohul bisericii universitare «Sf. Sava»
și profesor la Academia de muzică
religioasă din București

București

8. XII. 1938 — 8. I. 1939

ANNORE
1938

«SLAVĂ» și «MĂRIRE»

La aliniatul 8. (p. 630) din *Lămurirea* pe care preacucernicul preot *Niculae M. Popescu*, profesor universitar și membru al Academiei Române, o dă la sfârșitul *Molitfelnicului* cercetat, îndreptat și editat¹ de preacucernicia Sa, citim :

«Am pus peste tot *Mărire* (=δόξα); și numai în câteva locuri am păstrat *Slavă*. Căci spre mirarea și bucuria mea m'am încredințat că în Molitfelnicele din veacul al 18-lea se zicea *Mărire* și nu *Slavă*. Cum s'a vârit acest cuvânt curat slav în vorbirea noastră încât să aibă îndrăzneala a zice că-i mai cuprinzător de înțeles de cât cel românesc, este o tristă poveste din viața cuvintelor vechi românești ce se lasă fugărite din cuibul lor, ca rândunica cea harnică de îndrăzneța vrabie».

Același lucru, mai dezvoltat însă și, într'un anumit fel, documentat, îl reia și îl susține preacucernicia Sa în articolul: *Slavă sau Mărire?* din revista *Biserica Ortodoxă Română*², anul LV (1937), Nr. 7-10, pp. 492-497, în care ajunge la următoarele concluzii:

«Corectând *Aghiasmatarul*³ și *Molitfelnicul* (e-

1. *Molitfelnic*. Ediția Sfântului Sinod. București 1937. Tipografia Cărților Bisericești. (Cu acest prilej dau următoarea lămurire: Spun impropriu *editat*, deoarece editorul propriu zis este Sfântul Sinod; dar vreau să fiu în concordanță perfectă cu stilul *Regulamentului pentru revizuirea și editarea cărților bisericești române*, în care citim: ... «unii din editorii moderni au crezut că fac mai bine înlocuind...», etc. (Art. 4, al. g). Vezi acest *Regulament*, despre care va mai fi vorba în acest studiu, în : a) *Legea organică și Regulamentele Sfântului Sinod*; București, 1892, p. 128; b) Chiru C. Costescu, *Colecțiune de legi, regulamente*, etc. București 1916, p. 320).

2. V. și extrasul *Diortosind Molitfelnicul*, București 1938, pp. 29-35. (Editura seminarului de istoria bisericii române de la facultatea de Teologie din București, Nr. 12).

3. O carte aparte și redusă, cu slujbe bisericești, extrasă din *Molitfelnic* și definită precis de p. preot N. M. Popescu, astfel: ...«am hotărît ca în *Aghiasmatar* să se afle cele «săvârșite de preot la deosebite împrejurări din viața creștinilor, mai ales în afară de sfânta biserică». (Vezi *Bis. Ort. Rom.*, anul LV (1937), Nr. 11-12, p. 703 sus, și *extras* p. 15 mijloc).

diția din anul 1937 a Sfântului Sinod) am reintrodus în aceste cărți cuvântul *Mărire* pentru motivele următoare:

1. *Mărire* are trecut vechiu, de peste 200 de ani, în Molitfelnicul românesc și a fost fără motiv înlăturată în anul 1910.

2. Cu bună știință au tălmăcit bătrânii, — ori genialul Antim Ivireanu † 1716, ori vestitul Damaschin Dascălul † 1725, — pe Δόξα cu *Mărire*⁽²⁾ și nu cu *Slavă*, știind ei bine și grecește și slavonește.

3. Având deci în limba română două cuvinte: *Mărire* și *Slavă* pentru grecescul Δόξα, m'am ținut în bună parte de hotărîrea cuminte a lui Titu Maiorescu: «Se înțelege de la sine că acolo unde pe lângă cuvântul slavon există un cuvânt roman, acesta trebuie menținut și acela depărtat. Vom zice dar binecuvântare și nu blagoslovenie». (*Critice*, I (ed. 1931), 226; cf. II (1915), 164). Adică am dat întâietate românescului *Mărire* și nu slavonescului *Slavă*. Dar ca să nu sărăcesc limba română, cum zicea Melchisedec, am păstrat și *Slavă*, însă rar de tot».

*

Cu totul altceva însă citim în postfața dela p. 392 (*Spre știință*) a *Liturghierului* cercetat, îndreptat și editat⁴ în anul 1937 de preasfințitul arhiepiscop Irineu Mihălcescu, profesor universitar, și de preotul Paraschiv Angelescu.

(2). Nota aceasta aparține p. preot N. M. Popescu. O reproduc în întregime: «Spre întărirea celor spuse, adaog că și în *Liturghie* tot așa au tălmăcit bătrânii pe Δόξα cu *Mărire*. Iată *Liturghia slavo-română*, Buzău 1702, când tipărește și Molitve românești „scoase din izvoadele cele vechi grecești” zice *Mărire* (fol. 113, 114, 115, 116, 129, 130, 131, 132, 133, 134, 161, 162, 163). Nu mai vorbim de *Liturghia românească* (ed. Antim Ivireanul, Târgoviște 1713, unde peste tot avem *Mărire* (p. 12, 13, 14, etc.) și numai la indicații de tipic a rămas zicerea slavonă: СЛАВА И ПЫНЪ (p. 18, 29, etc.)».

4. *Sfintele și dumnezeieștile Liturghii*. Ediția Sfântului Sinod. București 1937. Tipografia Cărilor Bisericești. (Cu acest prilej trebuie să dau o altă lămurire și anume: Deși pe *poarta* Molitfelnicului, ca și pe *poarta* Liturghierului, se află indicat anul 1937 ca an al apariției lor, totuși, din cele ce se arată la urma fiecăruia, rezultă că *Molitfelnicul* a apărut la 15 Iulie 1937, iar *Liturghierul* la 12 Iunie 1938, adică la o distanță de

Într'adevăr, iată ce anume se afirmă aici:

«Pusu-s'au cuvintele „slavă“ și „slăvim“ peste tot unde în textul grecesc se află „δόξα“ și „δοξάζομεν“, iar în slavonește „СЛАВА“ și „СЛАВИМЪ“; și „mărire“ și „mărim“ peste tot unde în textul grecesc se află „μεγαλωσύνη“ și „μεγαλόνομεν“, iar în slavonește „ВЕЛИЧЕСТВІЕ“ și „ВЕЛИЧАЕМЪ“, ca să nu se facă amestec de gândire».

*

După cum se vede, ne aflăm în fața a două teze fundamentale opuse.

Una, aceea a preacucernicului preot și profesor universitar Nicolae M. Popescu, susține, pe considerațiuni de vechime, de cantități⁵, de tălmăcire exactă, de Titu Maiorescu, de «umplerea gurii de Slavă»⁶ și de *egalitate de înțeles* între *Slavă* și *Mărire*, restaurarea termenului românesc *Mărire* în cărțile bisericești de slujbă și înlăturarea fără nici o remușcare, din aceleași cărți de slujbă, a termenului slavonesc *Slavă*.

Conform acestei teze, *Molitfelnicul din anul 1937*, editat de preacucernicul preot *Nicolae M. Popescu*,

timp de aproape un an unul de altul. Coincidența datării se explică prin faptul că poarta Molitfelnicului s'a tipărit la urmă de tot, iar a Liturghierului la început de tot. Afirm acest lucru în perfectă cunoștință de chestiune).

5. În adevăr, iată ce spune în această privință p. preot N. M. Popescu: «Am numărat în aceste cărți de câte ori se întrebuițează cuvintele *Mărire* și *Slavă*, prin care s'a tradus originalul Δόξα, în slujba Botezului și am constatat: *Mărire* este întrebuițat de 18 ori..., iar *Slavă* este întrebuițat numai în formula: *Slavă Tatălui și Fiului și Sfântului Duh; Slavă fie Hristoase*, care se repetă de cinci ori...». (*Op. cit.* p. 493 și *extras pp.* 30-31). (A se reține și forma precisă de exprimare a p. preot N. M. Popescu din acest citat: «*Mărire* (cuvântul) este *întrebuițat...*», «*Slavă* (cuvântul) este *întrebuițat...*»).

6. Textual: «Fi-voiu în greșală dacă voiu crede că umplerea gurii de *Slavă* a fost motivul înlăturării *Mărireii*, de la 1910 încoace»? (*Op. cit.*; p. 496 și *extras p.* 33 jos). Aci se face, probabil, o aluzie nereușită la psalmodia liturgică (Ps. LXX, v. 8) pe care ar trebui s'o rostească poporul («δ λαός») după ce, mai întâi, ar trebui să se împărtășească, la sfârșitul fiecărei Liturghii: «Să se umple gurile noastre de lauda ta, Doamne, ca să laudăm slava ta...». (Vezi *Liturghiile Sfinților Părinți*: Ioan Gurădeaur, Vasile cel Mare și Grigorie cel Mare în *Liturghier* (Ed. 1937, pp. 175, 249 și 290). V. și Badea Cireșeanu, *Tezaurul liturgic*, t. II; București 1911, p. 498 și Παν. Ν. Τρεμπέλα, Αί τρεῖς λειτουργίαι κατὰ τοὺς ἐν Ἀθήναις κώδικας; Atena 1935, pp. 151-152.

abundă în *Mărire*, fiindcă și originalul grecesc abundă în Δόξα.

Cealaltă teză, aceea din *Liturghier* (Mihălcescu-Angelescu), susține, adică enunță numai, fiindcă până în prezent n'a dovedit nimic, o deosebire, un *distinguo* esențial, și probabil hotăritor, între termenii *slavă* și *mărire* din cărțile bisericești de slujbă.

Conform acestei teze, *Liturghierul din anul 1937*, editat de preasfințitul arhiepiscop Irineu Mihălcescu și de preotul Paraschiv Angelescu, abundă în *Slavă*, fiindcă și originalul grecesc abundă în Δόξα.

Care să fie adevărul și de partea cui este dreptatea? Iată ce se cuvine să stabilesc în studiul de față prin mijloacele ce-mi stau la îndemână⁷.

* *

Am frământat și am studiat în toate aspectele ei problema *slavei* și a *mărivei* un an întreg înainte de apariția *Liturghierului* și încă o jumătate de an după aceea. Și mărturisesc că aș fi fost pe deplin mulțumit dacă aș fi putut ajunge la aceleași concluzii științifice la care a ajuns preacucernicul preot și profesor universitar Niculae M. Popescu. După cum, iarăși, m'aș fi făcut pe deplin vinovat de judecată și de osândă sinodală⁸, dacă din cauza mea⁹ s'ar fi strecurat în

7. Cer smerit iertare preasfințitului arhiepiscop Irineu Mihălcescu pentru faptul că am lucrat și am publicat acest necesar studiu de autoapărare, nu numai fără consultarea, dar chiar și fără știrea preasfinției Sale. Motivul se vedește din *Anexe*.

8. În ședința *Sinodului permanent* din ziua de 7 Dec. 1938, ca și în ședința plenară a Sfântului Sinod din ziua de 8 Dec. 1938, autorul studiului de față a fost foarte grav acuzat de unul din valoroșii noștri ierarhi, că în *Liturghier*, ca și în *Panihidă* (apărută la 1 Ianuarie 1939), a contravenit unor texte (art. *Mărire*, de pildă), îndreptate științific și statornicite definitiv în *Molitfelnicul din anul 1937*, de către p. preot, prof. univ. și membru al Academiei Române, N. M. Popescu. Răspunsul său întreg este studiul acesta. Nu ar fi simțit niciodată obligativitatea acestei note lămuritoare, dacă acuzația adusă în Sfântul Sinod în ziua de 8 Dec. 1938 nu ar fi fost cunoscută *public* — în chiar după amiaza acelei zile — de majoritatea studenților teologi dela Facultatea de Teologie din București. Pe ce cale nu știe și nici nu-l interesează. Autorul acestui studiu a aflat-o abia a doua zi.

9. Sunt dator, față de conștiința mea creștină, să-mi asum întreaga răspundere a distincțiunii făcută între termenii *slavă* și *mărire* din *Liturghierul românesc*, ed. 1937, rămânând adânc recunoscător preasfințitului arhiepiscop

Liturghier vina de confuzie între *slavă* și *mărire*. Dar n'am ajuns nici la concluziile p. preot N. M. Popescu, și nici vină de confuzie în *Liturghier* nu mi-am aflat. Dimpotrivă, toate cercetările mele de până acum, asidui și dificile, m'au situat exact în partea cealaltă a poziției pe care a luat-o preacucernicia Sa în *Molitfelnic* și în lucrările menționate. Fiindcă, în asemenea cazuri, numai *metoda* investigațiilor și a analizelor profunde, — întemeiate pe doctrină, pe credința noastră creștinească și pe terminologia ei, — ne poate duce la rezultate juste, indiscutabile. Orice altă *metodă*, ca de pildă *metoda* folosită de preacucernicul preot N. M. Popescu, ne rătăcește și ne duce cu ochii închiși la rezultate greșite, discutabile și dăunătoare credinței. Căci, pentru cazul de față, nu vechimea cuvântului *mărire* (*Mărire*) în limba românească; nici atracția subiectivă pentru *Mărire* sau repulsia — tot subiectivă — pentru *Slavă* (sau cum spune p. preot N. M. Popescu: a «atotputerniciei pravoslavnicei Slave»; *op. cit.* p. 496 și *extras* p. 33); nici preferințele regionale ale Românilor ortodocși pentru *Mărire* sau pentru *Slavă*; nici simpla numărătoare a voturilor obținute de fiecare din acești doi termeni în cutare sau cutare carte românească de slujbă, și cu atât mai puțin «cumintele hotărâri» ale *Criticelor* lui Titu Maiorescu, sunt aici argumentele decisive, care să ne poată pune în posesiunea absolută a adevărului. Nu. Ci numai Sfânta Scriptură, Sfânta Tradițiune, Sfinții Părinți și Scriitori bisericești, originalele cărților de slujbă, traducерile lor exacte și precise în slavonește și în franțuzește (edițiile critice), unele subtile surprinderi de interpretare și coroborare a terminologiei biblico-liturgice și chiar unele studii teologice, românești și streine, care au o foarte, foarte sensibilă atingere cu această problemă.

Irineu Mihălcescu, fiindcă a găsit-o întemeiată și, în urma confruntării textelor grecești și slavonești ale *Sfintelor Liturghii*, a admis-o. (Pe atunci, în anul 1937, nu dispuneam de alt material documentar, așa cum dispun de-atunci încoace).

Procedând deci în felul acesta, și numai în felul acesta, documenta-voiu *teza* Mihălcescu-Angelescu și voiu stabili, pentru temeinicia și viitorul cărților noastre de credință și de slujbă, că:

I. *În formă*. Nu două cuvinte: *Mărire* și *Slavă* avem în limba noastră pentru grecescul Δόξα, ci unul singur: *Slavă*, deoarece cuvântul *mărire* corespunde exact grecescului μεγαλωσύνη.

II. *În fond*. Nu există și nici nu poate să existe egalitate de înțeles («=») între Δόξα și Μεγαλωσύνη și prin urmare între *Slavă* și *Mărire*.

III. Confuzia lor formală — în limba noastră — a început numai la jumătatea secolului al XVII-lea și se menține și astăzi.

IV. Adevărul și dreptatea sunt total de partea *Liturghierului din anul 1937*, deoarece prin el se înlătură confuzia tradițională și tot prin el se statornicește definitiv, în conformitate desăvârșită cu textele originale și cu tălmăcirile slavonești, cazurile și locurile *slavei*, ca și cazurile și locurile *măririi*¹⁰.

Deaceea, privită în primul rând sub aspectul acesta, apariția *Liturghierului românesc din anul 1937-1938*, apariție tăcută, pioasă, săvârșită întocmai unei *Liturghii a Darurilor mai-înainte sfințite*, însemnează o dată de răscruce în evoluția cărților noastre de slujbă bisericească. De această dată vor vorbi numai cunoscătorii din timpurile viitoare.

10. Din cauza valorii acestor concluzii și a documentării premizelor lor, studiul de față va avea patru capitole deosebite și anume:

I. Termenii «slavă» și «mărire» în cele dintâi traduceri biblice românești.

II. Termenii «slavă» și «mărire» în textele biblice originale și în versiunile ulterioare.

III. Despre «Slava lui Dumnezeu-Tatăl». Doctrină. A. Aici vom folosi câteva fragmente caracteristice și concludente dintr'un capitol cu același titlu datorat savantului teolog ortodox rus Sergiu Bulgakov (Paris), articol tradus acum pentru prima oară din rusește de preotul Paraschiv Angelescu. B. Despre «mărirea» Sfinților și a tuturor oamenilor îmbunătățiți sau desăvârșiți (apoteoza creștină).

IV. Locurile inițiale și precise ale *Slavei* și ale *Măririi* în Liturghier, în Molitfelnic și în toate celelalte cărți de slujbă.

Concluzii.

CAP. I

Să constatăm mai întâi că problema: *Slavă sau Mărire?*, așa cum este formulată și deslegată de p. preot N. M. Popescu în Molitfelnicul din anul 1937 (nu însă și teza: *slavă și mărire*, așa cum este formulată și statornicită în *Liturghierul românesc* din 1937) se pune numai în limba și pentru limba noastră românească. În toate celelalte limbi, vii și moarte, problema aceasta nu există, nu poate să existe, n'are cum să existe. Ele posedă inițial o terminologie adecvată și precisă atât pentru conceptul de *slavă*, cât și pentru cel de *mărire*. La rândul lor, conceptele acestea corespund și ele unor realități, unor consistențe sau *stări*, distincte și definite în ele și între ele.

Astfel, în ordine biblică și în deosebi creștină, grecescul $\delta\acute{o}\xi\alpha$ corespunde precis stării de $\delta\acute{o}\xi\alpha$, adică *stării de slavă*, pe care o posedă numai Dumnezeuirea. (Pe lângă *starea de $\delta\acute{o}\xi\alpha$ a Dumnezeuirii*, mai apar, în Noul Testament și în Liturghii, și stările de $\epsilon\upsilon\delta\omicron\epsilon\omicron\varsigma$ și $\acute{\alpha}\nu\tau\iota\delta\acute{o}\xi\alpha\sigma\omicron\nu$ ¹¹, care până în prezent n'au putut fi expri-

11. Ocupându-se în deaproape de «*Însemnătatea doctrinală a prepoziției $\acute{\alpha}\nu\tau\iota$ în Noul Testament*» (vezi *Bis. Ort. Rom.*, anul LV (1937), Nr. 7-10, pp. 387-416), d. dr. Nicolae I. Chițescu, asistent la Facultatea de Teologie din București, nu ține seama că unul din principalele ajutoare ale *Teologiei Dogmatice* este (sau trebuie să fie, așa cum a fost și până acum) *Liturgica*. Altfel, pentru cecece avea de dovedit în articolul citat și, în deosebi, pentru cecece avea să dovedească mai târziu în remarcabilul studiu: «*Despre îndumnezeirea omului*» (vezi *volumul*: «*Închinare Înalt Prea Sfințitului Patriarh Miron cu prilejul împlinirii vârstei de 70 de ani*», București 1938, pp. 241-261; *Bis. Ort. Rom.*, anul LVI (1938) Nr. 11-12), studiu în care, este drept, se oprește fugar și asupra *Dumnezeieștilor Liturghii* (vezi nota 6 dela p. 247), ar fi găsit un hotărîtor punct de sprijin, ca să nu zic chiar un hotărîtor punct de plecare, în termenii $\delta\acute{o}\xi\alpha$, $\epsilon\upsilon\delta\omicron\epsilon\omicron\varsigma$ și $\acute{\alpha}\nu\tau\iota\delta\acute{o}\xi\alpha\sigma\omicron\nu$ din *Sfintele Liturghii*. (Termenul din urmă se întâlnește aici de câteva ori). A se vedea, însă, mai departe în studiul nostru.

mate adecvat și precis în limba noastră bisericească. Dar asupra stărilor acestora, ca și asupra termenilor corespunzători, voiu stărui în partea a doua a capitolului al doilea, adică atunci când voiu documenta amănunțit afirmațiile din acest pasagiu).

Tot astfel, un alt termen-concept grecesc, μεγαλωσύνη, corespunde precis stării de μεγαλωσύνη, adică stării de mărire, de magnificență pe care o posedă cineva, și anume:

α. Împăratul împăraților, Domnul domnilor ¹², Regele regilor, Sfântul Sfinților, Sfinții în general (martirii, fericirii, dreptii și cuvioșii lui Dumnezeu), — toți aceștia în spațiile, în domeniile nemărginite și veșnice ale *Cetății dumnezeiești*.

β. Împărații și Domnitorii ¹³, Regii și Majestățile; cu alte cuvinte, toți *marii și măriții* (*megalii și megalosiniții, velii și veliciții*) stăpânitori de popoare și deținători de autoritate lumească, — toți aceștia în hotarele, în cadrele limitate și vremelnice ale *Cetăților omenesti* ¹⁴.

Prezența și preciziunea acestor doi termeni lin-

12. Redau în românește aceste atribute dumnezeiești, acești termeni de invocare, în ordinea în care îi găsesc la începutul *Rugăciunii pentru prohirisirea Împăraților* (text grecesc), rugăciune care, din motive explicabile, nu se află încă tradusă în *Arhieratikonul* românesc. (Vezi Εὐχολόγιον, Veneția 1745, partea a II-a, p. 59: Εὐλογία, Διαφόρων, Ἀκολουθιῶν καὶ Εὐχῶν).

13. Redau aceste demnități în ordinea și în forma în care le găsesc la *Sfântul Evanghelist Luca*, XXI, 12. (V. pericopa evanghelică ce se citește în bisericile noastre la Liturgia din ziua sfântului arhidiacon și întâiul mucenic Ștefan; Cf. *Evanghelie*, ediția VI, București 1928, Tipografia Cărților Bisericești, p. 175, col. II). (Comp. și cap. II, v. 13-15 din *Întâia epistolă sobornicească a Sfântului Apostol Petru*, ca și cap. XIII, v. 1-7 din *Epistola către Romani a Sfântului Apostol Pavel*).

14. În legătură cu aceasta a se vedea: Preotul Paraschiv Angelescu, *Constituție și Evanghelie*, două articole foiletoane în ziarul *Curentul*, anul III (1930), Nr. 1020 și 1022; *Cetăți și împărați: Fericitul Augustin*, articol foileton în ziarul *Curentul*, anul III (1930), Nr. 962; *Luminile Bizanțului*, articol în ziarul *Credința*, anul I (1933), Nr. 4; *Democratizarea Bibliiei: Luther și Tolstoi*, două articole foiletoane în ziarul *Curentul*, anul I (1928), Nr. 268 și 271 [reproduse și în curierul Arhiepiscopiei Ortodoxe Române din București, *Apostolul*, anul V (1928), Nr. 20, pp. 297-303]; *Desnaționalizarea istoriei*, articol foileton în ziarul *Curentul*, anul III (1930), Nr. 1012, și *Al. Vlahuță și noua traducere a Bibliiei în Bis. Ort. Rom.*, anul XLIV (1926), Nr. 538, pp. 17-18.

guistici, δόξα și μεγαλωσύνη, cari exprimă și afirmă con-strângător existența a două stări deosebite, una transcendentă și alta contingentă, se întâlnesc nu numai în neperitoarea clasicitate a limbii grecești, ci, după cum vom vedea, în toate celelalte limbi, vorbite sau apuse, în care au fost tălmăcite până acum, cu desă-vârșită fidelitate, cele două texte originale — ebraic și grecesc — ale *Sfintei Scripturi*.

Prin urmare, ceea ce în aceste limbi nu se poate nici măcar pune în discuție din cauza imposibilității de oscilare, de alternare problematică între: *Slavă sau Mărire?* (= חַכְבֹּדִיָּה (hakabod) sau הַגְּדֻלָּה (haghe-dulah)?¹⁵; = Δόξα sau Μεγαλωσύνη?; = *Gloria sau Magnificencia?*; = ГЛАВА SAU КЕЛІЧЕСТВІЕ?), ci se poate numai constata și crede, în limba noastră românească, datorită pe de o parte lipsei de termeni *autohtoni* adecvați și preciși; iar pe de altă parte amestecării, confundării și chiar a *înlăturării* unora din cei pe cari îi avem (fiindcă ne repugnă origina lor, sau nu admite Titu Maiorescu), se poate pune în discuție, odată cu valabilitatea acestor termeni, și valabilitatea stărilor sau a realităților pe care le definesc și le afirmă.

Fenomenul acesta, izbitor de evident în limba noastră pentru cazul de față, a scăpat cunoscutei vigilențe și științe teologice a preacucernicului preot și profesor Nicolae M. Popescu. Altfel nu ar fi fost cu puțință tăgăduirea, înlăturarea fortuită a stării dumnezeiești de *slavă* din credința biblică și în deosebi creștină, prin înlăturarea, prin nimicirea cuvântului slavonesc *Slavă*, «(=Δόξα)», din *Molitfelnic* («păstrând însă *cuvântul*» și deci *Slava* «numai în câteva locuri»;

15. Redau acești doi termeni ebrești în forma lor articulată (*ha*), așa cum îi găsesc, de pildă, în versiunea ebraică a *Epistolei sobornicești a Sfântului Apostol Iuda*: I, v. 25. (Este pentru prima dată când, trebuind să cercetez amănunțit anumite locuri concludente din textul ebraic al Sfintei Scripturi, ajutat de gramaticile și dicționarele respective, nu am regretat, ci dimpotrivă, am binecuvântat cei doi ani de studii ebraice făcute în anii 1922-1924 la Facultatea de Teologie din București cu preacucernicul preot și profesor Ioan Popescu-Măldești).

sau admitând și *cuvântul* și *Slava*, «însă rar de tot»). După cum, iarăși, nu ar fi fost cu puțință decretarea, proclamarea primatului stării de *mărire* din aceeași credință biblică și în deosebi creștină, prin proclamarea arbitrară și antievangelică a întâietății cuvântului roman *Mărire*, «(= Δόξα)», în același *Molitifelnic* ¹⁶.

Trebuie să spun că de asemenea probleme nu mă izbesc acum pentru prima dată. Le-am mai întâlnit și le-am expus în *Prefața* pe care am scris-o în anul 1936, cu prilejul prezentării în românește a remarcabilului studiu rusesc: *Dogma euharistică* ¹⁷. Vroind să fiu precis în transpunerea pe românește a unor termeni slavonești și rusești, cari alcătuiau fundamentul cugetării autorului, m'am aflat dintr'odată în fața unor

16. La aceste concluzii ne ajută să ajungem chiar forma de exprimare a p. preot N. M. Popescu. Într'adevăr, când citim: «*Mărire* are trecut vechiu, de peste 200 de ani, în Molitifelnicul românesc și a fost fără motiv înlăturată (*sic*) în anul 1910», sau: «Fi-voiu în greșală dacă voiu crede că umplerea gurii de *Slavă* a fost motivul înlăturării *Măririi*, de la 1910 încoace»?, înțelegem că starea de *Mărire* a Dumnezeirii a fost *înlăturată* (*d*) din rândurile axiomaticelor adevăruri conținute în Molitifelnicul românesc în anul 1910 (ceeace, dealtfel, avea să se întâmple și cu starea de *Slavă* a aceleiași Dumnezeiri, în anul 1937, tot într'un Molitifelnic românesc). Vrem să spunem, cu alte cuvinte, că *înlăturată* și *Măririi* se acordă, *id est* corespund în gen și'n număr cu *Mărire-stare*, nu cu *Mărire-cuvânt*. În cazul acesta, acordul ar fi fost altul. (Vezi, de exemplu, observația noastră dela sfârșitul notei 5, p. 7).

S'ar putea, totuși, să ne înșelăm judecând lucrurile astfel. Dar recitind cu toată atenția alte locuri concludente din laborioasa lucrare a p. preot N. M. Popescu, ne convingem că nu ne înșelăm. Reproducem textual, ca și mai sus, aceste locuri: *a*). «Eu am îndrăznit să redau aceste epitete (*sic*) astfel: (Dumnezeu) *necuprins de gând și de cuvânt* (Molitifelnic; 1937, p. 28). Simt că nici această traducere nu-i în totul corectă, dar este ortodoxă și sonoră». (Vezi *Bis. Ort. Rom.*, anul LV (1937), Nr. 11-12, p. 706 și *extras* p. 21 jos); *b*). «Și iarăși, în lepădarea a doua, lui Dumnezeu i se dă (*sic*) epitetele (*sic*)...». (*Ibid.*, p. 706 și *extras*, p. 22 sus).

Prin urmare, trecând peste «simțământul» că orice traducere, care nu-i în totul corectă, este ortodoxă; trecând și peste lipsa totală de sonoritate a *Măririi*, fiindcă, orice s'ar spune, *Slavă* tot este mai sonoră decât *Mărire*, să reținem că, dacă însușirile, calitățile sau atributele lui Dumnezeu-Tatăl, așa cum ne învață orice tratat de *Teologie Dogmatică* pentru seminarii sau licee, au fost «diortosite» și coborâte la starea peiorativă de «epitete», nu se putea întâmpla altceva cu «îndrăzneța» *Slavă*, (= «vrabile») «fugărită» dela cuibul ei din Molitifelnic de «harnica» *Mărire* (= «rândunică»).

17. Protoiereul Sergiu Bulgakov, *Dogma euharistică*. Traducere din rusește de Pr. Paraschiv Angelescu; XVI + 100 p., București 1936. Ed. Librăriei Pavel Suru.

probleme tot de terminologie liturgico-dogmatică, dar de cu totul altă natură¹⁸. Constatam, astfel, în acea prefață, pe bază de lungi și migăloase cercetări de texte, că limba noastră românească, *limba națională*, a devenit cu mult înainte de vreme și *limbă liturgică*, *limba tuturor cărților și a slujbelor bisericești*. Din această cauză unii termeni¹⁹ nu exprimă întotdeauna fidel sensul absolut și precis, nici pe al originalului grecesc și nici pe acela al tălmăcirii slavonești, făcută cu desăvârșită exactitate și statornicită, odată pentru totdeauna, după mari și sguuitoare frământări, ceea ce încă nu s'a întâmplat cu limba, cu terminologia noastră liturgico-bisericească²⁰.

18. Stăruiam asupra necorespondenței de sens a terminologiei românești din *Epiclesa euharistică* în raport cu terminologia ei grecească și slavonească.

19. De exemplu : a). *Prefăcându-le* (prefacerea Darurilor euharistice) este un termen, format numai în limba noastră din trei părți de cuvânt : prepoziție, participiu și pronume, termen care nu corespunde exact nici grecescului μεταβαλόν și nici slavonescului ПРЕЛОЖЕНЪ; b). *Trup* nu corespunde exact nici grecescului σάρξ și nici slavonescului ПЛОТЬ; c). *Potrivire* (potrivirea Sfințelor) nu corespunde exact nici grecescului κατάληξις și nici slavonescului ПОТРЕБЛЕНИЕ, de unde l-am împrumutat, dar într'o altă accepțiune ; și alții. Vezi *Dogma euharistică* ; p. V și urm. *Ibid.*, notele dela pp. 5-6, 34, 37, 88 (28).

20. Fără îndoială că numai teama, numai conștiința de a nu săvârși vreo greșală de credință prin *întoarcerea cuvintelor sfinte* (din grecește și slavonește) «pre limba noastră scurtă», a oprit pe Mitropolitul Theodosie al Țării Românești (1668-1672 ; 1679-†1708) să dea în românește toată *Liturghia din anul 1680*, mărginindu-se numai la tălmăcirea tipicului ei «pentru folosul cunoscându al neamului nostru, mai vărtos alū ceatii Bese-recești». Iată exprimată cu propriile-i cuvinte această teamă în prefața «*Epistola dedicatoria*» a *Liturghiei* din 1680 : «...și nu mai multă alta am făcutū..., fără cât tipiculū eī tot di pe izvod grecescū pre orânduīala lui, pre limba noastră amū întorsū, pentru ca preoții și diiaconii, măcarū cât de puțin ar ști, lesne să-s povățuīascā, de a putē cunoaște, ce iaste a face, și a sluji. Iară Lyturghiia toată a o prepune pre limba noastră și a o muta, nice am vrutū, nice am cutezat ; dreptū mărturisescū pentru multe alte pricini ce m-au înpinsū, sāvaī că și pentru scurtā limba noastră ce iaste». (Cf. **Bianu și Hodoș**, *Bibliografia românească veche*, fasc. III, p. 234). Prin urmare, deși monahul Theodosie dela mănăstirea Cozia, viitorul «Theodosie Arhiepiscopulū Ugrovlahiei», așa cum își semnează *Epistola dedicatoria* către Domn, este autorul, încă din anul 1657, al celei dintāi tălmăcirii în românește a *Simbolului Credinții*, acest simbol rămāne mai departe manuscris, neputând fi îngăduit oficial în limba bisericească, *rostită*, a cântărilor sau a citirilor slujitorilor bisericești din timpul său. Deaceea *Simbolul Credinții* se tipărește mai târziu. (Vezi : **Episcopul Ghenadie** al Râmnicului, *Evangelhiile*, studii istorico-literare, Buc. 1895,

Nu tot același lucru însă îl pot constata și afirma, pe bază tot de cercetări și confruntări de texte, și în împrejurarea de față. Aș săvârși o impietate, un sacrilegiu împotriva credinții și a conștiințiozității celor

p. IX; **Petre Dragomirescu**, *Încercări literare asupra traducerei cărților de ritual în Biserica românească* (teză de licență), București 1895, p. 10). Aceasta însemnează că, altfel decât în Ardeal, unde anumite condițiuni și vicisitudini istorice au impus mult mai devreme introducerea, folosirea limbii românești atât în tălmăcirea cărților sfinte, cât și în bisericile ortodoxe, în Țara Românească și în Moldova limba liturgică a rămas tot limba slavonă până la jumătatea veacului al XVII-lea.

Nu voiu putea spune însă niciodată atât de precis, de documentat, de autoritar și de frumos aceste lucruri de cum le spune **d-l profesor Iorga**. Deaceea să-l ascultăm: «Varlaam nu trăia în zădar într'o vreme când ortodoxia, încă nelămurită într'o mulțime de probleme religioase pe care le scosese la iveală numai filosofia ultimelor timpuri aplicată la Credință, era năvălită de curente nouă de idei și, ferindu-se de catolicism, cădea în calvinism, pentru ca, pe urmă, frica de calvini și luterani s'o facă a trece dincolo de cărarea cea dreaptă, abia trasă, și a se rătăci în largul câmp al dogmei latine, desăvârșit precizat în evul mediu prin Toma de Aquino și școala lui. Mulți se întreabă dacă în «Mărturisirea» chiar a lui Petru Movilă sânt mai multe orientări spre „schisma” catolică sau spre „eresia” nouă răsărită din aceasta. Pe când odinioară nimeni n'ar fi cutezat să atingă, în teorie sau în practică, dogma limbilor sfinte, dincolo de care Cuvântul lui Dumnezeu nu se poate îmbrăca fără păcat în graiu omenesc, acum nu în zădar se propoveduise de pe la 1560 înainte către Români, pe temeiul afirmației apostolului «neamurilor», marele Pavel, că fiecare popor are drept la Cuvântul lui Dumnezeu în rostul înțeles de dânsul. Ortodoxul Varlaam, apărător al vechii Credinți drepte, face mărturisiri ciudate în Predoslovie «Cărții românești de învățătură»: Scriptura se *pogoară* «pe înțelesul oamenilor pân'au început a scoate așeași cineși pre limba sa, pentru ca să înțeleagă hie cine și să învețe și să mărturisască minunate lucrurile lui Dumnedzău». Parc' ai auzi pe Coresi, îndreptând cele d'întăiu cărți sfinte în limba poporului său, ori pe acei Vlădici români din Ardealul vechilor prinți calvini, cari din convingere și râvnă, sau din poruncă ori de frică, tunau în cuvintele lui Pavel împotriva îndărătnicilor boscoroditori în slavonește! *Și Varlaam, care se sfieste încă a scoate tipăriturile rusești din bisericile țerii sale și a da la tipar Psaltiri și Evanghelii românești, uită iarăși de concepțiile strict bisericesti, care nu pot privi pe oameni decât numai ca suflete unite prin aceeași credință și cuprinse în aceeași alcătuire duhovnicească, fără deosebire de neam sau de loc, fără căldură pentru aceste întâmplătoare și trecătoare lucruri ale pământului, când se îndreaptă către «toată semenția românească pretutinderea, ce se află pravoslavnici într'aastă limbă», întinzându-i ca un «dar» făcut lor și «limbii românești» cărți prin care se poate ajunge la înțelegerea Credinții și se pot furișa ici și colo părți din propoveduirea lui Iisus, prefăcută în umila limbă de toate zilele». (**N. Iorga**, *Istoria Bisericii românești*, ediția a II-a revăzută și adăugită, București 1929; volumul I, pp. 337-338).*

Conflictele de conștiință, căci conflicte erau toate frământările launtrice ale clericilor români ortodocși din veacul al XVI-lea și prima jumătate a veacului al XVII-lea în legătură cu îndepărtarea limbii slavonești din biserică și introducerea limbii românești (mai ales că limba slavonă fusese de mult acreditată ca a treia limbă liturgică sfântă în locul isgonitei limbi

dintâi tălmăcitori în românește ai Sfințelor Scripturi și ai cărților noastre bisericesti de slujbă, și aceasta n'o pot face. Dimpotrivă, mă plec ingenunchiat și cucernic în fața operii lor monumentale, le binecuvintez fapta

ebraice a inscripției de pe crucea Mântuitorului), conflictele acelea de conștiință dintre *Credincios* și *Român*, dintre *Teolog* și *Literat*, dintre *Evanghelia gîntilor* și *Limba neamului*, tot uriașul nostru învățat, cugetător și apostol **Iorga** le va desvălui și le va formula. Să-l ascultăm: «Cu atât mai mult trebuia să dorească un Vlădică românesc de lege calvină (Simion Ștefan), — pe care nu-l opria niciun Patriarh, niciun sobor mare sau mic, nicio tradiție sfântă, nicio putere lumească, ci din potrivă, aceasta-l îndemna către tălmăcire și tâlcuire în toate, — răspândirea psalmilor și a pildelor, a învățăturilor, a prezicerilor Mântuitorului în limba cea de obște. *Varlaam își mai uita de misiune când arăta iubire pentru «cartea românească»*, spre care-l îndemna sufletul său; Simion Ștefan, făcându-și datoria, care-i vorbia numai de înțelegere din partea tuturor și de luminarea religioasă a «poporului» — dacă acesta ar fi înțeles ungurește, n'ar mai fi fost de ce să se facă atâtea cheltuieli cu tiparul în chirilice —, simția și el cum i se deșteaptă în sufletu-i de fecior de țaran, — ca și Varlaam, dușmanul din țara «fără Scriptură», — iubirea pentru însuși acest graiu al Românilor de pretutindeni. Și, atunci, *cugetând, nu asupra folosului întâmplător al limbii, menită să slujească, de o potrivă cu poporul însuși, rosturi străine*, iată că-l ia condeii înainte și că scrie» ... (neuitata *prefață* a Noului Testament dela 1648)... (*Ibid.*, pp. 338-339).

În legătură cu dificultățile de limbă întâmpinate de traducătorii noștri din timpul acesta și de mai târziu, ca și în legătură cu greșelile și confuziile la care au dat naștere, fără să vrea, ne vom îngădui să *apelăm tot la luminile covârșitoare ale d-lui profesor Iorga*, dar tocmai spre sfârșitul capitolului de față.

Aci este locul să mai amintim că, nici chiar «Antim Ivireanul <urmașul lui Theodosie, temătorul de greșeli de credință prin întoarcerea cuvintelor sfinte pre limba noastră scurtă>», care a contribuit atât de mult la promovarea literaturii bisericesti, nu are nicio publicație curat românească de ritual». (V. **Sextil Pușcariu**, *Istoria literaturii române, epoca veche*, ed. II-a, Sibiu 1930; pp. 101-102). Sau și mai precis: «După cum la vecinii noștri din miază-zi găsim texte bisericesti greco-slave, tot astfel vedem că unele din aceste exemplare <cele dintâi tălmăciri românești> sânt bilingue, dând și textul slavon pe lângă traducerea românească — un obicei care avea să dăinuie și mai târziu — ceea ce le face să apară ca un fel de simbol al luptei ce se dădea între tradițiune și spiritul inovator: cei ce țineau la obiceiul vechiu și nu se puteau împăca cu introducerea limbei naționale în biserica română, aveau puțința să găsească și textul slavon consacrat, în timp ce traducerea românească alăturată le dădea înțelegerea textului». (**Același**, *Ibid.* p. 71).

Bibliografie generală în legătură cu decadența influenței slavone în Țările Românești, cu manuscrisele și cu primele tipărituri în românește, cu greutățile întâmpinate pentru introducerea limbii românești în Biserică și cu traducerile cărților sfinte și ale cărților de slujbă. **Opere fundamentale**: **N. Iorga**, *Istoria literaturii românești*, (patru volume, unul de *Introducere sintetică*, Buc. 1929). Vol. I, ediția a II-a revăzută și larg întregită, Buc. 1925, pp. 171-213; 215-283; 365-398; Vol. II, ediția a II-a revăzută și larg întregită, Buc. 1928, pp. 35-37, 39-43, 48-49, 77-88, 459-485. **Același**, *Istoria Bisericii românești* (două volume). Vol. I, ediția a II-a revăzută și

— deopotrivă de creștinească și de românească — și le cinstesc după toată cuviința pomenirea și numele (al celor cunoscuți până acum). Fiindcă, altfel—poate—de cum ne-am fi așteptat, ei au tălmăcit întotdeauna corespunzător și precis termenii slavonești *слава* și *величіе* (sau *величествіе*) prin *slavă* și *mărire* (uneori și prin *mărie* sau *mărime*), neputând astfel să-i confunde și nici să uzurpe *slava* Dumnezeirii prin *măvirea*, *măria* sau *mărimea* **Indumnezeirii** (ceeace totuși se va întâmpla, dar mai târziu, în secolul al XVII-lea). Și au tălmăcit așa, în conformitate absolută cu textele slavonești pe care le aveau la îndemână, a căror citire o înțelegeau perfect și a căror grafie chirilică o întrebuințau. (Citirea și grafia textelor grecești le erau foarte puțin accesibile pe vremea aceea). La rândul lor, textele slavonești (60 la număr) fuseseră și ele tălmăcite din grecește în secolul al IX-lea de frații Chiril și Metodiu (*savanți în cele ale științii lor teologice și excelenți în cele ale preției lor monahale, astăzi Sfinții tuturor popoarelor de origină slavă*), tot atât de corespunzător și precis în ceeace privește existența în ele a termenilor *δόξα* și *μεγαλωσύνη*, împreună cu toate formele lor verbale și circumstanțiale.

Ne-am fi așteptat, poate, ca acești întâi tălmăci-

---

adăugită, Buc. 1929, pp. 169-189, 279-422. **Același**, *Art et littérature des Roumains, Synthèses parallèles*, Paris 1929, pp. 54-58; 62-76. **I. Bianu și N. Hodoș**, *Bibliografia românească veche*, fasc. I (1508-1588); fasc. II (1635-1656); fasc. III (1673-1690) și fasc. VI (Adause și îndreptări, indice și table). **Sextil Pușcariu**, *Istoria literaturii române, epoca veche*, ediția a doua revăzută și întregită, Sibiu 1930, pp. 66-80, 91-107. **Același**, *Limba cărților sfinte*, în volumul omagial: Închinare I. P. S. Patriarh Miron cu prilejul împlinirii vârstei de 70 ani, Buc. 1938, pp. 115-117. **I. Bianu**, *Despre introducerea limbii românești în Biserica Românilor*, Buc. 1904. **Același**, *Prefața la Lucrul apostolesc — Apostolul — tipărit de Diaconul Coresi în Brașov la anul 1563*. Acad. Rom. IV, Buc. 1930. **Episcopul Ghenație (Enăceanu) al Râmnicului**, *Evangeliiile*, studii istorico-literare, Buc. 1895; întreaga *Precuvântare*, pp. V-XIV. Această foarte interesantă *Precuvântare* s'a tipărit mai întâi în revista *Bis. Ort. Rom.*, anul XVI, Nr. 11. **Constantin C. Giurescu**, *Istoria Românilor* (trei volume). Vol. II, partea a II-a, Buc. 1937, pp. 603-607, 612-625. **N. Iorga**, *Istoria Românilor*, (nouă volume până acum). Vol. V (*Vitejii*), Buc. 1937. Cartea a III-a, pp. 105-127. Cartea a V-a, cap. II, pp. 201-205. Vol. VI (*Monarhii*), Buc. 1938. Cartea a II-a, cap. VIII, pp. 186-194 și Cartea a V-a, cap. II.

tori ai noștri să redea pe slavonescul *слава*, împreună cu toate formele lui verbale și circumstanțiale, prin latinescul *gloria*, fiindcă:

α). Era (și este) echivalentul perfect, în conținut, al slavonescului *слава* (și prin urmare al grecescului *δόξα*);

β). De *gloria* auziau neîncetat în lumea credincioșilor catolici de cari erau impresurați și cari-i asaltau din răspuțeri în scopul îmbrățișerii credinții lor.

După cum, iarăși, ne-am fi așteptat ca aceiași tălmăcitori *băstinași* să redea în românește pe slavonescul *величіе* (sau *величествіе*), împreună cu toate celelalte forme ale lui, printr'o altă terminologie slavonească: *velic, velit, veliciți*, terminologie plină de toată reverența și care s'a păstrat în limba românească până nu de mult. Dar n'au redat nicăieri așa, ci au tălmăcit cuvântul slavonesc *величіе* (sau *величествіе*) când l-au întâlnit, prin românescul *mărire*, uneori chiar și prin *mărie* sau *mărime*, fiindcă limbajul românesc al vremii posedă aceste cuvinte în accepțiunea lor proprie, accepțiune egală cu însăși cuvintele.

Pe câtă vreme lipsindu-le din același limbaj—prin explicabilă neacceptare — cuvântul roman *gloria*²¹, fiindcă acceptarea lui ar fi însemnat abdicarea, căderea lor în «catolicie» și în felul acesta ar fi exprimat «catolicește», să zicem, credința pravoslavnică a *Slăveei* lui Dumnezeu, ei — tălmăcitorii români pra-

21. O încercare temerară și neisbutită de a-l introduce cu sila în limba noastră liturgică avea să facă mai târziu «Episcopul Dunărei-de-Jos (Ismail) *Melchisedek*» (Ștefănescu) între anii 1865-1879 prin publicarea așa numitului *Oratoriu* al său (fără loc și fără dată) unde întrebuițează, pe de o parte zicerea *glorie*, iar pe de altă parte numai zicerea *mărire*, pentru ca la urma *Oratoriului*, p. 100, să aflăm: «*Gloriă. (=) Slavă, mărire.* Iar la pag. 108 să citim și să nu ne vie să credem: *Sobornicū, sobornicescū.* Prin această zicere bătrânii noștri litteratori au crezut că se exprimă zicerea originală: *Καθολικός: Catholicū-ă*, dar cu greșală. *Καθολικός* înseamnă *universalū, generalū*, pe când slavonescul *sobornī* pentru Români are înțelesul de *synodalū*. Este bine dar, și trebuie a se adopta și în limba română zicerea originală *Catholicū, Catholicitate*, ca termen teologic, precum este adoptată în litteraturile tuturor națiunilor civilizate, fără a ne mai opinti zadarnic să păstrăm ceea ce nu primește logica și știința; și fără a ne teme că prin această zicere am deveni papiști». Ce-a rămas din toată

voslavnici — n'au putut recurge, firește, nici la acceptarea, la *împământenirea* grecescului *δόξα* (termen care avea, totuși, să pătrundă în limba noastră mai târziu, tot prin Biserică, prin limba liturgică grecească a multor slujitori de-ai bisericilor noastre, dar care, datorită «reacțiunii furioase» a credincioșilor români, avea să capete — în afară — o întrebuintare strict peiorativă: nu a *doxei* pe care o auziau în biserici, egală cu *slavă*, ci a uzurpatorului *slavei* — slavonești sau *românești* — din limba liturgică bisericească). De aceea ei au recurs numai la *împământenirea* slavonescului *slavă*, românizându-l complet²², lăsându-l

logica și știința acestei «ziceri», și ce bine se simte ea în limba noastră, își poate da ușor seama oricine. Nu s'aude în bisericile noastre (și oriunde și ori decâte ori se rostește *Simbolul credinții* (*Crezul*) decât așa: «(Cred) și într'una sfântă, *catholicească* și apostolească Biserică!» (Art. 9). De altfel, toate manualele de *Liturgică* ale timpului, începând cu al Episcopului Melchisedec și terminând cu al regretatului profesor Badea Cireșeanu, sunt pline cu *glorie, sfintele Sacramente, quotidian, secolii secolilor, mărire, Sanctul Spirit, catholic și catholicitate, speranță, etern și eternitate*, etc. Totuși, mai târziu, atunci când învățatul Episcop Melchisedec va ajunge membru al Academiei Române, își va schimba fundamental atitudinea-i novatoare și temerară, întorcându-se la *Slavă, slăvesc, slăvit*, etc., după cum se va vedea mai departe în studiul de față.

22. În această privință mi se pare foarte ciudată, ca să nu zic lipsită de consecvența necesară, *părtinirea* foarte justă și judicioasă a altor cuvinte din cărțile noastre de slujbă de către preacucernicul preot și profesor Niculae M. Popescu. De pildă, despre cuvântul *Molitvenic* spune: «Biserica noastră, stând multă vreme supt influența culturii bisericești sudslave, a primit cartea cu titlul obișnuit acolo: *Molitvenic*. A păstrat acest titlu în *Molitvenicele* slave scrise pe pământul nostru (v. Acad. Rom. mss. slave 167, 275), l-a trecut primelor traduceri românești și *l-a împământenit atât de puternic că n'a putut fi înlăturat de alt titlu*. Și azi, cu toate *Evholoagele*, multe și vechi, preotul, cântărețul, și mai ales poporul, tot de *Molitfelnic* știe». (*Op. cit.*, pp. 696-697 și *extras* p. 6). (Sublinierea este a noastră).

De ce oare, conform principiului maiorescian, p. preot N. M. Popescu *n'a înlăturat* și titlul cărții, spunându-i, bunăoară, în loc de *Molitfelnic Oratoriu*, așa cum spunea episcopul Melchisedec prin anii 1865-1879, ori *Mistirio* sau *Sacrament*, așa cum spunea Mitropolitul Ștefan al Țării-Românești în cartea lui cu rugăciuni traduse din grecește și slavonește (Târgovește 1651)? (V. titlul și poarta acestei cărți la Bianu și Hodoș, *op. cit.*, p. 178 și N. Iorga, *Istoria literaturii românești*, ed. a II-a revăzută și larg întregită, București 1925; vol. I, p. 278). Era mai latinesc, mai roman. În afară de aceasta, constatarea de mai sus să nu fie oare tot atât de valabilă, dacă nu chiar mai mult, pentru *împământenitul* Slavă? Indiscutabil că da. Iată, port cu mine de când studiez problema *slavei* și a *măririi* o hârtie simplă, scrisă rău și la repezeală cu creionul, — un «acatist» lăsat la biserică —, prin care o biată credincioasă ortodoxă, probabil bătrână și

moștenire scumpă și nepieritoare generațiilor următoare, dar nu și defininindu-i conținutul din punct de vedere dogmatic, deoarece îi știau cuprinsul mai bine decât noi cei de astăzi.

Și acum să procedăm la prezentarea dovezilor hotăritoare.

Se înțelege dela sine că pentru aceasta vom apela, trebuie să apelăm la izvorul principal, la cel mai vechiu monument de limbă românească pe care îl avem până în prezent.

bolnavă, se roagă «lui Hristos Dumnezeu, Maicii Domnului și la toți Sfinții și Sfintele ca s'o ia și pe ea sus, mai iute, în slava sa cerească». Lăsând la o parte faptul că Dumnezeu nu ia oricum, oricând și pe oricine în slava sa cerească, mă întreb mereu de-atunci încoace: de ce n'o fi scris credincioasa aceasta în *mărire* sa cerească?... Este vorba, firește, numai de *impământenirea românească* a cuvântului *slavă*, nu și de definiția lui teologală. Să recunoaștem că până acum, noi, preoții și profesorii de științe religioase, n'am dat sau am încetat să mai dăm poporului nostru dreapta credință și justa interpretare a *slavei* lui Dumnezeu, ci ne-am mărginit mai mult la «*introducerea*» sau la «*înlăturarea*», la «*reintroducerea*» sau la «*reînlăturarea*» pe rând, după diverse criterii, toate însă subiective și nestudiate suficient, când a cuvântului slavonesc — corespunzător *slavei*, când a cuvântului roman — corespunzător *mărirei*, din cărțile bisericești de slujbă «pe care le-am revizuit și le-am îndreptat». Credincioșii însă, n'au vrut să știe de toate aceste acțiuni și «reacțiuni furioase» ale *editorilor* acestor cărți, ci au rămas neclintiți în credința și n'întrebuințarea zilnică a «*slavei Domnului*», și nicidecum a *mărirei Domnului*. În aceasta cred și-o afirmă cu toată venerațiunea și devotamentul numai când este vorba de *Măria Sa Vodă*, de *Măria Sa Regele*, de *Măria Sa Voevodul*.—Acesta este adevărul cu «îndreptarea» cărților noastre de slujbă și el nu trebuie să supere pe nimeni: *nici pe cei dela 1910 încoace, nici pe cei dela 1937 încoace*.

Să mergem însă mai departe cu p. preot N. M. Popescu și să cităm: «Trebue însă să notăm că în Molitfelnicile românești pe lângă denumirea *rugăciune* se găsește și denumirea *molitvă* — în cele vechi peste tot, rar de tot în cele mai noi... Dar credincioșii români, mai păstrători de limbă veche decât învățații și mai preciși în semantica cuvintelor decât literații, folosesc și azi cuvântul *Moliftă*, când este vorba de rugăciunile pe care preotul le citește pentru ei, pentru credincioși; ei lasă *Rugăciunea* să fie aceia pe care pot să și-o facă sau să și-o citească ei singuri». (*Op. cit.*, p. 700 și *extras* p. 11). Iată o foarte judicioasă și dreaptă constatare pe care o împărtășim întru totul. Ne întrebăm însă: De ce oare acest fenomen, în primul rând sufletesc, să nu fie tot atât de valabil, dacă nu chiar mai mult, pentru *Slavă* în raport cu *Mărire*? De ce «să ne opintim zădarnic», așa cum spunea episcopul Melchisedec, să *impământenim*, în cărțile de slujbă și în graiul total bisericesc al poporului nostru, *aceea ce este odată impământenit*, cu «logică și cu știință» instinctivă, deci nu prea științifică, în forma și în sensul însă în care este *impământenit*? Pentru aceasta nu avem decât să facem și următoarea verificare: Să mergem într'o

Acest izvor, acest monument este așa numitul *Codice Voronețean*, descoperit în anul 1871 la mănăstirea Voroneț din Bucovina de profesorul Grigore Crețu și publicat în anul 1885, la Cernăuți, cu un vocabular și studiu asupra lui, de eruditul profesor universitar *Ion Gh. Sbiera*²³.

Se știe că acest *Codice* este o copie târzie, după o altă copie probabil, care (copia descoperită la Voroneț) ar data cam de pela sfârșitul veacului al XV-lea sau începutul veacului al XVI-lea²⁴. Primul text, prima traducere este însă cu mult mai veche²⁵.

Copia *Codicelui* nefiind completă, ci în mare parte distrusă și zdrențuită, nu i se poate cunoaște nici tălmăcitorul inițial²⁶ și nici transcriitorul sau transcriitorii de mai târziu. Oricum însă, există un perfect acord

---

zi de sfântă Duminică la o biserică ortodoxă oarecare — de oraș sau de sat — (de mănăstiri nu mai vorbim), unde însă preotul și cântăreții glăsuiesc: «*Slavă* Tatălui și Fiului și Sfântului Duh...», și să observăm cu câtă pătrundere, cu câtă evlavie, cu câtă cuceritoare credință se înclină credincioșii, făcându-și totodată și semnul sfintei cruci, oridecâte ori aud cuvântul *Slavă*. Să mergem după aceea și într'o altă biserică ortodoxă — de oraș sau de sat — (de conformismul tradiționalist al mănăstirilor nici nu poate fi măcar vorba), unde preotul și cântăreții glăsuiesc: «*Mărire* Tatălui și Fiului și Sfântului Duh...», și vom observa numai decât că la auzul cuvântului *Mărire* starea sufletească a credincioșilor este alta, una foarte diminuată ca efluvii de evlavie, manifestată printr'o pronunțată pasivitate, dacă nu chiar absență totală dela datoria — deprinsă din moși-strămoși — de-a se închina inclinandu-se. Deaceea: «credincioșii români, mai păstrători de limbă veche decât învățații și mai preciși în semantica cuvintelor decât literații...». Dar n'o mai luăm dela cap. Ne oprim aci. E prea numai de partea noastră adevărul adevărat, ca să apelăm încontinuu la mărturiile atât de prețioase, de evidente și de constrângătoare ale p. preot Niculae M. Popescu, încât suntem siliți să renunțăm la ele. Vrem să aducem și noi o oarecare contribuție *personală* în procesul iscat între *Slavă* și *Mărire*. Altfel înseamnă să pastişăm, și aceasta ne repugnă. Deaceea încheiem spunând: *asa cum nu înțelegem și nu împărtășim «reacțiunea furioasă împotriva zicerii Mărire, izbucnită abia în anul 1908» (op. cit., p. 495 și extras, p. 33 mijloc), tot astfel nu înțelegem și nu putem împărtăși reacțiunea furioasă împotriva zicerii Slavă, izbucnită abia în anul 1937.* Dar aceasta este însăși tema studiului nostru.

23. Ion al lui G. Sbiera, *Codicele Voronețean*, cu un vocabulariu și studiu asupra lui. Edițiunea Academiei Române. Cernăuți 1885.

24. Cf. I. G. Sbiera, *op. cit.*, p. 304, col. I.

25. Cf. Sbiera, *op. cit.*, p. 333, col. II. Proveniența lui neîndoielnică ar fi partea de Nord a Țării-Românești, adică *Maramureșul de altă dată*.

26. Se știe numai, cu certitudine, că traducerea este făcută după un *manuscris slav din sec. XV*. (Vezi Sextil Pușcariu, *Istoria literaturii române, epoca veche*, ediția a doua revăzută și întregită, Sibiu 1930, p. 69).

al tuturor savanților noștri în această știință, că vestitul *Codice Voronețean* este cel mai vechiu manuscris românesc ce ni s'a păstrat.

El cuprinde, în limba românească a timpului, tălmăcirea unor părți din *Sfânta Scriptură a Noului Testament*²⁷.

În starea în care a fost descoperit, *Codicele* mai păstrează abia câteva părți din *Faptele Sfinților Apostoli*, întreaga *Epistolă sobornicească a Sfântului Apostol Iacob* (= «Spunrere lu Iacovu tremētere diintru zboru»), întreaga *Întâie epistolă sobornicească a Sfântului Apostol Petru* (= «A sântului apostolū Pătru zborēscă tremētere») și o parte din *A doua epistolă sobornicească a Sfântului Apostol Petru* (= «Acel(ui)-ași apostolū Pătru tremētere»).

Ne-am procurat valoroasa lucrare a lui Sbiera și o avem acum în fața noastră.

Ne-am scos însă din bibliotecă și edițiile consacrate ale *Noului Testament* cu text slavonesc, tăl-

27. Un mai puțin cunoscător al cuprinsului cărților noastre de slujbă bisericească ne-ar putea obiecta că, fiind vorba în acest studiu de *slavele* și *măririle* din *Molitfelnic* și *Liturghier*, nu înțelege cam ce amestec ar putea să aibă aici cuprinsul *Noului Testament*. Răspundem din nainte: Are. Și are chiar un amestec determinant. În primul rând, fiindcă la început au fost Evangheliile și celelalte Cărți canonice ale Testamentului Nou (= *Noul Testament*), și numai după aceea au venit și textele Sfințelor Liturghii, ca și textele, la început dispartate, ale *Molitfelnicului*. În al doilea rând, fiindcă de *slavă* și de *mărire* se vorbește mai întâi, creștinește vorbind, în Evanghelii și în celelalte Cărți canonice, adică în *Noul Testament*, care, — se știe — este completarea, împlinirea, desăvârșirea, *sublimizarea Vechiului Testament*, în care, firește, există *ab initio* termenii *slavă* și *mărire*. Terminologia aceasta — *slavă* și *mărire*, cu accepțiunile lor originare și precise —, este aceeași pretutindeni, completată, împlinită, desăvârșită, sublimizată însă în Creștinism, adică în *Noul Testament* și prin urmare și în *Sfintele Liturghii*, ca și în toate *molitvele* și *rugăciunile* din *Molitfelnic* și *Aghiasmatar*, din *Psaltire* și *Ceaslov*, din *Octoih* și din *Minee*, din *Triod* și din *Penticostar*, etc. Cu alte cuvinte, în toate aceste cărți bisericești de slujbă, *slavă* (= δόξα) are unul și același conținut, după cum *mărire* (= μεγαλωσύνη) are unul și același conținut. La fel deci și în textul *Codicelui Voronețean*, în textul *Noului Testament dela 1648* sau în acela al *Bibliei dela 1688*, cu toate că aceste cărți n'au fost și nici nu sunt și cărți de slujbă bisericească.

*măcit*²⁸, și cu text grecesc, original,²⁹ și le-am așezat: pe una de-astânga și pe cealaltă de-adreapta cărții lui I. G. Sbiera: *Codicele Voronețean*.

Astfel, pentru ușurința studierii și a dovedirii și pe calea aceasta că:

a). *Slavă* nu este tot una cu *Mărire*;

b). Primii noștri tălmăcitori au tradus exact și precis acești doi termeni punând pe fiecare la locul lui, și

c). Confundarea lor *interesată* din punct de vedere grecesc se produce tocmai în secolul al XVII-lea, vom proceda în felul următor:

Vom extrage și vom reproduce din opera lui Sbiera, în transcripție cu caractere latine, toate locurile unde vom întâlni cuvintele *slavă* și *mărire*, cu toate celelalte forme ale lor, din următoarele trei texte capitale, puse de eruditul Sbiera față în față:

I. *Codicele Voronețean*;

II. *Noul Testament dela 1648*, tipărit în Belgradul Ardealului (Alba-Iulia) de către Mitropolitul Simion Ștefan, «izvodit cu mare socotință, den izvod Grecescū, și slovenescu, pre Limbâ Românească», după cum ne arată *poarta* lui³⁰ și a cărui tălmăcire nu se depărtează prea mult de textul *Codicelui Voronețean*. Și

III. *Biblia dela 1688*, tipărită la București în timpul «Prea bunului creștin, și luminatului Domn Ioan Șarban, Katacozino Basarab Voevod» și al Mitropolitului Theodosie³¹, de către frații logofeți Radu și Șerban Greceanu, cari au tălmăcit-o, după cum se știe și după cum se arată în *poarta ei*, «dupre limba elinească spre înțeleagerea limbii rumânești»³² și cari, altfel de-

28. Folosesc ediția „НОВЫЙ ЗАВѢТЪ ГЛА НАШЕГЪ І҃҃СА ХР҃ТА“ (text slavonesc și bulgăresc), «ediție tipărită întocmai după ultima ediție a Sinodului panrusesc». *New-York 1867*. «În tipografia Societății biblice americane».

29. Folosesc ediția «Ἡ καινὴ Διαθήκη, text with critical apparatus», după *Nestle* și *Tischendorf*, British and foreign Bible Society, Londra 1934.

30. V. Bianu și Hodoș, *op. cit.*, fasc. II (1635-1656), p. 165.

31. Consecvent, probabil, principiilor sale expuse în prefața *Liturghiei din 1680* (vezi nota 20 dela p. 15), Mitropolitul Theodosie n'a avut nici un rol în tălmăcirea și publicarea acestei *Bibliei*.

32. V. Bianu și Hodoș; *op. cit.*, fasc. III (1673-1690), p. 180.

cât frații, *teologi și preoți desăvârșiți, Chiril și Metodiu*, introduc (sau lasă să se introducă) și unde trebuie și unde nu trebuie cuvântul *mărire* în locul celui de *slavă*.

Noi vom indica pentru fiecare loc proveniența lui din Noul Testament, capitolul și versetul; iar din volumul lui Sbiera pagina, coloana și rândul sau rândurile.

În plus, pentru o totală și repede edificare asupra celor ce vrem să dovedim în acest studiu, vom da — în dreapta locului respectiv din *Codicele Voronețean*, a cărui tălmăcire s'a făcut după un manuscris slav din sec. XV, — textul corespunzător *în slavonește*; acest text fiind valabil și pentru *Noul Testament dela 1648*, ale cărui locuri respective vor urma îndată după textul slavonesc, deoarece tălmăcirea lui s'a făcut și *din izvod slovenesc*; cunoscând însă că slavonescul *СЛАВА* este egal în românește cu *slavă*, după cum slavonescul *ВЕЛІЧІЕ* (sau *ВЕЛІЧЕСТВІЕ*) este egal în românește cu *mărire*. (Formele celelalte, de declinare sau de conjugare slavonească, inclusiv forma prepozițională *про-*, se pot distinge și identifica ușor). După locurile respective din *Noul Testament dela Belgrad*, vom da textul grecesc corespunzător, acest text fiind valabil nu numai pentru *Noul Testament dela 1648*, a cărui tălmăcire s'a făcut și „den izvod grecesc”, ci în primul rând pentru *Biblia dela 1688*, a cărei tălmăcire s'a făcut exclusiv „dupre limba elinească” și ale cărei locuri respective vor urma îndată *după textul grecesc*, cunoscând însă, că grecescul *δόξα* este egal în românește, prin intermediul limbii slavonești, cu *slavă*, după cum grecescul *μεγαλωσύνη* este egal în românește, tot prin intermedierea limbii slavonești, cu *mărire*, *mărie* sau *mărimie* (nuanțe prin excelență *cantitative*, nu *calitative*, ca în cazurile *slavei*). (Formele celelalte, ale conjugării sau declinării grecești, pot fi distinse și identificate cu ușurință).

În urmă de tot, ne vom îngădui să arătăm exactitatea sau inexactitatea redării în românește a termenului corespunzător.

Procedând deci în felul acesta

I. Codicele Voroneţean (Prob. din 1500)	Textul slavonesc	II. Noul Testament Belgrad 1648
<p>Faptele Ap.; XIX, v. 17 şi mărireà-se nūmele domnului Isusu.</p> <p>(Cf. Sbiera; p. 6, col. II, rând. 19-20).</p>	<p>Ibid.</p> <p>И КЕЛИЧѢТЕСА ИМѢ ГДА ІИСА.</p>	<p>Ibid.</p> <p>şi să mărireà numele domnului Isus.</p> <p>(Cf. Sbiera; p. 7, col. I, rândul 20).</p>
<p>Ibid., XIX, v. 27 şi va se spargă mă- rīlea ei,</p> <p>(Ibid., p. 10, col. II, rând. 8-9).</p>	<p>Ibid.</p> <p>ИМАТЬ РАЗОРѢТИСА И КЕЛИЧЕСТКО БѢ,</p>	<p>Ibid.</p> <p>şi cu vreme lauda ei va perī,</p> <p>(Ibid., p. 11, col. I, rândul 7).</p>
<p>Ibid., XXI, v. 20 E ei aūđiră şi slāvīeà dumneđeu.</p> <p>(Ibid., p. 30, col. II, rând. 8-9).</p>	<p>Ibid.</p> <p>ОНИ ЖЕ СЛѢШАВШЕ, СЛѢВАХУС БѢ,</p>	<p>Ibid.</p> <p>Īari ei aūđindū acēstē lăudari pre dumne- zău :</p> <p>Ibid., p. 31, col. I, rând. 8-9.</p>

obținem următorul tablou:

Textul grecesc	III. Biblia dela București 1688	Observațiunile noastre
<p>Ibid. καὶ ἐμεγαλόνετο τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ.</p>	<p>Ibid. și să măriieă numele domnului isusū.</p> <p>(Cf. <i>Sbiera</i>; p. 7, col. II, rândul 20).</p>	<p>slav. ВЕЛИЧАШЕСА corespunde exact gr. ἐμεγαλόνετο. Exact în <i>C. V. 1500</i>. Exact în <i>N. T. 1648</i>. Exact în <i>Biblia 1688</i>.</p>
<p>Ibid. μέλλειν τε καὶ καθαιρεῖσθαι τῆς μεγαλειότητος αὐτῆς.</p>	<p>Ibid. Și încă va să să și surpe mărimē ei,</p> <p>(<i>Ibid.</i>, p. 11, col. II, rând. 7-8).</p>	<p>slav. ВЕЛИЧИЕСТВО corespunde exact gr. μεγαλειότητος. Exact în <i>C. V. 1500</i>. Inexact în <i>N. T. 1648</i>. Absolut exact în <i>Biblia 1688</i>.</p>
<p>Ibid. Οἱ δὲ ἀκούσαντες ἐδόξαζον τὸν Θεόν.</p>	<p>Ibid. Și ei auzindū măriieă pre domnulū,</p> <p>(<i>Ibid.</i>, p. 31, col. II, rândul 9).</p>	<p>slav. СЛАВЛѦΧС corespunde exact grecescului ἐδόξαζον. Exact în <i>C. V. 1500</i>. Inexact în <i>N. T. 1648</i>. Inexact în <i>Biblia 1688</i>.</p>

I. Codicele Voronețean (Prob. din 1500)	Textul slavonesc	II. Noul Testament Belgrad 1648
<p>Ibid., XXII, v. 11. Și ca nū văquiu de slava lūmiriei aceeai,</p> <p>(Ibid., p. 40, col. II, rând. 16-17).</p>	<p>Ibid. И ꙗкоже не видѣхъ ѡ славы свѣта ѡ- нагоу,</p>	<p>Ibid. Și cândū n'ășu vedē de slava luminei a- celiea,</p> <p>(Ibidem; p. 41, col. I, rând. 15-16).</p>
<p>Ep. Sf. ap. Iacob; II, v. 1 se aveți credința dom- nulu(i) nostru lu Isu- su Hristosu al slăveei.</p> <p>(Ibid., p. 116, col. II, rând. 21-22).</p>	<p>Ibid. не на лица зрѣше ѡмѣйте вѣрѡ гдѣ нашего Іѡса Хрѣта слăвы.</p>	<p>Ibid. să n'aveți cu fățăr- nicie credința dom- nului nostru Isus Hristos celū slăvitū.</p> <p>(Ibidem; p. 117, col. I, rând. 20, 21-22).</p>
<p>I Petru; I, v. 7 află-se-va întru laudă și în cînste și slavă,</p> <p>(Ibid., p. 140, col. II, rând. 15-16).</p>	<p>Ibid. ѡбръщется въ пох- валѡ ѡ чѣсть ѡ слă- вѡ,</p>	<p>Ibid. să se afle voaō întru laudă și în cinste și în slavă,</p> <p>(Ibidem; p. 141, col. I, rând. 16-17).</p>
<p>Ibid., I, v. 8 Būcurați-vă cu bu- (cu)rie negrăită și slavită.</p> <p>Ibid., 140, col. II, rând. 19-20).</p>	<p>Ibid. радѣется радостію незглаголанною ѡ прославленною, ¹</p>	<p>Ibid. și veseliți sânteti cu bucurie nespūsī și slăviti.</p> <p>(Ibid., p. 141, col. I, rând. 21-22).</p>
	<p>1. Asupra acestui про- vom stărui mai departe în studiul nostru.</p>	

Textul grecesc	III. Biblia dela București 1688	Observațiunile noastre
<p>Ibid. Ὡς δὲ οὐκ ἐνέβλεπον ἀπὸ τῆς δόξης τοῦ φωτὸς ἐκείνου,</p>	<p>Ibid. Și dēca nu vedēmū de mārirē luminii aceīlea</p> <p>(Ibid., p. 41, col. II, rând. 15-16).</p>	<p>slav. <i>слѣкы</i> cores- punde exact gr. τῆς δόξης. Exact în <i>C. V. 1500.</i> Exact în <i>N. T. 1648.</i> Inexact în <i>Biblia 1688.</i></p>
<p>Ibid. μὴ ἐν προσωπολημφίαις ἔχετε τὴν πίστιν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τῆς δόξης.</p>	<p>Ibid. nu întru fățării aveți credința domnului nostru isus hristos alū slāvii.</p> <p>(Ibid., p. 117, col. II, rând. 19-21).</p>	<p>slav. <i>слѣкы</i> cores- punde exact gr. τῆς δόξης. Exact în <i>C. V. 1500.</i> Exact în <i>N. T. 1648.</i> Exact în <i>Biblia 1688.</i></p>
<p>Ibid. εὐρεθῆ εἰς ἔπαινον καὶ δόξαν καὶ τιμὴν</p>	<p>Ibid. să să afle, în laudă și cinste, și mārire,</p> <p>(Ibid., p. 141, col. II, rând. 16-17).</p>	<p>slav. <i>слѣкѣ</i> corespun- de exact gr. δόξαν (τῆν), acuz. Exact în <i>C. V. 1500.</i> Exact în <i>N. T. 1648.</i> Inexact în <i>Biblia 1688.</i></p>
<p>Ibid. ἀγαλλιᾶσθε χαρᾷ ἀνε- κλαλήτῳ καὶ δεδο- ξασμένῳ,</p>	<p>Ibid. bucurați-vă cu bucu- rīe, nespusă și pro-¹ slāvită.</p> <p>(Ibid., p. 141, col. II, rând. 21-22).</p>	<p>slav. <i>прославленноу</i> nu corespunde exact gr. δεδοξασμένη, ca formă. Exact în <i>C. V. 1500.</i> Exact în <i>N. T. 1648.</i> Exact în <i>Biblia 1688</i> dar nu și ca sens.</p>
	<p>1. Asupra acestui pro- ne vom opri mai târziu.</p>	

I. Codicele Voroneţean (Prob. din 1500)	Textul slavonesc	II. Noul Testament Belgrad 1648
<p>Ibid., I, v. 11 Ainte mărturisīieă de alelui Hristosu stras- ti, și după acīea- stīea slave;</p> <p>(Ibid., pp. 140-142; col. II, rândurile 27-28, v. 1).</p>	<p>Ibid. пРѢЖДЕ СВѢДѢТЕЛЬ- СТВОВА Ѡ ХРІТОВИХЪ СТРѢТѢХЪ, Ѡ Ѡ СЛА- ВАХЪ, ѠЖЕ ПО СІХЪ :</p>	<p>Ibid. mainte vestindū chi- nurile ce eră veni- toare spre Hristos, și slavī dupī acēīea.</p> <p>(Ibid., pp. 141—143, col. I, rândurile 30-31, v. 1).</p>
<p>Ibid., I, v. 21 și slavă lui dat'au,</p> <p>(Ibid., p. 144, col. II, rândul 8).</p>	<p>Ibid. Ѡ СЛАВѢ ѠМѢ ДАВША,</p>	<p>Ibid. și ĩeau datū slavī lui,</p> <p>(Ibid., p. 145, col. I, rândul 8).</p>
<p>Ibid., I, v. 24 și toată slava omulūi</p> <p>(Ibid., p. 144, col. II, rândul 20).</p>	<p>Ibid. Ѡ ВСѦКА СЛАВА ЧЕЛО- ВѢЧУ</p>	<p>Ibid. și toatī slava omului</p> <p>(Ibid., p. 145, col. I, rând. 20-21).</p>
<p>Ibid., II, v. 12 și proslăvi-voru dum- neţeu</p> <p>(Ibid., p. 148, col. II, rând. 12-13).</p>	<p>Ibid. прослѡвѡтъ ѠѢа</p>	<p>Ibid. să proslăvascī pre dumnezău</p> <p>(Ibid., p. 149, col. I, rând. 14-15).</p>

b) Textul grecesc	III. Biblia dela București 1688	Observațiunile noastre
<p>Ibid. προμαρτυρόμενον τὰ εἰς Χριστὸν παθήματα καὶ τὰς μετὰ ταῦτα δόξας.</p>	<p>Ibid. mai nainte mărturi- sindū cēle în hristos patime, și cēle în urmă măririi.</p> <p>(Ibid., pp. 141-143, col. II, rând. 30-31, v. 1).</p>	<p>slav. ѿ славаꙗ co- respunde exact gr. τὰς δόξας. Exact (afară de sing.) în <i>C. V. 1500</i>. Exact (afară de sing.) în <i>N. T. 1648</i>. Inexact (afară de plu- ral) în <i>Biblia 1688</i>.</p>
<p>Ibid. καὶ δόξαν αὐτῷ δόντα,</p>	<p>Ibid. și mărire lui au datū,</p> <p>(Ibid., p. 145, col. II, rândul 8).</p>	<p>slav. славаꙗ corespun- de exact gr. δόξαν (τήν), acuz. Exact în <i>C. V. 1500</i>. Exact în <i>N. T. 1648</i>. Inexact în <i>Biblia 1688</i>.</p>
<p>Ibid. καὶ πᾶσα δόξα αὐτῆς (într'unele ediții și ἀνθρώπου ἰν locul lui αὐτῆς)</p>	<p>Ibid. și toată mărirē omului</p> <p>(Ibid., p. 145, col. II, rând. 20-21).</p>	<p>slav. каꙗ слава co- respunde exact gr. πᾶσα δόξα. Exact în <i>C. V. 1500</i>. Exact în <i>N. T. 1648</i>. Inexact în <i>Biblia 1688</i>.</p>
<p>Ibid. δοξάσωσιν τὸν Θεόν</p>	<p>Ibid. vorū slăvi pre dum- nezău</p> <p>(Ibid., p. 149, col. II, rândul 15).</p>	<p>slav. прославаѣтъ co- respunde exact gr. δοξάσωσιν, afară de prepoziția προ, care-i dă un alt sens. Exact în <i>C. V. 1500</i>. Exact în <i>N. T. 1648</i>. Mai exact, ca termen, în <i>Biblia 1688</i>.</p>

I. Codicele Voroneţean (Prob. din 1500)	Textul slavonesc	II. Noul Testament Belgrad 1648
<p>Ibid., IV, v. 11 de totu slăviescă-se d-deu cu I-su H-su, că aceluia e slava şi ţinrutulu (Ibid., p. 160, col. II, rând. 14-15).</p>	<p>Ibid. ДА Ѡ ВСѢМЪ СЛѢВИТЕСѢ БГѢ И ИСУ ХРѢТОМЪ, ѢМШЕЖЕ ЁСТЬ СЛАВА И ДЕРЖАВА</p>	<p>Ibid. ca să să slăvēsci întru toate dumnezău prinū Isus Hristos, a căruia'i slava şi ţi- nērē (Ibid., p. 161, col. I, rând. 15-16-17).</p>
<p>Ibid., IV, v. 13 şi întru ivirē slaveei lui prēbucūraţi-vă veselindu-vă. (Ibid., p. 160, col. II, rând. 22-23).</p>	<p>Ibid. ѢКѢ ДА И ВЪ ІВЛЕНІЕ СЛАВЫ ІГѢ КОЗРА- ДШЕТЕСѢ ВЕСЕЛѢЩЕСѢ.</p>	<p>Ibid. ca să vă bucuraţi ve- selindu-vi cândū să va arată slava lui. (Ibid., p. 161, col. I, rând. 26-27).</p>
<p>Ibid., IV, v. 14 că slavele duhului lu dumneḑeu spre voi răpaūsă, (Ibid., p. 160, col. II, rând. 25-26).</p>	<p>Ibid. ѢКѢ СЛАВЫ И БЖІИ ДѢХѢ НА ВАСЪ ПОЧИ- ВѢТЪ :</p>	<p>Ibid. că slava şi duhulū lui dumnezău spre voi să va ōdihni: (Ibid., p. 161, col. I, rând. 29-30-31).</p>
<p>Ibid., IV, v. 14 iară de voi proslă- vieasce-se. (Ibid., p. 160, col. II, rând. 27-28).</p>	<p>Ibid. Ѣ ВАМИ ПРОСЛАВЛѢ- ЕТСѢ.</p>	<p>Ibid. iarī despre voi, să slăvēsce. (Ibid., p. 161, col. I, rândul 32).</p>
<p>Ibid., IV, v. 16. Iară se ca ō Hristo- senū, se nu se rū- sirēḑe, ce se proslă- vēscă dumneḑ(e)u în cinstīea aceasta. (Ibid., p. 162, col. II, rând. 4-7).</p>	<p>Ibid. ИЩЕ ЛИ ЖЕ ѢКѢ ХРѢТІ- АНИИЪ, ДА НЕ СТЫ- ДѢТЕСѢ, ДА ПРОСЛА- ВЛѢТЕСѢ ЖЕ ІГѢ ВЪ ЧАСТИ СЕИ.</p>	<p>Ibid. Ce ca creştin, să nu să ruşinėze ce mai vrătosū să să slăvē- sci numele lui dum- nezău într'aceastī parte. (Ibid., p. 163; col. I, rând. 4-6).</p>

Textul grecesc	III. Biblia dela București 1688	Observațiunile noastre
<p>Ibid. ἵνα ἐν πᾶσιν δοξάζεται ὁ Θεὸς διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἔστιν ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος</p>	<p>Ibid. ca întru toate să să mărăscă dumnezău, prenn isus hristos, căruiéa e mărire și tărăiea (Ibid., p. 161, col. II, rând. 13-16).</p>	<p>slav. СЛАВНТСА co- respunde exact gr. δοξάζεται. Exact în C. V. 1500. Exact în N. T. 1648. Inexact în Biblia 1688.</p>
<p>Ibid. ἵνα καὶ ἐν τῇ ἀποκα- λύψει τῆς δόξης αὐτοῦ χαρήτε ἀγαλλιώμενοι.</p>	<p>Ibid. ca și întru descoperire mărirei lui vă veți bucură veselin- du-vă. (Ibid., p. 161, col. II, rând. 23-25).</p>	<p>slav. СЛАВМ cores- punde exact gr. τῆς δόξης. Exact în C. V. 1500. Exact în N. T. 1648. Inexact în Biblia 1688.</p>
<p>Ibid. ὅτι τὸ τῆς δόξης καὶ τὸ τοῦ Θεοῦ Πνεῦμα ἐφ' ὑμᾶς ἀναπαύεται.</p>	<p>Ibid. căci cel alū mărirei și alū lui dumnezău duhu, spre voi să odihnēsce (Ibid., p. 161; col. II, rând. 27-29).</p>	<p>slav. СЛАВМ cores- punde exact gr. τῆς δόξης. Exact (fără plural) în C. V. 1500. Exact în N. T. 1648. Inexact în Biblia 1688.</p>
<p>Ibid. Κατὰ δὲ ὑμᾶς δοξά- ζεται.</p>	<p>Ibid. iară despre voi, să slăvēsce. Ibid., p. 161; col. II, rând. 30-31).</p>	<p>slav. прославлѣтса ar corespunde for- mal, dar nu și ca sens gr. δοξάζεται. Exact în C. V. 1500. Mai exact în N. T. 1648. Exact în Biblia 1688.</p>
<p>Ibid. εἰ δὲ ὡς Χριστιανός, μὴ αἰσχυρόσθω, δο- ξάζετω δὲ τὸν Θεὸν ἐν τῷ ὀνόματι τοῦτω. (Într' alte ediții μέρει în loc de ὀνόματι).</p>	<p>Ibid. Iară de (pătimēsce) ca ūnū creștinū nu să rușinēze, ce mă- rēscă pre dumnezău cu partē aceasta. (Ibid., p. 163, col. II, rând. 4-6).</p>	<p>slav. прославлѣтс ar corespunde for- mal, dar nu și ca sens gr. δοξάζετω. Exact în C. V. 1500. Mai exact în N. T. 1648. Inexact în Biblia 1688.</p>

I. Codicele Voronețean (Prob. din 1500)	Textul slavonesc	II. Noul Testament Belgrad 1648
<p>Ibid., V, v. 1</p> <p>Bătrării cea ce su întru voi rogu, ca bătrâinru eu și mar- toru strastiloru lu Hristosu, celui ce vrû elu se me ivescu slaveei înpreuratu :</p> <p>(Ibid., p. 162; col. II, rând. 17-21).</p>	<p>Ibid.</p> <p>Старцы ѿже въ васъ молю, ѿкъ старецъ скыи ѿ свидѣтель Хрѣтѣомъ стра- темъ, ѿже ѿ хотѣ- щей славы ѿкѣтисѣ обциникъ,</p>	<p>Ibid.</p> <p>Pre bătrâni carii' sũ între voi, eu înci bă- trânũ depreunĩ rogũ, și mărturisitoriu pa- temeloru lui Hristos, și soțulu cea slave ce va să să arate.</p> <p>(Ibid., p. 163, col. I, rând. 19-22).</p>
<p>Ibid., V, v. 4</p> <p>și preemi-vreți neveș- tețita a slaveei cū- rură.</p> <p>(Ibid., pp. 162-164; col. II, rând. 27-28; v. 1).</p>	<p>Ibid.</p> <p>прїимете неведеае- мый славы вѣнцѣ.</p>	<p>Ibid.</p> <p>luă-veți cea coronĩ neveștezitĩ a slavei.</p> <p>(Ibid., p. 163, col. I, rând. 30-31).</p>
<p>Ibid., V, v. 10</p> <p>întru vecuitoare a lui slavă de Hristosu Isusu,</p> <p>(Ibid., p. 164, col. II, rând. 19-20).</p>	<p>Ibid.</p> <p>въ вѣчнсю свою сла- ву ѿ Хрѣтѣ Іисъ,</p>	<p>Ibid.</p> <p>în slava sa cea de vecie în Hristos Isus,</p> <p>(Ibid., p. 165; col. I, rând. 22-23).</p>
<p>Ibid., V, v. 11</p> <p>Aceluia slavă și țirutu în vēcii vēcilor, ami- nu.</p> <p>(Ibid., p. 164, col. II, rând. 24-25).</p>	<p>Ibid.</p> <p>Томѣ слава, ѿ дер- жава ко вѣки кѣ- кѣвъ. ѿминь.</p>	<p>Ibid.</p> <p>Aceluia'i și putere întru vecii vēculu a- minũ.</p> <p>(Ibid., p. 165, col. I, rând. 27-28).</p>
<p>II Petru ; I, v. 16</p> <p><i>(Paginã distrusã. Se mai păstrează doar câteva cuvinte și li- tere disparate).</i></p> <p>(Ibid., p. 170, col. II).</p>	<p>Ibid.</p> <p>НО САМОВѢДЦЫ БЫШЕ ВЕЛІЧЕСТВІА ѦНАГѠ.</p>	<p>Ibid.</p> <p>[ce singuri am prăvit aciea mărire a lui].</p> <p><i>(La Sbiera se intrerupe transcrierea. Am com- pletat-o dupã exemplarul Academiei Române).</i></p>

Textul grecesc	III. Biblia dela București 1688	Observațiunile noastre
<p>Ibid.</p> <p>Πρεσβυτέρους οὖν ἐν ὑμῖν παρακαλῶ ὁ συν-πρεσβύτερος καὶ μάρτυς τῶν τοῦ Χριστοῦ παθημάτων, ὁ καὶ τῆς μελλούσης ἀποκαλύπτεσθαι δόξης κοινωνός,</p>	<p>Ibid.</p> <p>Pre bătrînii cei dentru voi rogu-iũ, cel împreună bătrînũ, și mărturisitorũ alũ patimilorũ, lui hristos, care și mării ceii ce va să să descopere, ieaste părtașũ.</p> <p>(Ibid., p. 163, col. II, rând. 19-23).</p>	<p>slav. славѣк corespunde exact gr. τῆς δόξης.</p> <p>Exact in <i>C. V. 1500</i>. Exact (adică mai exact) in <i>N. T. 1648</i>. Inexact in <i>Biblia 1688</i>.</p>
<p>Ibid.</p> <p>κομεισθε τὸν ἀμαράντινον τῆς δόξης στέφανον.</p>	<p>Ibid.</p> <p>veți luă cē nevestejită a slavei cunună.</p> <p>(Ibid., p. 163, col. II, rând. 31-32).</p>	<p>slav. славѣи corespunde exact gr. τῆς δόξης.</p> <p>Exact in <i>C. V. 1500</i>. Exact in <i>N. T. 1648</i>. Exact in <i>Biblia 1688</i>.</p>
<p>Ibid.</p> <p>εἰς τὴν αἰώνιον αὐτοῦ δόξαν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ,</p>	<p>Ibid.</p> <p>la cē vecinică a lui mărire, întru hristos ișus,</p> <p>(Ibid., p. 165, col. II, rând. 22-23).</p>	<p>slav. славѣи corespunde exact gr. τὴν δόξαν.</p> <p>Exact in <i>C. V. 1500</i>. Exact in <i>N. T. 1648</i>. Inexact in <i>Biblia 1688</i>.</p>
<p>Ibid.</p> <p>Αὐτῷ (ἡ δόξα) καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων ἀμήν.</p>	<p>Ibid.</p> <p>Lui e mărirē, tărīiea în vēcii vēcilorũ. (Lipsește : <i>amin</i>).</p> <p>(Ibid., p. 165, col. II, rând. 27-28).</p>	<p>slav. слава corespunde exact gr. ἡ δόξα.</p> <p>Exact in <i>C. V. 1500</i>. Sărită in <i>N. T. 1648</i>. (Într'unele ediții grecești nu există). Inexact in <i>Biblia 1688</i>.</p>
<p>Ibid.</p> <p>ἀλλ' ἐπόπτει γενηθέντες τῆς ἐκείνου μεγαλειότητος.</p>	<p>Ibid.</p> <p>ce văzătoriu fiindũ ai marimei aceluiea...</p> <p>(Ibid., p. 171, col. II, rând. 28-29).</p>	<p>slav. величествіѧ corespunde exact gr. μεγαλειότητος.</p> <p>Nu știm cum a fost in <i>C. V. 1500</i>. Exact in <i>N. T. 1648</i> Foarte exact in <i>Biblia 1688</i>.</p>

Ajunși aci, nu ne putem ascunde părerea de rău că monumentalul *Codice Voronețean* se întrerupe tocmai când ne era mai trebuitor. Altfel, am fi putut constata preciziunea și exactitatea — probabile, firește, — cu care se vor fi redat în românește multe alte locuri concludente din Noul Testament, dar mai cu seamă finalul *Epistolei sobornicești a Sfântului Apostol Iuda* (cap. I, v. 25), unde întâlnim în *inspirată tovărășie* și termenul δόξα (= slavă) și termenul μεγαλωσύνη (= mărire), termeni redați în slavonește precis și exact prin слава и (= și) величїе (adică așa cum se va exprima mai târziu și Diaconul Coresi în tipăriturile sale slavonești).

Dar și atât cât am putut afla și reproduce din el, este suficient, credem, ca să ne dea dovada categorică și limpede că δόξα nu-i tot una cu μεγαλωσύνη, nici слава nu poate să fie tot una cu величїе, și deci nici slava cu mărirea.

Că în tălmăcirile slavonești s'a introdus arbitrar, într'unele cazuri de slavă, (din ce anume considerațiuni, vom vedea îndată) prepoziționalul про—, care a trecut și în tălmăcirile românești în aceeași formă, sau într'una alterată, dar tot în aceleași cazuri de slavă (mai cu seamă în cazurile de mărire cu care a fost înlocuită mai târziu slava), este o problemă nouă asupra căreia ne vom opri la timp.

Nu avem deci asupra a ce stăruim mai mult din vestitul *Codice Voronețean*. Adăugăm numai atât, că la mijlocul celebrei sale lucrări (*op. cit.*, pp. 175-252), Sbiera ne dă și un *Vocabulariu al Codicelui*, din care reproducem aci numai termenii cari ne interesează. Astfel, la p. 216 avem:

Mări, a se, = μεγαλύνεσθαι; *magnificari.*

Mărie, = μεγαλειότης; *majestos.*

Iar la pag. 236 avem:

Slavă, = mărire; δόξα; *gloria, claritas.*

Slăvi, = a slāvī, a mārī, a lăudā; δοξάζειν; *magnificare, honorificare, gloriificare.*

Nu avem, iarăși, a stăruim mai mult nici asupra *Noului*

*Testament dela Belgrad (1648)*³³. Dovada că el nu se depărtează prea mult de textul *Codicelui Voronețean* decât numai în cele două locuri unde, în loc de *mărire* și *slăvire*, introduce *lauda* și *lăudari*, este făcută.

Vom trece însă acum, tot pentru scopul urmărit, la un alt izvor principal, la un alt monument de veche limbă românească.

Acest izvor, acest monument este așa numita *Psaltire Scheiană*, manuscris din anii 1482—1485, fost cândva proprietatea lui G. Asachi, mai târziu a lui D. C. Sturdza-Scheianul, iar din anul 1884 proprietatea Academiei Române.

Textul facsimilat și transcris al *Psaltirei Scheiane*, având pe margine și variantele din *Psaltirea Diaconului Coresi dela 1577*, a fost publicat în anul 1889 de eruditul profesor universitar I. Bianu, fost și bibliotecar al Academiei Române³⁴.

33. Adevărul este că *Noul Testament dela Belgrad (1648)* a fost corectat din nou după textul grecesc, slavonesc și cel latinesc al lui Hieronym de ieromonahul Silvestru (v. Gheorghiu; mai jos), venit din Țara-Românească. Dar «Mitropolitul Simion Ștefan, nemulțumit de lucrarea lui Silvestru, s'a apucat însuși «a posedui <a continua> și, unde n'au fost bine, am isprăvit și am înlut și am tocmit din cât am putut». Acesta ar fi întrebuițat traducerea slavonă din Moscova și traducerea lui Ieronim, dar s'a ținut mai mult de textul grecesc. El a mai pus și resumatul, «suma», care va ajuta pe cei ce caută. Sigur de lucrul său, pofteste pe cititori să compare cu «izvoadele», căci numai atunci «veți afla pe ce cale am îmblat». E aproape sigur că Mitropolitul a făcut parte din aceste lucruri prin alții. Dar că a fost o prefacere a scrisului lui Silvestru, nu rămâne îndoială. Stilul *Noului Testament* din Bălgrad nu e acela al *Cazaniei* muntene: scurt și cuprinzător, energic și bine rostit, el samănă cu al *Paliei* din 1582. Mlădierea moldovenească lipsește, dar, așa cum este, aceasta era cea mai bună formă românească pe care până atunci o primise vre-o parte din Scriptură...». «În ceia ce privește limba, nu e nicio deosebire între *Noul Testament* din 1648 și *Psaltirea* care ieși în aceleași condiții la 1651. Dar aceasta este și mai precisă și mai exactă, ca una ce e tălmăcită de-a dreptul după «limba jidovască». Cei ce au îndeplinit această sarcină de învățat, nu și-au scris numele, dar pe lângă dâșii Mitropolitul, același Simion Ștefan, a avut numai rostul de sfătuitor, și nici *Predoslovie* nu e făcută în numele lui, ci în al tălmăcitorilor necunoscuți». (Citat după d. Iorga, *Istoria literaturii românești*, Ediția a II-a, Buc. 1925; vol. I, pp. 282-283). V. și: Bianu și Hodoș, *op. cit.*, fasc. II (1635-1656), pp. 165-170); Iorga, *Ist. Bis. rom.*, Ed. a II-a, Buc. 1929, vol. I, pp. 337-341 și 405 (desvoltat și documentat); Protopresbiterul-Mitrofor Dr. Vasile Gheorghiu, *Introducere în sfintele Cărți ale Testamentului Nou*, Cernăuți 1929, p. 887; Sextil Pușcariu, *Ist. lit. rom., epoca veche*, ed. a doua, Sibiu 1930, p. 106.

34. Prof. I. Bianu, *Psaltirea Scheiană (1482)*. Mss. 449 B. A. R.

«Textul românesc al Psaltirei, spune regretatul I. Bianu în *Prefață*, este anterior celui mai vechiu care era cunoscut până acuma, adică Psaltirei slavo-române publicată la 1577 de Diaconul Coresi»... «O mulțime de particularități de tot felul, cari sunt comune între acest manuscris și «Codicele Voronețean» publicat de d-l Ion Sbiera la 1885, arată că aceste două traduceri române de texte biblice au fost scrise în aceeași epocă, în aceeași localitate și poate chiar de același scriitor³⁵; ele sunt, prin urmare, membre dintr'aceeași familie de traduceri românești de cărți biblice, cu aproape un secol mai veche decât cele mai vechi cari se cunoșteau până acuma și cari erau dintre anii 1560—1582». «Din toate punctele de vedere textul pe care îl publicăm acuma, spune tot Bianu, este un monument al limbei românești de cea mai mare însemnătate». (I. Bianu, *op. cit.*, [Prefață], pp. VII—IX).

Ne-am procurat, ca și dincolo, valoroasa *lucrare* a lui I. Bianu, am studiat-o în întregime *din punctul nostru de vedere*³⁶ și o avem acum în față.

Ne-am procurat însă și mai puțin valoroasa *lucrare* (are multe lipsuri și greșeli) a lui B. Petriceicu-Hasdeu: *Psaltirea* publicată românește la 1577 de

Tomul I. Textul în facsimile și transcriere cu variantele din Coresi (1577). Edițiunea Academiei Române, București 1889.

35. În această privință îmi îngăduiu să afirm, după toate cercetările făcute, că dacă aceste două monumentale manuscrise românești din secolul al XV-lea: *Codicele Voronețean* și *Psaltirea Scheiană*, ar fi studiate cu toată atențiunea și din punctul de vedere exclusiv teologico-ortodox, așa cum au fost studiate și din punctul de vedere exclusiv istorico-linguistic, s'ar ajunge, cred, la concluzia că, altfel decât *Codicele Voronețean*, care a fost tălmăcit și transcris numai de Români pravoslavnici, *Psaltirea Scheiană* a fost, dacă nu tălmăcită, în orice caz transcrisă tendențios de unul sau mai mulți credincioși *catolici*. Las însă pe seama altora această nouă preocupare de cele dintâi texte biblice românești. Evidențiez numai faptul că ele sunt creatoare nu numai ale limbii noastre literare, ci și ale unei teologii creștino-ortodoxe *românești*. Se află în ele atâta tezaur doctrinar și liturgic, încât nu-mi vine să cred că au putut fi trecute încontinuu cu vederea la atâția profesori și la atâtea cursuri *teologice* universitare.

36. Deși în legătură cu *Psaltirea Scheiană* există o foarte bogată bibliografie (vezi-o amănunțit la d. Sextil Pușcariu, *Ist. lit. rom., epoca veche*, ediția a treia, Sibiu 1936, p. 222), pentru studiul nostru, — nou și circumscris, — n'am putut ține seamă de nimic din toată această bibliografie. ci a trebuit să ne mărginim numai la studierea directă, rând cu rând și

Diaconul Coresi³⁷, am studiat-o în întregime *din același punct de vedere* și o avem acum în fața noastră.

Deaceea, observând tendința oarecum catolicizantă a tălmăcitorului sau a transcriitorilor *Psaltirei Scheiane* din a doua jumătate a secolului al XV-lea; apreciind apoi și faptul că *Psaltirea românească* a lui Coresi avea o întrebuintare, o circulație mult mai ușoară și mai largă decât a manuscrisului *Psaltirei Scheiane*, — *Psaltirea* lui Coresi fiind tipărită; cunoscând fidelitatea absolută cu care a tradus din slavonește Coresi (sau cei pe cari îi substituie în tipăriturile lui); judecând cum se cuvine și felul mult mai românesc de exprimare al lui Coresi (sau al acelor pe cari îi substituie), dovedind astfel pretutindeni în tipăriturile lui că acela era limbajul curent al *Românilor ortodocși* din regiunile Târgoviștei și ale Brașovului, vom folosi în primul rând, aici, *Psaltirea din 1577 a lui Coresi*, indicând în note subliniare cele două sau trei deosebiri de *slavă* sau de *mărire* între textul *Psaltirei* lui și textul *Psaltirei Scheiane* pe care nu încap niciodată să îndoiască că Diaconul Coresi a folosit-o, dar *a românizat-o*³⁸ și *a pravoslavnicit-o*.

Astfel, pentru ușurința studierii și a dovedirii, și *pe calea aceasta* (o repetăm), că:

- a). *Slavă* nu este tot una cu *Mărire*;
- b). Primii noștri tălmăcitori au tradus exact și precis acești doi termeni punând pe fiecare la locul lui, și
- c). Confundarea lor interesată — antislavonă — se produce tocmai în secolul al XVII-lea,

vom proceda în felul următor:

Vom extrage și vom reproduce din opera lui Hasdeu, în transcripție cu caractere latine, toate locurile unde vom

chiar cuvânt cu cuvânt, a lucrării regretatului Bianu. Lămurirea aceasta este valabilă și pentru bibliografia privitoare la *Psaltirea Diaconului Coresi dela 1577*, ca și pentru *lucrarea* lui B. P. Hasdeu, editorul ei.

37. B. Petriceicu-Hasdeu, *Psaltirea publicată românește la 1577 de Diaconul Coresi*. Reprodusă cu un studiu bibliografic și un glosar comparativ. [Studiul bibliografic și glosarul comparativ nu știu dacă vor fi apărut]. Edițiunea Academiei Române. Tomulu I, *Textul*. București 1881.

38. Pentru aceasta vezi și I. Bianu, *op. cit.* [Prefață], p. XVIII.

întâlni cuvintele *slavă* și *mărire*, împreună cu toate celelalte forme ale lor, comparându-le cu aceleași locuri din încă alte două texte capitale puse de noi acum față în față :

I. [*Psaltirea lui Coresi dela 1577* (în comparație cu *Psaltirea Scheiană dela 1482-1485*);

II. *Psaltirea dela Belgrad* (Alba-Iulia) *din anul 1651*, «izvodită cu mare socotință, den izvod jidovesc», după cum ne arată *poarta ei*³⁹. Și

III. *Psaltirea din Biblia dela 1688* tipărită la București și tălmăcită, după cum am mai arătat, «din limba elinească spre înțeleagerea limbii rumânești», și în care se introduce, și unde trebuie și unde nu trebuie, cuvântul *mărire* în locul celui de *slavă*.

Vom indica în fruntea locului respectiv din *Psaltirea lui Coresi* numărul psalmului și versetul, acestea fiind valabile pentru toate coloanele din tabloul nostru ; iar în josul aceluiași loc pagina și rândul din lucrarea lui Hasdeu, valabile numai pentru *Psaltirea lui Coresi* (la cea Scheiană vom indica pe Bianu), fiindcă pe celelalte două le-am cercetat direct la Academia Română. (Indicându-se numărul psalmului și versetul respectiv, verificarea noastră o poate face oricine cu ușurință).

În plus, pentru totală și repede edificare asupra celor ce vrem să dovedim prin înfățișarea unor anumite locuri din cea mai iubită și mai întrebuințată carte religioasă a vremilor trecute, *Psaltirea*, vom da, în dreapta locului respectiv din *Coresi*, a cărui tălmăcire, ca și aceia a *Psaltirei Scheiane*, a fost făcută din slavonește, textul corespunzător *în slavonește*⁴⁰, cunos-

39. Cf. Bianu și Hodoș, *Bibliografia românească veche*, fasc. II. (1635-1656), p. 186. V. și *Predoslovie către cetitori*; *ibid.*, p. 189, unde citim: «Pentru'acéia și noi, izvodindă Psaltirîa lui Davidu prorocū, mai vartosū ne-am silit a socoti izvodul Limbii Jidovești, întru căria iaste scrisă ; și după acéia am socotit izvoadele a mulți Dascali mari, și carii am vădūt că se mai apropie de izvodul lui Izrail, noi încă am ținut împreună cu ei. După acéstia am socotit și izvodul celor 72 de Dascali, carii au izvodit den limbă Jidovască în Greciască (din Greciască după acéia în multe limbi)...».

40. Folosesc *ΨΑΛΤΗΡΙΚ* (*Psaltirea*) dela Kiev, tipărită în tipografia marei Lavre Pecerska la anul 1902. Este o carte oficială de cult întrebuințată și astăzi în Biserica ortodoxă rusească.

când, ca și mai înainte, că slavonescul *славѧ* este egal în românește cu *slavă*, după cum slavonescul *величїе* (sau *величествїе*) este egal cu *mărire*. (Formele celelalte, de declinare sau de conjugare slavonească (inclusiv forma prepozițională *пред-*) pot fi distinse și identificate ușor).

După locurile respective din *Psaltirea dela Belgrad 1651*, vom da textul corespunzător al originalului ebraic⁴¹, deoarece această Psaltire a fost izvodită «den izvod jidovesc», cunoscând însă că ebreescul *כְּבוֹד* (= *kabod*), articulat = *הַכְּבוֹד* (= *hakabod*) sau nu, este egal în românește cu *slavă*, după cum ebreescul *גְּדֻלָּה* (= *ghedulah*), articulat = *הַגְּדֻלָּה* (= *haghedulah*) sau nu, dela *גָּדוֹל* (= *gadol* = *mare*) este egal la noi cu *mărire*. (Formele celelalte, de declinare sau de conjugare ebraică, nu se pot distinge prea ușor, firește; dar este suficientă recunoașterea literelor *כ, ב, ו, ד, ל* și *ג, ד, ל*, ca să știm dacă este vorba de *slavă* sau de *mărire*). Cum însă tălmăcirea românească a Psaltirei dela 1651 a fost tălmăcită și «după izvodul celor 72 de Dascalii» (*Septuaginta*), vom da imediat după textul ebraic textul corespunzător din *Septuaginta*⁴², acest text fiind valabil și pentru *Biblia dela 1688*, deoarece tălmăcitorii ei, deci și tălmăcitorii Psaltirei din cuprinsul ei, au izvodit numai din limba elinească. (Aici, ca și mai sus, *δόξα* este egal cu *slavă*, iar *μεγαλοσύνη* cu *mărire*. Formele celelalte se disting și se identifică ușor).

În josul fiecărei coloane, afară de coloana cu textul ebraic, vom arăta în note exactitatea sau inexactitatea redării în limbajul respectiv al Psaltirei a termenilor corespunzători din originalul ebraic.

41. Folosesc ספר תורה נביאים וכתובים (= *Sefer Torah naviem uke-tuvim*), = *Biblia* de care m'am folosit la Facultatea de Teologie din București, בערלין = Berlin 1920.

42. Folosesc ediția 'Η παλαιά Διαθήκη κατὰ τοὺς Ἑβδομηκόντα (= *The Greek Septuagint version of the Old Testament*), London (fără an), ed. *Samuel Bagster and Sons*.

Procedând deci în felul acesta

Psaltirea lui Coresi 1577	Textul slavonesc	Psaltirea Belgrad 1651
<p>Ps. ř [3], v. 4¹ slava mé²</p> <p>Hasdeu, op. cit., p. 6, rândul 5.</p>	<p>Ibid. СЛАВА МОА,¹</p>	<p>Ibid., v. 3 sláva mĭa</p>
<p>Ps. ř [7], v. 6 și slava mé³</p> <p>Ibid., p. 14, rândul 1.</p>	<p>Ibid. Ѡ СЛАВѢ МОЮ</p>	<p>Ibid., v. 6 și sláva mĭa</p>
<p>Ps. Ѡ [8], v. 6 cu slavă și cu cinste cununat'ai elū;</p> <p>Ibid., p. 16, rândul 12.</p>	<p>Ibid. СЛАВОЮ Ѡ ЧѢСТІЮ ВѢН- ЧАЛЪ ІСѠ ІРО;</p>	<p>Ibid., v. 6 cu slavă și cu cinste cununat-ai pre el.</p>
<p>Ps. ѡ [9], v. 39 să se mărescă omulū în pământū.</p> <p>Ibid., p. 23, rândul 12.</p>	<p>Ibid. ВЕЛИЧАТІСА ЧЕЛОВѢКЪ НА ЗЕМАН.</p>	<p>Ibid., v. 39 ca să nu adaugă străm- bul mai mult a zdrobi omul pre pământū¹.</p>
<p>1. La <i>Hasdeu</i> nu se indică nicăieri versetul. La <i>Bianu</i> (Ps. Scheiană) versetul este indicat conform numerotației slavonești. După cum se vede din tabloul nostru, numerotația versetelor diferă și în celelalte patru texte pe care le infățișem.</p> <p>2. În <i>Ps. Scheiană</i> = măriia mĭa (<i>inexact</i>). (<i>Bianu, op. cit., p. 6, v. 4</i>).</p> <p>3. În <i>Ps. Scheiană</i> = măriia mĭa (<i>inexact</i>). (<i>Bianu, ibid., p. 16</i>).</p>	<p>1. Textul slavonesc este tălmăcit în conformitate absolută cu textul Septuagintei. Psaltirea lui Coresi este tălmăcită în conformitate absolută cu textul slavonesc.</p>	<p>1. <i>Inexact</i>.</p>

ajungem și aici la următorul tablou:

Textul ebraic	Textul Septuagintei	Biblia București 1688
Ibid., v. 4 ¹ כְּבוֹדִי	Ibid., v. 3 δόξα μου ¹	Ibid., v. 3 sláva mé ¹
Ibid., v. 6 וּכְבוֹדִי	Ibid., v. 5 καὶ τὴν δόξαν μου	Ibid., v. 5 și mărirea ² mé
Ibid., v. 6 — וּכְבוֹד וְהַדָּר הַזֶּה פְּרָהוּ:	Ibid., v. 5 δόξῃ καὶ τιμῇ ἑστεφά- νωσας αὐτόν.	Ibid., v. 5 cu mărirea ³ și cinste I-aî cununatū pre elū,
Ps. X, v. 18 לְעֵרֵץ אָנוּשׁ מִדָּה- אֶרֶץ:	Ps. IX, v. 18 (II) ² ἔτι μεγαλαυχεῖν ἄνθρω- πος ἐπὶ τῆς γῆς.	Ibid., v. 42 pentru ca să numai adaogă încă a să mări omul pre pă- mântū.
1. Textul original con- sacrat.	1. Textul Septuagintei este talmăcit în conformi- tate absolută cu textul e- braic consacrat. 2. În Septuagintă psalmii IX și X se află împreună alcătuind psalmul IX. Ver- setele sunt numerotate de două ori dela 1 la 20 și dela 1 la 18. Versetul a- cesta — 18 — se află în partea a II-a.	1. Și aici, ca și la <i>Psal- tirea dela Belgrad din 1651</i> , transcriu pe כ cu é, pe א cu ia și pe ה final cu ũ. Se poate ca în trans- crierea aceasta să fiu greșit. Nu trebuie să se uite însă că poziția mea în fața acestor texte este po- ziția credinciosului și a teologului român ortodox, nu a filologului și a isto- ricului literar. 2. <i>Inexact.</i> 3. <i>Inexact.</i> (Celelalte de- osebiri de talmăcire — ca- zuri și timpuri — din restul textului, nu intră în preo- cupările studiului nostru).

Psaltirea lui Coresi 1577	Textul slavonesc	Psaltirea Belgrad 1651
Ps. $\dot{a}$ i [11], v. 5 limba noastră să mărim, Ibid., p. 26, rândul 3.	Ibid. ІЗВЫКЪ НАШЕЖ ВОЗВЕ- ЛІЧИМЪ,	Ibid., v. 5 limba noastră vom în- tări ¹ :
Ps. $\dot{A}$ i [14], v. 4 cine se teme de Dom- nul slăvește; Ibid., p. 30, rândul 6	Ibid. БОЛЦЫМЪ ЖЕ СМЪ ГДА СЛАВІТЬ;	Ibid., v. 4 iară pre ceia ce să tem de domnul cinsteaș- te-i ² ,
Ps. $\dot{s}$ i [16], v. 15 cândă iveste-mi-se slava ta. Ibid., p. 35, rândul 6.	Ibid. ВНЕГДА ІВІТІМІСМ СЛАВѢ ТВОЕІ.	Ibid., v. 16 cândă mă voiu deș- tepta ³ .
Ps. $\dot{s}$ i [17], v. 51 mărescū spăseniia în- păratului, Ibid., p. 43, rândul 7.	Ibid. ВЕЛИЧАМЪ СПАСЕНІА ЦАРЕА,	Ibid., v. 51 Mărindū spăsenia în- păratului său,
Ps. $\dot{n}$ i [18], v. 2 Cerîlul spune slava lu Dumnezeu, Ibid., p. 43, rândul 11.	Ibid. НЕБЕСА ПОВѢДАЮТЪ СЛАВѢ БЖІЮ,	Ibid., v. 1 Ceriturile spunū slava lui dumnezău,
Ps. $\dot{A}$ i [19], v. 6 și în numele Domnu- lui Dumnezeului no- stru mărimu-ne. Ibid., p. 47, rândul 2.	Ibid. И ВО ИМѢ ГДА БГА НАШЕГЪ ВОЗВЕЛІЧИМ- СМ	Ibid., v. 6 și întru numele dum- nezăului nostru: (mări-ne-vomū) ⁴
Ps. $\dot{K}$ [20], v. 6 Mare slava lui cu spă- senia ta, slavă și mare frâmsēte puni spr' insu. Ibid., p. 48, rând. 10-11.	Ibid. БЕЛІА СЛАВА ЕГО СПА- СЕНІЕМЪ ТРОИМЪ, СЛАВѢ И ВЕДЕЛѢНІЕ ВОЗЛОЖИШИ НА НЕГО.	Ibid., v. 6 Mare-ī slava lui întru spăsenia ta: slavă și frâmseate ai pusu spre elū.
	1. Prepoziția <i>воз</i> — nu corespunde textului Sep- tuagintei.	1, 2 și 3. <i>Inexact</i> . 4. «Mări-ne-vomū» între paranteze în <i>Ps. Belgrad</i> 1651.

Textul ebraic	Textul Septuagintei	Biblia București 1688
Ps. XII, v. 4 לְשׁוֹן מְדַבֶּרֶת גְּדִלוֹת	Ps. XI, v. 4 τὴν γλῶσσαν ἡμῶν μεγαλυνοῦμεν,	Ibid., v. 4 Pre cei ce au zisū limba noastră vom mări,
Ps. XV, v. 4 נִמְאָם וְאַת־יְרֵאִי יְהוָה יִכְבֵּד	Ps. XIV, v. 4 τοὺς δὲ φοβουμένους Κύριον δοξάζει	Ibid., v. 5. Iară pre cei ce să tem de domnulū va slăvi.
Ps. XVII, v. 15 אֲשַׁבֵּץ בְּהַקִּיץ תִּי- מוֹנְתָהּ	Ps. XVI, v. 15 Χορτασθήσομαι ἐν τῷ ὄφθῆναι τὴν δόξαν σου.	Ibid., v. 17 Iară eu întru direptate ivi-mă-voiu feții tale, sătura-mă-voiu ară- tându-mi-se mărirea ¹ ta.
Ps. XVIII, v. 51 מְגִדֵּל יִשׁוּעוֹת מְלָכֵי וְעָשָׂה חֶסֶד	Ps. XVII, v. 50 Μεγαλόνων τὰς σωτη- ρίας τοῦ βασιλέως αὐτοῦ,	Ibid., v. 54 Mărindū mântuirile împăratului și făcândū milă,
Ps. XIX, v. 1 הַשָּׁמַיִם מְסַפְּרִים כְּבוֹד - אֱלֹהִים	Ps. XVIII, v. 1 Οἱ οὐρανοὶ διηγοῦνται δόξαν Θεοῦ	Ibid., v. 1 Ceriurile povestescū mărirea ² lui dum- nezeu,
Ps. XX, v. 6 בִּישׁוּעָתְךָ וּבְשֵׁם- אֱלֹהֵינוּ נִגְדֵּל יִמְלֵא	Ps. XIX, v. 5 καὶ ἐν ὀνόματι Θεοῦ ἡμῶν μεγαλονθησόμεθα	Ibid., v. 5 și întru numele dom- nului dumnezeului nostru ne vom mări.
Ps. XXI, v. 6 גְּדוֹל כְּבוֹדוֹ בִּישׁוּעָתְךָ הוֹד וְהַדָּר הַשְּׁנוּהָ עַלְיוֹ:	Ps. XX, v. 5 Μεγάλη ἡ δόξα αὐτοῦ ἐν τῷ σωτηρίῳ σου, δόξαν καὶ μεγαλοπρέ- πειν ἐπιθήσεις ἐπ' αὐ- τόν.	Ibid., v. 5 Mare e slava lui întru mântuirea ta, mări- re ³ și mare cuviință vei pune preste elū.
		1. <i>Inexact.</i> 2. <i>Inexact.</i> 3. <i>Inexact.</i>

Psaltirea lui Coresi 1577	Textul slavonesc	Psaltirea Belgrad 1651
<p>Ps. K_i [21], v. 24 Toată sămânța lu Iacov¹ slăviți el¹. Ibid., p. 53, rândul 12.</p>	<p>Ibid. всѣ сѣмѣмъ іаковѣ прослѣвите ¹ егò</p>	<p>Ibid., v. 24 Toată sămânța lui Iacov¹ slăviți pre el¹,</p>
<p>Ps. K_r [23] v. 7, 8, 9 și 10 și să între împăratul slăvit¹; cine iaste acesta împăratul slaveei? ....și să între împăratul slaveei; cine e acesta împăratul slaveei? Domnul silelor¹, elu-e împăratul slaveei. Ibid., p. 57, rând 12-13; p. 58, rândul 3, 4 și 5.</p>	<p>Ibid. и внидетъ црѣ славы. Кто ѣсть сѣи црѣ славы; и внидетъ црѣ славы. Кто ѣсть сѣи црѣ славы; гдѣ сѣихъ, тои ѣсть црѣ славы.</p>	<p>Ibid., v. 7, 8, 9 și 10 ca să între împăratul slăveei. Cine-i acesta împărat al slăveei? ...ca să între împăratul slăveei. Cine-i acesta împărat al slăveei? Domnul șirea-gurilor¹ acela iaste împăratul slăveei.</p>
<p>Ps. K_e [25], v. 8 și loc¹ de sălaşu slavei tale. Ibid., p. 63, rândul 1.</p>	<p>Ibid. и мѣсто селеніа славы трога.</p>	<p>Ibid., v. 9 și locul¹ cortului slavei tale.</p>
<p>Ps. K_n [28], v. 1, 2, 3 și 9 aduceți Domnului slavă și cinste, aduceți Domnului slavă... Dumnezeul slavei tună .. ...toți ce zicu slavă... Ibid., p. 68, rândurile 10-11; p. 69, rândul 2 și p. 70, rândul 1.</p>	<p>Ibid. принесите гдѣи славы и чѣсть, принесите гдѣи славы... бгѣ славы возгремѣ... всѣмъ глаголетъ славы.</p>	<p>Ibid., v. 1, 2, 3 și 9 aduceți domnului slavă și tărie. Dați domnului slavă numelui lui, Dumnezăul slavei tună... toți (oamenii) ¹grăesc¹ lui slavă.</p>
<p>1. În Ps. Scheiană=proslăviți elu, (Bianu; op. cit., p. 65, v. 24).</p>	<p>1. Prepoziția про- nu corespunde textului Septuagintei.</p>	<p>1. (oamenii) între paranteze.</p>

Textul ebraic	Textul Septuagintei	Biblia București 1688
<p>Ps. XXII, v. 24 כָּל-זֶרַע יַעֲקֹב כִּפְדּוּהוּ</p>	<p>Ps. XXI, v. 23 ἅπαν τὸ σπέρμα Ἰακώβ δοξάσατε αὐτὸν,</p>	<p>Ibid., v. 24 Toată sămânța lui Iacov⁴ pre dânsul⁴.</p>
<p>Ps. XXIV, v. 7, 8, 9 și 10 וַיָּבֹא מֶלֶךְ הַכְּבוֹד: מִי זֶה מֶלֶךְ הַכְּבוֹד יְהוָה עֲזֹז וּגְבוּר יְהוָה גְּבוּר מִלְחָמָה: שְׂאוֹ שְׁעָרִים רְאִשֵׁיכֶם וּשְׂאוֹ פִתְחֵי עֵינַיִם וַיָּבֹא מֶלֶךְ הַכְּבוֹד: מִי הוּא זֶה מֶלֶךְ הַכְּבוֹד יְהוָה צְבָאוֹת הוּא מֶלֶךְ הַכְּבוֹד סִלְהָ:</p>	<p>Ps. XXIII, v. 7, 8, 9 și 10 καὶ ἐισελεύσεται ὁ βασιλεὺς τῆς δόξης; Τίς ἔστιν οὗτος ὁ βασιλεὺς τῆς δόξης; ...καὶ ἐισελεύσεται ὁ βασιλεὺς τῆς δόξης; Τίς ἔστιν οὗτος ὁ βασιλεὺς τῆς δόξης; Κύριος τῶν δυνάμεων, αὐτός ἔστιν οὗτος ὁ βασιλεὺς τῆς δόξης.</p>	<p>Ibid., v. 7, 8, 9 și 10 și va intra împăratul¹ mării¹. Cine e acesta împăratul² mării²? ...Și va intra împăratul³ mării³. Cine iaste acesta împăratul⁴ mării⁴? Domnul puterii⁴ aceste e împăratul⁴ slavei.</p>
<p>Ps. XXVI, v. 8 וּמְקוֹם מִשְׁבֵּן כְּבוֹדֶךָ</p>	<p>Ps. XXV, v. 8 καὶ τόπον σκηνώματος δόξης σου.</p>	<p>Ibid., v. 8 și locul⁵ lăcașului mării⁵ tale.</p>
<p>Ps. XXIX, v. 1, 2, 3 și 9 בְּכִי אֱלִיִּם הִבּוֹ לַיהוָה כְּבוֹד וְעֹז: הִבּוֹ לַיהוָה כְּבוֹד שְׁמוֹ הַשְׁתַּחֲוֹו לַיהוָה בְּהַדְרָת--קִדְשׁ: קוֹל יְהוָה עַל--תַּמִּים אֶל-הַכְּבוֹד הַרְעִים יְהוָה עַל-מִים רַבִּים: ...כִּלּוֹ אָמַר כְּבוֹד:</p>	<p>Ps. XXVIII, v. 1, 2, 3, și 9 ἐνεγκάτε τῷ Κυρίῳ δόξαν καὶ τιμὴν, ἐνεγκάτε τῷ Κυρίῳ δόξαν ὀνόματι αὐτοῦ. ὁ Θεὸς τῆς δόξης ἐβρόντησε, πᾶς τις λέγει δόξαν.</p>	<p>Ibid., v. 1, 2, 4 și 8 Aduceți domnului mării⁶ și cinste, aduceți domnului mării⁷ numelui lui. Dumnezeu⁸ au tunat ...totu⁹ carele zice mării⁹.</p>
		<p>1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, și 9: <i>Inexact.</i></p>

Psaltirea lui Coresi 1577	Textul slavonesc	Psaltirea Belgrad 1651
Ps. КД [29], v. 13. Să cânte ție slava mé Ibid., p. 72, rândul 3.	Ibid. ИѢКѢ ДА КОСНОУГѢ ТЕКѢ СЛАВА МОѢ	Ibid. cânta-va ție slava mîa
Ps. ХГ [33], v. 4 Măriți Domnul cu mine Ibid., p. 82, rândul 10.	Ibid. КОЗВЕЛІЧИТЕ ¹ ГДѢ СО МНОЮ	Ibid., v. 3 Măriți pre Domnul cu mine,
Ps. АД [34], v. 27 să se mărescă Dom- nul, Ibid., p. 90, rândul 3.	Ibid. ДА КОЗВЕЛІЧИТСѢ ² ГДѢ,	Ibid., v. 27 mărească-se domnul,
Ps. АС [36], v. 20 pre-slăvescu-se lor și se înalță, Ibid., p. 95, rândul 5	Ibid. ПРОСЛАВИТСѢ ³ ИМѢ И КОЗВЕСТИТСѢ,	Ibid., v. 20 și pizmașii Domnului (ca grăsimea mielu- lui amistuise-vorū) și ca fumulū peri- voru.
Ps. АФ [39], v. 17 să se mărescă Dom- nul, Ibid., p. 107, rândul 9.	Ibid. ДА КОЗВЕЛІЧИТСѢ ⁴ ГДѢ,	Ibid., v. 17 mărească-se domnul de carîi iubăscū spă- senia ta.
Ps. МА [44], v. 14 Toată slava fiiei lu în- păratū Ibid., p. 120, rândul 3.	Ibid. КОѢ СЛАВА ДЩЕРО ЦРѢВЫ	Ibid., v. 14 Toată-î slăvită Fata înpăratului den lă- untru,
Ps. МС [47], v. 2 Mare Domnulū Ibid., p. 124, rândul 9.	Ibid. ВЕЛІИ ГДѢ	Ibid., v. 2 Mare-î Domnulū
	1, 2, 3 și 4. Prefixele prepoziționale КОЗ și ПРО nu sunt în conformitate cu textul Septuagintei.	

Textul ebraic	Textul Septuagintei	Biblia București 1688
Ps. XXX, v. 13 לְמַעַן יִזְמְרֶךָ כְּבוֹדִי	Ps. XXIX, v. 12 Ὅπως ἂν ψάλῃ σοι ἡ δόξα μου,	Ibid., v. 15 ca să-ți cânte mărirea ¹ mea,
Ps. XXXIV, v. 4 גִּדְלוּ לַיהוָה אֱתֵי וּגְדֹלֵת רִנְיָתִי	Ps. XXXIII, v. 3 Μεγαλόνετε τὸν Κύριον σὺν ἐμοί,	Ibid., v. 3 Măriți pre domnul împreună cu mine,
Ps. XXXV, v. 27 יִגְדַל יְהוָה	Ps. XXXIV, v. 27 μεγαλυνθεῖτὶ ὁ Κύριος,	Ibid., v. 31 mărească-se domnul,
Ps. XXXVII, v. 20 כִּי רָשָׁעִים יֵאָבְדוּ וְאֵיבֵי יְהוָה כִּי־קָר פְּרִים כִּלּוֹ בַעֲשָׂן כִּלּוֹ:	Ps. XXXVI, v. 20 [οἱ δὲ ἐχθροὶ τοῦ Κυρίου ἅμα τῷ] δοξασθῆναι αὐτοὺς καὶ ὑψωθῆναι,	Ibid., v. 21 Iară vrajmașii domnului îndată ce să măriră ² ei, și să innălțară,
Ps. XL, v. 17 יִגְדַל יְהוָה	Ps. XXXIX, v. 16 μεγαλυνθήτω ὁ Κύριος,	Ibid., v. 22 mărească-se domnul,
Ps. XLV, v. 14 כָּל-כְּבוֹדָהּ בְּתִמְלֹךְ פְּנִימָה מִמְּשַׁבְּצֵית זָהָב לְבוֹשָׁה:	Ps. XLIV, v. 13 Πᾶσα ἡ δόξα αὐτῆς θυγατρὸς τοῦ βασιλέως [Ἐσεβών],	Ibid., v. 15 Toată mărire ³ fetei împăratului pre den lăuntru,
Ps. XLVIII, v. 2 גִּדּוֹל יְהוָה	Ps. XLVII, v. 1 Μέγας Κύριος,	Ibid., v. 1 Mare e domnul,
		1. <i>Inexact.</i> 2. <i>Inexact.</i> 3. <i>Inexact.</i>

Psaltirea lui Coresi 1577	Textul slavonesc	Psaltirea Belgrad 1651
<p>Ps. Мн [48], v. 15, 17 și 18</p> <p>de slava sa înprese- râ-se...</p> <p>Înmulțeste-se slava casei lui; nece deș- tinge cu nusulă sla- va lui.</p> <p>Ibid., p. 129, rând. 6, 10, 12.</p>	<p>Ibid.</p> <p>Ѡ славы своеѠ изри- новѣни бѣша...</p> <p>Ѡумножитсѧ слава дѡмѡ ѡгѡ; ни же снѣдетъ съ нѣмъ слава ѡгѡ.</p>	<p>Ibid., v. 15, 17 și 18</p> <p>după ce va eși fie cine den sălaşulă lui. aŭ cândŭ să va mulți slava Casei lui. Că nemică nu va duce cu sine, cândŭ va muri, nice va pogoră după el slava lui.</p>
<p>Ps. Мѡ [49], v. 15</p> <p>și proslăvi-mă-veri.</p> <p>Ibid., p. 132, rândul 30.</p>	<p>Ibid.</p> <p>ѡ прослăвиши ¹ мѡ.</p>	<p>Ibid., v. 15</p> <p>și mă vei cinsti ¹ pre mine.</p>
<p>Ibid., v. 23</p> <p>Cumândare laudă slă- véște-mă,</p> <p>Ibid., p. 133, rândul 13.</p>	<p>Ibid.</p> <p>Жертва хвалѣ про- слăвнтъ ² мѡ:</p>	<p>Ibid., v. 23</p> <p>Cine jertveaște laudă, acela mă cinsteaște ²,</p>
<p>Ps. ѡс [56], v. 6, 8, 9, 11 și 12</p> <p>...slava ta.</p> <p>...și cântŭ slăveei méle</p> <p>Scoală slava mé, ...Că mări-se până în ceriu milosté ta</p> <p>...și prespre totŭ pă- mântulă slava ta.</p> <p>Ibid., p. 148, rând. 4, 9, 10 și 14; p. 149, rând. 2 și 3.</p>	<p>Ibid.</p> <p>...слава твоѡ.</p> <p>...ѡ пою ко славі моѡй.</p> <p>Костѡни слава моѡ, ...ѡкъ возвеличи- сѧ ³ до небѣсъ мѡ- лостъ твоѡ, ...ѡ по всѡй землѡи слава твоѡ.</p>	<p>Ibid., v. 6, 8, 9, 11 și 12</p> <p>...slava ta.</p> <p>...cântŭ și laudŭ ³.</p> <p>Deșteaptă-te slava mea, ...Că mare-î până la ceriuri mila ta, ...și spre tot pământulă slava ta.</p>
<p>Ps. ѡа [61], v. 8</p> <p>și slava mé,</p> <p>Ibid., p. 158, rândul 11.</p>	<p>Ibid.</p> <p>ѡ слава моѡ:</p>	<p>Ibid., v. 8</p> <p>și slava mea,</p>
	<p>1, 2 și 3. Prepozițiile воз- și про- nu cores- pond textului Septuagintei.</p>	<p>1, 2 și 3. <i>Inexact.</i></p>

Textul ebraic	Textul Septuagintei	Biblia București 1688
Ps. XLIX, v. 15, 17 și 18 וְצִוְרֵם לְבַלֹּת שְׂאוֹל מִזְבֵּל לוֹ: כִּי-יִרְכָּה כְבוֹד בֵּיתוֹ: לֹא-יִרְדַּ אַחֲרָיו כְבוֹדוֹ:	Ps. XLVIII, v. 14, 16 și 17 καὶ ἡ βοήθεια αὐτῶν παλαιωθήσεται ἐν τῷ ᾄδῃ ἐκ τῆς δόξης αὐτῶν. ...καὶ ὅταν πληθυνθῇ ἡ δόξα τοῦ οἴκου αὐτοῦ. οὐδὲ συγκατα βήσεται αὐτῷ ἡ δόξα αὐτοῦ.	Ibid. , v. 15 și 18 și ajutoriul lorū să va vechi în iad den cinstea ¹ lorū s'au scosū. sau cândū să va în- mulți mărirea ² ca- sii lui. ...nice să va pogori cu elū mărirea ³ lui.
Ps. L, v. 15 וְקָרְאַנִי בְיוֹם צָרָה אֲחַלְצֶךָ וְהִכְבַּדְנִי:	Ps. XLIX, v. 15 καὶ δοξάσεις με·	Ibid. , v. 16 și mă vei proslăvi ⁴ .
Ps. L, v. 23 זִבַּח תּוֹדָה יִכְבַּדְנִי	Ps. XLIX, v. 23 Θυσία ἀνέσεως δοξά- σει με,	Ibid. , v. 24 jártva laudei, mă va mări ⁵ ,
Ps. LVII, v. 6, 9, 11 și 12 ...כְּבוֹדְךָ: ...עוֹרָה כְבוֹדִי ...כִּי-גָדַל עַד-שָׁמַיִם חֲסִדְךָ ...עַל כָּל-הָאָרֶץ כְּבוֹדְךָ:	Ps. LVI, v. 5 (6, 7), 8, 9 și 11 ...ἡ δόξα σου. ..... ¹ ² Ἐξεγέρθητι ἡ δόξα μου, ... ³ Ὅτι ἐμεγαλύνθη ἕως τῶν οὐρανῶν τὸ ἔλεός σου, καὶ ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν ἡ δόξα σου.	Ibid. , v. 7, 10, 13 ...mărirea ta ⁶ . ...întu mărirea ⁷ mea. ...Deșteaptă-te mări- rea ⁸ mea. Căci să mări până la ceriuri mila ta ...și preste totū pă- mântulū mărirea ⁹ ta.
Ps. LXII, v. 8 וְכִבְדִּי	Ps. LXI, v. 7 καὶ ἡ δόξα μου·	Ibid. , v. 7 și mărirea ¹⁰ mea,
	1. Nu corespunde cu textul ebraic.	1, 2 și 3. <i>Inexact</i> . 4. Și la Coresi și aici prepoziția pro- nu corespunde textului Septuagintei. 5, 6, 7, 8, 9 și 10. <i>Inexact</i> .

Psaltirea lui Coresi 1577	Textul slavonesc	Psaltirea Belgrad 1651
Ps. Ѧк [62], v. 3 și slava ta, Ibid., p. 160, rândul 5.	Ibid. Ѧ СЛАВѦ ТВОЮ.	Ibid., v. 2 și slava ta.
Ps Ѧе [65], v. 2 dați slavă laudăei lui Ibid., p. 166, rândul 6.	Ibid. ДАДАТЕ СЛАВѦ ХВАЛѦ ѦГО.	Ibid., v. 2 Cântați slavă numelui lui, dați slavă lau- dei lui.
Ps. Ѧз [67], v. 35 și 38 dați slavă zeului. Elu dă vrătute și țin- nutu oameniloru săi. Ibid., p. 176, rândul 6 și 10.	Ibid. ДАДАТЕ СЛАВѦ БГОИ: ТОѦ ДАСТЪ СІЛѦ Ѧ ДЕРЖАВѦ ЛЮДЕМЪ СВОИМЪ	Ibid., v. 35 și 38 Dați slavă lui Dum- nezeu: măriria lui spre Israil: elu dă putere și tărie oa- menilor săi.
Ps. Ѧи [68], v. 31 mărescu elu în laudă Ibid., p. 181, rândul 6.	Ibid. ВОЗВЕЛІЧС¹ ѦГО ВО ХВАЛЕНІИ:	Ibid., v. 31 și voiu mări pre elu cu laudă:
Ps. Ѧо [69] v. 5 să se mărescă Dom- nulă Ibid., p. 183, rândul 3.	Ibid. ДА ВОЗВЕЛІЧИТСѦ² ГДѦ,	Ibid., v. 5 pururea mărescă dumnezeu care le iubeaște spăsenia ta.
Ps. Ѧ [70], v. 8 de să cantu slăveei tale Ibid., p. 184, rândul 12-13.	Ibid. ДА ВОСПОЮ³ СЛАВѦ ТВОЮ,	Ibid., v. 8 și toată zua de sla- va ta.
	1, 2 și 3. Prin adausul prepozitiei КОЗ nu mai corespund exact textului Septuagintei.	

Textul ebraic	Textul Septuagintei	Biblia București 1688
Ps. LXIII, v. 3 וְכַבֹּדְךָ:	Ps. LXII, v. 2 καὶ τὴν δόξαν σου.	Ibid., v. 3. și mărirea ¹ ta.
Ps. LXVI, v. 2 וַיִּזְכְּרוּ כְבוֹד-שְׁמוֹ שִׁימוֹ כְבוֹד הַחֲלֵתוֹ:	Ps. LXV, v. 2 ὅτι δόξαν ἀνέσει αὐ- τοῦ.	Ibid., v. 1 ...dați mărirea ² laudei lui.
Ps. LXVIII, v. 36 נִרְאָ אֱלֹהִים	Ps. LXVII, v. 34 și 35 Ὅτι δόξαν τῷ Θεῷ, ...αὐτὸς δώσει δύνα- μιν καὶ κραταίωσιν τῷ λαῷ αὐτοῦ.	Ibid., v. 35 și 38 cântați ³ lui Dumne- zeu, pevețuiți domnu- lui. ...acesta va da putere și înmărire ⁴ noro- dului lui,
Ps. LXIX, v. 31 וַאֲגַדְלֵנוּ בְּחִידָה:	Ps. LXVIII, v. 30 μεγαλυνῶ αὐτὸν ἐν ἀνέσει.	Ibid., v. 35 ...mări-l-voiū pre el cu laudă.
Ps. LXX, v. 5 יִגְדַּל אֱלֹהִים	Ps. LXIX, v. 4 μεγαλυνθήτω ὁ Θεός,	Ibid., v. 5 mărească-se domnulū,
Ps. LXXI, v. 8 יִמְלֵא פִי הַחֲלֵתְךָ כָּל- הַיּוֹם תִּפְאַרְתְּךָ:	Ps. LXX, v. 8 ὅπως υμνήσω τὴν δό- ξαν σου,	Ibid., v. 9 pentru ca să laudū mărirea ⁵ ta, toată zioa mare cuvința ta.
		1, 2, 3, 4 și 5. <i>Inexact.</i> 4. Asupra acestui <i>inmă- rire</i> , termen lămuritor în Biblia dela 1688 în pre- cizarea conceptelor de <i>sla- vă</i> și <i>mărire</i> , voiū stărui amănunțit în cap. III.

Psaltirea lui Coresi 1577	Textul slavonesc	Psaltirea Belgrad 1651
<p>Ibid., v. 19 și 21 Ce faptu-mi-ai mărire. Înmulțit'ai spre mine mărire ta</p> <p>Ibid., p. 186, rând. 8 și 12.</p>	<p>Ibid.</p> <p>ѢЖЕ СОТВОРИЛЪ МН ѢСН ВЕЛІЧІА. ОУМНОЖИЛЪ ѢСН НА МНѢ ВЕЛІЧЕСТВІЕ ТВОЕ.</p>	<p>Ibid., v. 19 și 21 ...că ai făcută lucruri mari: Înmulțit'ai spre mine destoinicîia mea,</p>
<p>Ps. ѿа [71], v. 19 și blagoslovitū numele slavei lui în vecū... și împlé-se-va de slava lui totū pământulū.</p> <p>Ibid., p. 190, rând. 12; p. 191, rând. 1.</p>	<p>Ibid.</p> <p>И БЛГОСЛОВЕНО ИМА СЛАВЫ ЕГУ ВО ВѢКѢ... И ИСПОЛНИТСА СЛАВЫ ЕГУ ВСА ЗЕМЛА.</p>	<p>Ibid., v. 19 Și blagoslovitu-î nu- mele slavei lui în veci și să va împlîa tot pământulū de slava lui,</p>
<p>Ps. ѿв [72], v. 24 și cu slavă priimiși mine.</p> <p>Ibid., p. 194, rând. 8.</p>	<p>Ibid.</p> <p>И СО СЛАВОЮ ПРИИЛЪ МА ѢСН.</p>	<p>Ibid., v. 23 și după aceia cu slavă priimitu-m'ai pre mine.</p>
<p>Ps. ѿи [78], v. 9 și 11 dereptū slava numelui tău; După mărire suptū- suareei tale învie fiii omorâți.</p> <p>Ibid., p. 219, rând. 8 și 14.</p>	<p>Ibid.</p> <p>СЛАВЫ РАДН ИМЕНЕ ТВОЕГУ; ПО ВЕЛІЧІЮ МЫШЦЫ ТВОЕА СНАБДИ СЫНЫ ОУМЕРЦИВЛЕННЫХЪ.</p>	<p>Ibid., v. 9 și 11 pentru slava numelui tău, ...după măriria brațu- lui tău, lasăi a vîia fiii morției.</p>
<p>Ps. ѿг [83], v. 12 și slavă déde.</p> <p>Ibid., p. 231, rândul 12.</p>	<p>Ibid.</p> <p>И СЛАВѢ ДАСТѢ.</p>	<p>Ibid., v. 12 milă și slavă dea Domnulū,</p>

Textul ebraic	Textul Septuagintei	Biblia București 1688
Ps. LXXI, v. 19 și 21 אֲשֶׁר-עָשִׂיתָ גְּדֻלּוֹת גְּדֻלָּתִי וְהִסַּבְתָּ הַנְּחֻמֵּי:	Ps. LXX, v. 19 și 21 ἃ ἐποίησας μεγαλεῖα· Ἐπλεόνασας τὴν δικαιο- σύνην σου,...	Ibid., v. 22 și 24 carele ai făcutū mie măririi, ...Înmulțit-ai asupra mea mărirea ¹ ta,
Ps. LXXII, v. 19 וּבְרֹחַ אֱלֹהִים לְעוֹלָם וַיְמַלֵּא כְבוֹדוֹ אֶת-כָּל-הָאָרֶץ:	Ps. LXXI, v. 19 Καὶ εὐλογητὸν τὸ ὄνομα τῆς δόξης αὐτοῦ εἰς τὸν αἰῶνα καὶ πληρω- θήσεται τῆς δόξης αὐτοῦ πᾶσα ἡ γῆ.	Ibid., v. 20 și 21 Și blagoslovitū nu- mele mării ² lui în veacū... Și să va împlea de mărirea ³ lui tot pământulū.
Ps. LXXIII, v. 24 וְאַחַר כְּבוֹד תִּקְחֵנִי:	Ps. LXXII, v. 24 καὶ μετὰ δόξης προσε- λάβου με.	Ibid., v. 24 și cu mărire ⁴ m'ai luatū.
Ps. LXXIX, v. 9 și 11 עַל-דְּבַר כְּבוֹד שְׁמֶךָ כְּגִדְלִי זְרוּעֶךָ הוֹתֵר בְּנֵי תְמוֹתָהּ:	Ps. LXXVIII, v. 9 și 11 Ἔνεκα τῆς δόξης τοῦ ὀνόματός σου... κατὰ τὴν μεγαλωσύνην τοῦ βραχίονός σου περιποιήσῃ τοὺς υἱοὺς τῶν τεθνατωμένων.	Ibid., v. 9 și 12 ...pentru mărirea ⁵ nu- melui tău, doamne... După mărirea ⁶ bra- țului tău, ocrotește pre fiii celor omorîți.
Ps. LXXXIV, v. 12 וְכָבוֹד יִתֵּן	Ps. LXXXIII, v. 11 καὶ δόξαν δώσει	Ibid., v. 12 și mărire ⁷ da-va dom- nulū.
		1. 2, 3, 4 și 5. <i>Inexact.</i> 6. <i>Inexact.</i> Μεγαλωσύνη este egal în românește cu <i>mărire</i> , <i>mărirea</i> cores- punzând exact lui μεγα- λυότητον. 7. <i>Inexact.</i>

Psaltirea lui Coresi 1577	Textul slavonesc	Psaltirea Belgrad 1651
<p>Ps. ѱА [84], v. 10 să bage slavă în pă- mântul nostru. Ibid., p. 233, rândul 9.</p>	<p>Ibid. ВСЕЛІТН СЛАВѢ ВЪ ЗЕМЛЮ НАШѢ.</p>	<p>Ibid., v. 12 ca să lăcuiască slava în pământul nostru.</p>
<p>Ps. ѱБ [85], v. 9. și încep. 10 și slăvi-vorū numele tău, că mare ești tu Ibid., p. 235, rândul 10.</p>	<p>Ibid. Ѳ ПРОСЛАВЯТЪ ¹ ѲМѢ ТВОЕ, ѲКѢ ВЕЛІИ ЕСН ТЫ,</p>	<p>Ibid., v. 9 și încep. 10 ... și vorū proslăvi Numele tău, că mare ești tu,</p>
<p>Ibid., v. 12 și prėsălăvescū numele tău în vécū; Ibid., p. 236, rândul 3.</p>	<p>Ibid. Ѳ ПРОСЛАВЯЮ ² ѲМѢ ТВОЕ ВЪ ВѢКѢ.</p>	<p>Ibid., v. 12 ...și voiū slăvi Numele tău în veacū.</p>
<p>Ps. ѱС [86], v. 3 Prėsălăvitū grăise de tine cetatē Zeului. Ibid., p. 237, rândul 7.</p>	<p>Ibid. Преслăвнѡм ³ глаго- лаша сѡ ѡ тебѣ, града бжій.</p>	<p>Ibid., v. 3 Prea slăvite să gră- escū de tine, cetatīa lui Dumnezeu.</p>
<p>Ps. ѱН [88], v. 8 Dumnezeu prē slăvi- tū ¹ în sfētūrele sfin- țilorū. Ibid., p. 242, rândul 6.</p>	<p>Ibid. Бгѣ прослăвѡмѣ въ сѡкѡтѣ свѡтѡхѣ.</p>	<p>Ibid., v. 8 Dumnezău iaste infri- coșătoriu ¹, întru multă adunare a Sfințilorū.</p>
<p>1. În <i>Ps. Scheiană</i> prē și slăvitu împreunat. (Bianu, <i>op. cit.</i>, p. 286, v. 8).</p>	<p>1, 2, și 3. Să se rețină, pentru cele ce urmează în studiul de față, deose- birea dintre prepozițiile про- și пре, neînțelese și răstălmăcite în versiu- nile românești.</p>	<p>1. <i>Inexact.</i></p>

Textul ebraic	Textul Septuagintei	Biblia București 1688
Ps. LXXXV, v. 10 יִשְׁעוּ לְשֹׁכְנֵי כְבוֹד בְּאַרְצֵנוּ:	Ps. LXXXIV, v. 9 τοῦ κατασκηνώσαι δό- ξαν ἐν τῇ γῆ ἡμῶν.	Ibid., v. 10 ca să sălășluiască mă- rire ¹ în pământul nostru.
Ps. LXXXVI, v. 9 și incep. 10 וַיִּכְבְּדוּ לְשִׁמְךָ: כִּי- גָדוֹל אַתָּה	Ps. LXXXV, v. 9-10 καὶ δοξάσουσι τὸ ὄ- νομά σου, ὅτι μέγας εἶ σὺ,	Ibid., v. 8 și 9 și vorū mări ² numele taū. Căci mare ești tu,
Ps. LXXXVI, v. 12 וַאֲכַבְּדָה שִׁמְךָ לְשָׁלֵם:	Ps. LXXXV, v. 12 καὶ δοξάσω το ὄνομά σου εἰς τὸν αἰῶνα.	Ibid., v. 11 și voiū mări ³ numele taū în veacū
Ps. LXXXVII, v. 3 נִכְבְּדוּת מְדַבֵּר בְּךָ עִיר	Ps. LXXXVI, v. 3 Δεδοξασμένα ἐλαλήθη περὶ σοῦ ἡ πόλις τοῦ Θεοῦ.	Ibid., v. 2 Slăvite ⁴ să grăiră pen- tru tine cetatea lui Dumnezău.
Ps. LXXXIX, v. 8 אֵל נִעְרָץ בְּסוּד קִדְשִׁים	Ps. LXXXVIII, 7 Ὁ Θεὸς ἐνδοξαζόμενος ¹ ἐν βουλή ἁγίων,	Ibid., v. 8 Dumnezeu slăvindu-se în svatul (sfatul) sfinților,
	1. A se observa forma aceasta cu prepoziția ἐν.	1, 2 și 3. <i>Inexact.</i> 4. Cei dela 1688 au în- teles precis perfectul și participiul trecut al ver- bului δοξάζω, ceea ce pare să nu fi fost înțeles tot atât de precis de talmă- citorii moravi dela 862 și nici de talmăcitorii români dela 1500, 1577 și 1651. Dar aceasta este o problemă spinoasă pe care tot textele slavonești — aceleași — ne-o rezolvă. A se vedea mai departe.

Psaltirea lui Coresi 1577	Textul slavonesc	Psaltirea Belgrad 1651
<p>Ps. ̑ [90], v. 15 și prėsłăvescū elū; Ibid., p. 254, rândul 7.</p>	<p>Ibid. И прослăвлю єго</p>	<p>Ibid., v. 15 și'l voiu slăvi pre elū.</p>
<p>Ps. ̑1 [91], v. 6 că măriră-se faptele tale, Doamne, Ibid., p. 255, rândul 6.</p>	<p>Ibid. Иже возвелъчиша- сѧ дѣла твоѧ, гдѣи,</p>	<p>Ibid., v. 6 Cătu-s de mari lu- crurile tale doamne?</p>
<p>Ps. ̑̑ [95], v. 3 și 7-8 Spuneți întru limbi slava lui, ...aduceți Domnului slavă și cinste, aduceți Dom- nului slavă în nu- mele lui, Ibid., p. 263, rândul 8; p. 264, rândul 5-6.</p>	<p>Ibid. Возвѣстите во ѧ- зыцѣхъ славы єго, ...принесите гдѣи сла- вы и чѣсть, прине- сите гдѣи славы имени єго;</p>	<p>Ibid., v. 3, 7 și 8 Spuneți între limbi slava lui, Slavă și frămsețe ina- ntea lui, ...aduceți Domnului slavă și cinste. Adu- ceți slavă Numelui Domnului,...</p>
<p>Ps. ̑̑ [96], v. 6 și văzură toți oamenii слăвж єго¹ (sic). Ibid., p. 266, rândul 10.</p>	<p>Ibid И видѣша вси людѣ славы єго.</p>	<p>Ibid., v. 6 și să vază toți oamenii slava lui.</p>
<p>Ps. ̑а [101], v. 16-17 și toți împărații pă- mântului de slava ta. ...și ivēște-se în slava sa. Ibid., p. 276, rând. 8 și 10.</p>	<p>Ibid. И вси царѣ земетѣи славы твоѧ. И явятсѧ во славу свою.</p>	<p>Ibid., v. 16-17 și toți împărații pă- mântului de slava ta. ...și să va arăta în sla- va sa.</p>
<p>1. În Ps. Scheiană = slava lui. (Bianu, op. cit., p. 317, v. 6).</p>		

Textul ebraic	Textul Septuagintei	Biblia Bucureşti 1688
Ps. XCI, v. 15 וְאֶכְפַּדְהוּ:	Ps. XC, v. 15 καὶ δοξάσω αὐτόν.	Ibid., v. 15 şi-l voiu mări ¹ pre el.
Ps. XCII, v. 6 מַה-גָּדְלוֹ מַעֲשֵׂי יְהוָה	Ps. XCI, v. 5 Ὡς ἐµεγαλόνθη τὰ ἔργα σου, Κύριε;	Ibid., v. 5 Foarte să măriră faptele tale doamne,
Ps. XCVI, v. 3 şi 2-8 סִפְרוּ בְּגוֹיִם כְּבוֹדוֹ הִבּוּ לַיהוָה כְּבוֹד וְעֹז: הִבּוּ לַיהוָה כְּבוֹד שְׁמוֹ שְׂאוּ-מִנְחָה	Ps. XCV, v. 3, 7 şi 8 ¹ Ἀναγγεilate ἐν τοῖς ἔθνεσι τὴν δόξαν αὐτοῦ, ...ἐνέγκατε τῷ Κυρίῳ δόξαν καὶ τιμὴν, ² Ἐνέγκατε τῷ Κυρίῳ δόξαν ὀνόματι αὐτοῦ,	Ibid., v. 3, 7 şi 8 Vestiți întru limbi mărire ² lui, ...aduceți domnului mărire ³ şi cinste, aduceți domnului mărire ⁴ numelui lui.
Ps. XCVII, v. 6 וּרְאוּ כָּל-הָעַמִּים כְּבוֹדוֹ:	Ps. XCVI, v. 6 καὶ εἶδσαν πάντες οἱ λαοὶ τὴν δόξαν αὐτοῦ.	Ibid., v. 6 şi văzură toate noroadele mărire ⁵ lui.
Ps. CII, v. 16-17 וְכָל-מַלְכֵי הָאָרֶץ אֶת-כְּבוֹדְךָ: נִרְאָה בְּכְבוֹדוֹ:	Ps. CI, v. 15 şi 16 καὶ πάντες οἱ βασιλεῖς τὴν δόξαν σου. ...καὶ ὀφθήσεται ἐν τῇ δόξῃ αὐτοῦ.	Ibid., v. 16 şi 17 şi toți împărații pământului de mărire ⁶ ta. ...şi să va ivi întru mărire ⁷ lui.
		1, 2, 3, 4, 5, 6 şi 7. <i>Inexact.</i>

Psaltirea lui Coresi 1577	Textul slavonesc	Psaltirea Belgrad 1651
<p>Ps. pr [103], v. 1 și 24 măritu-téi foarte. Că măriră-se faptele tale, Doamne,...</p> <p>Ibid., p. 282, rândul 3 și p. 285, rândul 11.</p>	<p>Ibid. ВОЗВЕЛІЧНАСА ІСН СЛАВ. И КВ ВОЗВЕЛІЧНИШАСА ДѢЛА ТВОА, ГДНІ;...</p>	<p>Ibid., v. 1 și 24 ...măritute-ai foarte, în slavă și întru frâm- sește înbrăcatu-te-ai. ...Cătu-s de multe¹ lucrurile tale doam- ne,</p>
<p>Ibid., v. 31 Fie slava Domnului în vécū,</p> <p>Ibid., p. 286, rândul 13.</p>	<p>Ibid. БІДИ СЛАВА ГДНА ВО ВѢКН,</p>	<p>Ibid., v. 31 Fie slava domnului în veci,</p>
<p>Ps. pe [105], v. 20 Și schimbarâ slava lui în podoabâ de vițelū ce mănâncâ iarbâ,</p> <p>Ibid., p. 297, rând. 3-4.</p>	<p>Ibid. И ІЗМѢНИША СЛАВА ІГВ ВЪ ПОДОБИЕ ТЕ- ЛЦА ПДОЩАГВ ТРА- ВШ.</p>	<p>Ibid., v. 20 Și schimbarâ slava lui în chipū de vițelū ce mănâncâ iarbâ.</p>
<p>Ps. ps [107], v. 2 și 3 Totū cânta-voiu sla- veei méle. Scoalâ-te slava mé,</p> <p>Ibid., p. 307, rând. 8-9.</p>	<p>Ibid. ГОТОВО СЕРДЦЕ МОЕ: ВОСПОЮ И ПОЮ ВО СЛАВѢ МОЕЙ. КОСТАНИ, СЛАВА МОА,</p>	<p>Ibid., v. 2 și 5 Cântū și voiū cânta o slava mea <mă> Că mare ı spre ceriuri mila ta,²</p>
<p>Ibid., v. 6 și prespre totū pă- mântulū slava ta,</p> <p>Ibid., p. 308, rând. 2 și 3.</p>	<p>Ibid. И ПО ВСЕЙ ЗЕМЛИ СЛАВА ТВОА.</p>	<p>Ibid., v. 6 și prespre tot pământul slava ta.</p>
		<p>1. <i>Inexact.</i> 2. Nu este redat exact.</p>

Textul ebraic	Textul Septuagintei	Biblia București 1688
<p>Ps. CIV, v. 1 și 24 אֱלֹהֵי גְדֻלַּת מַאֲד הָיִים גְּדוּל וְרַחֲב יָדַיִם שָׁם רָמַשׁ וְאִין מְסַפֵּר חַיִּוֹת קַמְנֹת עִם- גְּדֻלוֹת:</p>	<p>Ps. CIII, v. 1 și 24 [Κύριε ὁ Θεός μου] ἐμεγαλόνθησ σφόδρα Ὡς ἐμεγαλόνθη τὰ ἔργα σου Κύριε,...</p>	<p>Ibid., v. 1 și 25 [Doamne dumnezeul mieu mărișite¹ (<i>sic</i>) foarte. ...Foarte să măriră lu- crurile tale doamne,...</p>
<p>Ibid., v. 31 יְהִי כְבוֹד יְהוָה לְעוֹלָם</p>	<p>Ibid., v. 31 Ἦτω ἡ δόξα Κυρίου εἰς τῶν αἰῶνα,</p>	<p>Ibid., v. 32 Fie mărire² domnu- lui în veci,</p>
<p>Ps. CVI, v. 20 וַיִּמְירוּ אֶת-כְּבוֹדָם בְּתַבְנִיית שׁוֹר אֲכַל עֵשֶׂב:</p>	<p>Ps. CV, v. 20 Καὶ ἠλλάξαντο τὴν δό- ξαν αὐτῶν ἐν ὁμοιώ- ματι μόσχου ἔσθοντος χόρτον.</p>	<p>Ibid., v. 21 Și schimbă³ mărire³ lui, întru asemănare de vițel ce mănâncă iarbă.</p>
<p>Ps. CVIII, v. 2 și 5 וְאֶזְמְרָה אֶף-כְּבוֹדִי כִּי-גְדוּל מַעַל-שָׁמַיִם חֲסֻדָּה</p>	<p>Ps. CVII, v. 1 καὶ φησὼ ἐν τῇ δόξῃ μου. . . . .¹</p>	<p>Ibid., v. 1 și 3 ...și voi⁴ pevețui întru mărire⁴ mea. Scoa- lă-te slava mea, ...Că ce mare e dea- supra ceriurilor mila ta, ...</p>
<p>Ps. CVIII, v. 6 וְעַל כָּל-הָאָרֶץ כְּבוֹדָה:</p>	<p>Ps. CVII, v. 5 καὶ ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν ἡ δόξα σου.</p>	<p>Ibid., v. 5 ...și preste tot⁵ pă- mântul⁵ mărire⁵ ta, ...</p>
	<p>1. Restul textului Septua- gintei diferă de textul ebraic.</p>	<p>1, 2, 3, 4 și 5. <i>Inexact.</i></p>

Psaltirea lui Coresi 1577	Textul slavonesc	Psaltirea Belgrad 1651
<p>Ps. ѱа [101], v. 3 și 9 Slavă și bogătate... Cornulū lui rădică-se în slavă, Ibid., p. 317, rând. 11 ; p. 318, rândul 13.</p>	<p>Ibid. СЛАВА И БОГАТСТВО... РОГЪ ЕГЪ ВОЗНЕСЕТСА КЪ СЛАВК.</p>	<p>Ibid., v. 3 și 9. Bogație și avuție în casa lui : ...cornulū lui să va innălța în slavă.</p>
<p>Ps. ѱв [112], v. 4 spre ceriure slava lui. Ibid., p. 319, rândul 11.</p>	<p>Ibid. НАДЪ НЕБЕСЪ СЛАВА ЕГЪ.</p>	<p>Ibid., v. 4 spre ceriuri slava lui,</p>
<p>Ps. ѱк [125], v. 2-3 mărit'au Domnulū să facă cu nuși mărit'au ¹ Domnulū să facă cu noi, Ibid., p. 358, rând. 11-12.</p>	<p>Ibid. ВОЗВЕЛИЧИЛЪ ЁСТЬ ГДЪ СОТВОРИТИ СЪ НИМИ. ВОЗВЕЛИЧИЛЪ ЁСТЬ ГДЪ СОТВОРИТИ СЪ НАМИ.</p>	<p>Ibid., v. 2-3 lucruri mari făcu dom- nulū cu aceștia. Lucru mare făcu dom- nulū cu noi... ¹</p>
<p>Ps. ѱлз [137], v. 2 și 5 Că mărit'ai între toți nume sfântū al-tău... ...că mare e slava Domnului. Ibid., p. 376, rândul 8 și p. 377, rândul 2.</p>	<p>Ibid. ИЖКЪ ВОЗВЕЛИЧИЛЪ ЁСН НАДЪ ВСѢМЪ ИМА ТВОЕ СТОЕ. ИЖКЪ ВЕЛИА СЛАВА ГДНА.</p>	<p>Ibid., v. 2 și 5 că măriș(i) spre toate numele tău... ...că mare-ī slava dom- nului :</p>
<p>1. În Ps. Scheiana=mă- nat-au Domnul... (Bianu, op. cit., p. 428, v. 2).</p>		<p>1. Că și traducerea din Ps. Scheiană, ca și traduce- rea lui Coresi, a Mitropo- litului Simion Ștefan dela 1651 sau cea din Biblia dela București (1688), lasă de dorit în ceea ce privește înțelegerea și redarea sen- sului original al textelor tălmăcite, este adevărat. Dar în acest studiu eu nu fac ermineutică, ci termi- nologie circumscrisă la slavă și mărire. De aceea nu mă opresc asupra acestor răstălmăciri de sens.</p>

Textul ebraic	Textul Septuagintei	Biblia București 1688
Ps. CXII, v. 3 și 9 הוֹן וְעֵשֶׂר בְּבֵיתוֹ קָרְנוֹ תִּרְוִם בְּכִבּוֹד: 	Ps. CXI, v. 3 și 9 Δόξα καὶ πλοῦτος [ἐν τῷ ὄκτῳ αὐτοῦ], ¹ ...τὸ κέρασ αὐτοῦ ὑψω- θήσεται ἐν δόξῃ.	Ibid., v. 3 și 9 Măririi ¹ și avuție, în casa lui,... ...Cornulū lui să va înnălța cu mărire ² ,...
Ps. CXIII, v. 4 עַל הַשָּׁמַיִם כְּבוֹדוֹ: 	Ps. CXII, v. 4 ...ἐπὶ τοὺς οὐρανοὺς ἢ δόξα αὐτοῦ.	Ibid., v. 4 ...preste ceriuri mă- rirea ³ lui.
Ps. CXXVI, v. 2-3 הַגְּדִיל יִהְיֶה לְעִשׂוֹת עִם-אֱלֹהִים: הַגְּדִיל יִהְיֶה לְעִשׂוֹת עִפְּנוֹ: 	Ps. CXXV, v. 2-3 ἐμεγάλυνε Κύριος τοῦ ποιῆσαι μετ' αὐτῶν. ² Ἐμεγάλυνε Κύριος τοῦ ποιῆσαι μεθ' ἡμῶν,	Ibid., v. 4 Mări domnulū a face cu dânșii, mări dom- nul a face cu noi,...
Ps. CXXXVIII, v. 2-3 și 6 אֵל-הַיִּבְל קְדֻשָּׁה וְאוֹדָה אֶת-שִׁפְךָ עַל-חֲסִדֶּךָ וְעַל-אַמְתָּךָ כִּי-הַגְּדִיל- לָךְ עַל-כָּל-שִׁמְךָ אַמְתָּךָ: גְּדוֹל כְּבוֹד יְהוָה: 	Ps. CXXXVII, v. 2 și 5 ὅτι ἐμεγάλυνας ἐπὶ πᾶν τὸ ὄνομα τὸ ἅγιόν σου. ...ὅτι μεγάλη ἡ δόξα Κυρίου.	Ibid., v. 3 și 6 ...căci ai măritū preste tot numele cel sfânt al tău. ...căci mare e mări- rea ⁴ domnului.
	1. Aici textul Septuagin- tei diferă de textul ebraic.	1, 2, 3 și 4. <i>Inexact.</i>

Psaltirea lui Coresi 1577	Textul slavonesc	Psaltirea Belgrad 1651
<p>Ps. ѿмд [144], v. 3, 5, 6, 11 și 12</p> <p>Mare Domnul și lăudatu foarte și mărire¹ lui nu e cumplire.</p> <p>Mare frumsête slava sfinției tale grăivorū... și mărire ta spuū.</p> <p>Slava împărăției tale dīcū... și slava mare frumsête împărăției tale.</p> <p>Ibid., p. 392, rând. 6-7, 10; p. 393, rândurile 1, 10, 12.</p>	<p>Ibid.</p> <p>КЕЛІЙ ГДЪ И ХВАЛЕНЪ СКАЮ, И ВЕЛІЧІЮ ЕГѠ НѢСТЬ КОНЦА. ВЕЛКОЛѢПІЕ СЛАВЫ СЪИНИ ВОЗГЛАГОЛЮ- ТЬ... И ВЕЛІЧІЕ ТРОЕ ПОВѢДАТЬ. СЛАВЪ ЦРКВІА ТВОЕГѠ РЕКЪТЬ... И СЛАВЪ ВЕЛКОЛѢПІА ЦРТ- ВІА ТВОЕГѠ.</p>	<p>Ibid., v. 3, 5, 7, 11 și 12.</p> <p>Mare-ī Domnul și lăudatu-i foarte și mărire lui ȳaste ne-cuprinsă.</p> <p>Frămseația slavei și mărire¹ tale și minunate lucrurile tale grăescū... Și mărire ta voiu spune.</p> <p>Slava împărăției tale zicū... și slava strălucirii împărăției lui.</p>
<p>Ps. ѿмд [149], v. 5, 8 și 9</p> <p>Lăuda-se-voru prépodobnicii în slavă... și slăviții lorū...</p> <p>Slava acésta este tuturor prépodobnicilorū lui.</p> <p>(Ibid., p. 403, rând. 6, 13; p. 404, rândul 2.</p>	<p>Ibid.</p> <p>Босхвѣлѣтса препо- добнїи ко слѣвѣ, И слѣвннѣ ѿхъ... СЛАВА СІА БѢДЕТЬ КОЕМЪ ПРѢБННМЪ ЕГѠ.</p>	<p>Ibid., v. 5, 8 și 9</p> <p>Lăudasă-vorū miloșii în slavă...</p> <p>Să leage pre împărății lor cu lanțuri și pre boiarii lorū cu cătuși de fier.</p> <p>...aceasta-i slava tuturor miloșilor lui.</p>
<p>Ps. ѿн [150], v. 2</p> <p>lăudați elū după pré multă mărire² lui;</p> <p>Ibid., p. 404, rândul 7.</p>	<p>Ibid.</p> <p>ХВАЛІТЕ ЕГѠ ПО МНО- ЖЕСТВЪ ВЕЛІЧЕСТВІА ЕГѠ.</p>	<p>Ibid., v. 2</p> <p>lăudați pre el după înmulțimea² mărirei lui.</p>
<p>1. În Ps. Scheiană = mărire lui (Bianu, op. cit., p. 467. v. 3).</p> <p>2. În Ps. Scheiană = pré multă mărire silelor lui <= puterilor lui >.</p>		<p>1. Traducere inexactă.</p> <p>2. O formă românească veche.</p>

Textul ebraic	Textul Septuagintei	Biblia București 1688
<p>Ps. CXLV, v. 3—14</p> <p>גָּדוֹל יְהוָה וּמְהַלֵּל מְאֹד וְלִגְדָלָתוֹ אֵין חֶקֶר: הַדָּר כְּבוֹד הַיָּדָה וְדַבְרֵי נִפְלְאוֹתָיִךְ אֵ- שִׁיחָה: וְעֲזוֹן נִוְרָאֵתִיךְ יֵאֱמָרוּ וּגְדָלוֹתֶיךָ אֵם- פְּרָנָה: ...וּגְדוֹל-חֶסֶד: ...כְּבוֹד מַלְכוּתֶיךָ יֵא- מְרוּ וּגְבוּרָתֶיךָ יִדְבְּרוּ: ...וּכְבוֹד הַדָּר מִלְכוּ- תוֹ:</p>	<p>Ps. CXLIV, v. 3, 5, 6, 11 și 12</p> <p>Μέγας ὁ Κύριος καὶ ἀνετὸς σφόδρα, καὶ τῆς μεγαλωσύνης αὐ- τοῦ οὐκ ἔστι πέρας. Καὶ τὴν μεγαλοπρέπειαν τῆς δόξης τῆς ἀγιο- σύνης σου λαλή- σουσι. . . καὶ τὴν μεγα- λωσύνην σου διηγῆ- σανταν. Δόξαν τῆς βασιλείας σου ἔ- ροῦσι... καὶ τὴν δόξαν τῆς με- γαλοπρεπείας τῆς βα- σιλείας σου.</p>	<p>Ibid., v. 3, 5, 6, 11 și 12</p> <p>Mare e domnulū și lăudatū foarte, și mărimei¹ (<i>sic</i>) lui nu iaste margine. Mare cuviința mări- rei² sfințirii tale vorū grăi... și mărimea³ (<i>sic</i>) ta vorū povesti. Mărire⁴ împărăției tale vorū grăi... ...și mărirea⁵ mării cuviinței împărăției tale.</p>
<p>Ps. CXLIX, v. 4, 8 și 9</p> <p>יֵעָלוּ חַסִּידִים בְּכָבוֹד יִרְנְנוּ וְנִכְבְּדִיהֶם בְּכַבְּלֵי בְּרֹזָל. הַדָּר הוּא לְכָל-חַסִּידָיו</p>	<p>Ps. CXLIX, v. 5, 8 și 9</p> <p>Καυχῆσονται ὅσοι ἐν δόξῃ, ...καὶ τοὺς ἐν- δόξους αὐτῶν... δόξα αὕτη ἐστὶ πᾶσι τοῖς ἑσίοις αὐτοῦ.</p>	<p>Ibid., v. 5, 8 și 9</p> <p>Făli-se-vorū cei curați cu mărire⁶... și pre slăviții lorū cu cătuși de fier... mărirea⁷ aceasta fi-va la toți cei curați ai lui</p>
<p>Ps. CL, v. 2</p> <p>הִלְלוּהוּ כְּרַב גְּדָלוֹ: :</p>	<p>Ps. CL, v. 2</p> <p>ἀνεῖτε αὐτὸν κατὰ τὸ πλῆθος τῆς μεγαλω- σύνης αὐτοῦ.</p>	<p>Ibid., v. 2</p> <p>...lăudați pre elū după mulțimea mărimii⁸ (<i>sic</i>) lui.</p>
		<p>1. <i>Inexact.</i> (V. nota 6 dela p. 55). 2, 3, 4, 5, 6 și 7 <i>Inexact.</i> 8. <i>Inexact.</i> (V. nota 1, mai sus, și nota 6 dela p. 55).</p>

Prin urmare, din cercetarea și confruntarea atentă a textelor înfățișate în tabloul întocmit de noi mai sus, rezultă indiscutabil că textul *Septuagintei*⁴³ corespunde exact și precis — în ceea ce privește termenii $\delta\acute{o}\xi\alpha$ și $\mu\epsilon\gamma\alpha\lambda\omega\sigma\acute{o}\nu\eta$ — termenilor $\text{כְּבוֹד} = kabod$ și גְּדוּלָה sau $\text{גְּדוּלָה} = ghedulah$ ⁴⁴ din textul ebraic original al Psal-

43. Versiunea *Septuagintei* s'a făcut după și în conformitate cu textul ebraic original în anii 283 sau 282 înainte de Hristos de către 72 învățați iudei din Egipt, din porunca lui Ptolomeu Filadelful. Cunoscută și sub numele de «*traducerea grecească alexandrină*», ea este cea mai veche dintre toate traduceri. S'a făcut într'un timp când limba ebraică nu ieșise de mult din uzul comun... Autoritatea acestei traduceri, ca izvor pentru cunoașterea uzului de vorbire ebraică, este destul de mare, fiindcă traducătorii au fost iudei erudiți, deci bine cunoscuți cu limba ebraică... Se mai adaugă că, în genere, traducerea este o imitațiune fidelă a textului original, conservându-se fraze, construcțiuni, etc., ale originalului evreiesc...» (V. Dr. Const. Chiricescu, *Ermenutica biblică*, ed. II, Buc. 1899, p. 71).

44. Vezi Dr. Karl Feyerabend, *Langenscheidts hebräisch-deutsches Taschenwörterbuch*, ediția a opta, Berlin 1912; pp. 112 și 41.

Preacucernicul preot ec. I. Popescu-Mălăești, profesor la Facultatea de Teologie din București, dă în vocabularul dela urma volumului p. c. Sale: *Exerciții la limba ebraică*, Ed. Casei Școalelor, Buc. 1927, însemnarea de «onoare» termenului כְּבוֹד (p. 79), ceea ce nu este exact, și însemnarea de «slavă» termenului אֲדָר (articulat הֲדָר) (p. 75), ceea ce iarăși nu este exact, lucrurile stând tocmai invers. (Cf. *ibidem* și termenii: $\text{יָדָה} = a$ lăuda, a slăvi, p. 79; $\text{יָרָה} =$ onoare, p. 79; $\text{וְנִבְדָּה} =$ onorat, p. 82). Tot astfel în ceea ce privește termenii $\text{גְּדוּלָה} =$ mare, $\text{גְּדוּלָה} = a$ fi mare, $\text{גְּדוּלָה} =$ mărime (p. 75) și $\text{רִבְּהָ} = a$ fi mare, $\text{רִבְּהָ} =$ lărgime, mărime (p. 86), Părintele

I. Popescu-Mălăești nu ne precizează care anume ar fi echivalentele precise și exacte ale termenilor $\mu\epsilon\gamma\alpha\lambda\omega\sigma\acute{o}\nu\eta$ și $\mu\epsilon\gamma\alpha\lambda\epsilon\iota\acute{o}\tau\eta\varsigma$ din greceasca biblică.

Totuși, în remarcabilul studiu: «*Studii și comentarii: Valoarea Vechiului Testament pentru creștinii*», publicat în numărul festiv al publicației «*Studii teologice*» a Fac. de Teologie din București, anul III (1932), Nr. 2, pp. 33—113, extras și în volum aparte, Păr. prof. I. Popescu-Mălăești traduce exact și precis pe יְבִיבָה din vers. 5 al Ps. XIV (la Păr.,

I. Popescu-Mălăești, după numerotația ebraică, Ps. XV) prin «și slăvește pe cei ce se tem de Domnul» (p. 80, nota 112), ceea ce concordă și cu textul *Septuagintei*. (Cf. în studiul nostru tabloul dela p. 45, coloana a IV-a, despărțitura a II-a). Nu tot același lucru se petrece însă și cu vers. 1 din Ps. CIII (la Păr. Mălăești, după numerotația ebraică, Ps. 104), unde traduce astfel: «*Doamne, Dumnezeul meu, mare ești tu foarte. Cu mărime și strălucire te-ai îmbrăcat!*...», ceea ce nu corespunde nici textului ebraic original și nici textului *Septuagintei*. (Cf. tabloul din studiul de față, p. 60, coloanele a IV-a și a V-a, despărțiturile I). La fel se întâmplă și cu

milor. (Nepotririile de numerotație a psalmilor și a versetelor între textul ebraic, textul Septuagintei și textul slavonesc, ca și chestiunile privitoare la supra-scrierile psalmilor, nu intră în cadrul *determinat* al studiului nostru. Aci evidențiem numai faptul că, distincțiunea formală între *μεγαλωσύνη* și *μεγαλειότης*

כבוד din vers 31 [32] al aceluiași Psalm, pe care îl traduce așa: «Ție mărirea Domnului în veac»... (*Ibid.*, p. 81, continuarea notei 113, mijloc). (Cf. și tabloul din prezentul studiu, p. 61, coloanele a IV-a și a V-a, despărțiturile II).

Ceeace mi se pare însă foarte ciudat în *traducerile acestea*, ca și în *textul studiului* Părintelui I. Popescu-Mălăești, sunt următoarele izbitoare neconformități: La p. 80, rândurile 10 și 11 de sus în jos *ale textului*, citim: «Sau ps. 104 în care se *proslăvește* Dumnezeu ca creator cu imnul asupra soarelui...», etc. Iar în rândurile 5-6 ale notei 113 dela aceeași pagină citim: «În psalmul 104 ca și în imnul babilonean al lui Amenophis se *prea slăvește* Dumnezeu...», etc., pentruca mai departe, în *traducerile citate*, adică în *textele biblice*, nu în *textul propriu, personal*, ca mai sus, să citim *numai despre* «mărire» și «mărirea Domnului». Nu cumva acest sau aceste *feluri deosebite* de exprimare (rezultante logice ale felurilor de gândire și de înțelegere) tind să ne demonstreze că *unul este limbajul de studii sau de vorbire curentă al Românilor ortodocși și altul este sau trebuie să fie limbajul textelor biblice și liturgice ale Bisericii lor* în ceeace privește termenii *slavă* și *mărire*? Cu alte cuvinte, atunci când ei *aud* cântându-se sau vorbindu-se *oficial* despre «*slava* Tatălui și a Fiului și a Sfântului Duh», *trebuie* să audă *sonoritatea* cuvântului *slavă*, să-l înțeleagă mintal ca pe «mărirea Tatălui și a Fiului și a Sfântului Duh» și, la rândul lor, — laici credincioși sau clerici slujitori, dar nu în exercițiul vredniciei clericale, — să-l întrebuițeze, în pronunție obișnuită sau în scrieri științifice, în formele: *proslăvire* și *prea slăvire*. Va recunoaște oricine că aceasta înseamnă *a gândi una și a exprima alta*, ceeace nu se întâlnește nicăieri în textele noastre biblice, canonice, dogmatice ori liturgice, și nici nu ni se recomandă. (Vezi în această privință nota 27 dela p. 23 din studiul de față).

Ca să mă fac și mai bine înțeles asupra a ceeace vreau să dovedesc aci, îmi îngăduiu să apelez la un alt profesor al Facultății noastre de Teologie din București, la Păr. Dr. Haralambie Roverța. Este vorba de foarte valorosul p. Sale studiu: «*Epistola întâia către Tesaloniceni a Sfântului Apostol Pavel; Introducere și comentar*». București 1938. Trecând peste faptul că preacucernicia Sa întrebuițează neconținut, dar adecvat și precis, termenii *gloria* și *glorios* peste tot unde ar fi vorba de *slavă* și *slăvit*, să ne oprim atenția la p. 56, jos, și să cităm: «*Slava* (δόξα) este a doua înfățișare făgăduită credincioșilor. E cuvântul care exprimă mai ales strălucirea <aceasta este definiția, consistența precisă a *Slavei*; *nota noastră*> și *mărirea* (sublinierea este a noastră) sub care se descoperă Dumnezeu. (p. 57) sus). Așa cum e sfârșitul rugăciunii domnești: «*a Lui e împărăția și puterea și mărirea în veci*». (Mat. VI, 13)! Această *mărire* strălucește și luminează în revelația dată oamenilor, precum și în tainele bisericii, prin a căror împărtășire, creștinii primesc din strălucirea divină. Dar ca și împărăția, tot așa *mărirea* sau *gloria* cerească va fi deplină numai alături de Dumnezeu, după venirea a doua. În acest chip, apologia apostolului

din textul Septuagintei, ca și din textul Noului Testament (v. tablourile noastre dela pp. 27, 35, 55 și 65) a fost corect surprinsă de traducătorii Bibliei românești dela 1688 și aplicată ca atare în textul lor).

La rândul-i, versiunea slavonească a Psaltirei⁴⁵ corespunde exact și precis textului din Septuagintă în ceea ce privește prezența termenilor *сЛАВА* și *ВЕЛІЧІЕ* (sau *ВЕЛІЧЕСТВІЕ*), cu deosebirea formală că aici, ca și în Noul Testament, tălmăcitorii slavoni au introdus în textele lor prepozițiile *про-* și *прѣ-* în multe cazuri și locuri de *сЛАВІТИ*, — *ВЛѢЖ*, — *ВІШИ* (= *ПРОСЛАВІТИ* și *ПРѢСЛАВІТИ*) și propoziția *ВОЗ-*, *КЪЗ-* și *КЪЗЪ-* în multe cazuri și locuri de *ВЕЛІЧИТИ*, — *ЧЖ*, — *ЧИШИ* (= *ВОЗВЕЛІЧИТИ*, — *ЧЖ*, — *ЧИШИ*), urmărind astfel — după credința noastră, căpătată în urma cercetărilor făcute — să nuanțeze ori să accentueze, nu să altereze ori să

Incepută în primele versete e terminată. Nu numai că n'a căutat interese și *mărire* deșartă, ci a dorit să-i aducă la marele privilegiu al împărăției și gloriei cerești, în cele nepieritoare în Dumnezeu (Chrisostom)». Asemenea pasagi mai sunt încă în plinul de erudiție studiu al p. c. pr. Roventza. (Vezi, spre convingere, p. 45 jos, e) 6; p. 46, rândul al treilea de sus în jos; p. 47, al. II; p. 68, rândul al treilea de sus în jos și *ibid.*, comentariul dela vers. 20). Renunțăm deci a le mai cita. Pentru ceea ce ne interesează, evidențiem numai neconformitatea dintre *traducere* și *comentariu*: P. Sa traduce, în citatul de mai sus, exact și precis pe *δόξα* cu *slavă*, dar în *textul propriu, personal*, întemeiat pe textul original grecesc al Sf. Ioan Hrisostom, nu mai întrebuintează de fel cuvântul *slavă*, ci numai pe acela de *mărire*, care este cu totul altceva, și pe acela de *glorie*, care — deși este adecvat și precis — *nu este însă împământenit în limba noastră plebeiană, băștinașă, care este în același timp și limba noastră bisericască*. În afară de aceasta, între concepția romano-catolică asupra gloriei divine și concepția ortodoxă asupra slavei cerești intervine o deosebire egală cu distanța *pământ — cer*, asupra căreia voiu stărui la timp.

45. Cine vrea să verifice de visu exactitatea reproducerii textelor slavonești prezentate de mine în tablourile de mai sus, poate folosi cu toată încrederea — pe lângă exemplarele slavonești și slavo-românești ale Academiei Române — și edițiile comercializate prin *Societatea biblică britanică*, anume: a) *ΨΑΛΤΗΡΙΨ*, ediție facsimilată după alte ediții anterioare, fără loc, fără dată și fără nicio altă indicație decât că are «binecuvântarea Sfântului Sinod» (care anume, nu se spune, în orice caz *Sfântul Sinod al Bisericii ortodoxe rusești*, dacă judecăm după permanența aceleiași formule aflată pe aproape toate cărțile bisericesti ale Rusiei de odinioară) și că este o ediție «*Slav. Ps. (eccles)*», ultima pagină jos); b) *НОВЫЙ ЗАВѢТЪ ГДА НАШЕГВ ІНСА ХРТА*, ediție tot facsimilată și cu singura indicație pe ultima pagină, jos, că este «*Slav. N. T. (eccles)*», adică tot o ediție bisericască.

denatureze sensurile originare ale termenilor verbali $\delta\omicron\acute{\xi}\acute{\alpha}\zeta\epsilon\iota\nu$ și $\mu\epsilon\gamma\alpha\lambda\acute{\omicron}\nu\epsilon\iota\nu$ < כְּבוֹד וְגִדְלוֹ — > sensuri și cuvinte statornicite inebranlabil în textele sfinte originale prin acțiunea inspiratoare a Sfântului Duh.

Într'adevăr, prepoziția slavonească *про-* se întrebuințează numai ca prefix și însemnează: *de, pentru, prin*. (A. Leskien, L. Miletici). Tot ca prefix se întrebuințează și prepoziția *прѣ-*, care însemnează *prin* înaintea verbelor, și *per-* (lat.), adică un termen întâritor înaintea adjectivelor și adverbelor. De exemplu: *прѣбывати* = a rămânea, a petrece *prin* ceva: Mântuitorul *прѣбываѣ* 40 zile și nopți *în* sau *prin* post; Mântuitorul *прѣбываѣ* 40 zile pe pământ *în* sau *prin* noua Sa consistență fizică după înviere, etc. Dar mai însemnează și *prea, foarte*. De exemplu: *прѣвеликѣ* = *foarte mare, prea mare*; *прѣвышнь* = *foarte sus, prea sus*, etc. (În grecește nuanța aceasta a slav. *прѣ-* corespunde prepoziției *ὐπέρ*, care nu se întâlnește nici odată — ca în slavonește — prefix al termenilor *δόξα* sau *δοξάζειν* din Sf. Scriptură sau din cărțile bisericești, *δόξα* divină fiind o stare și supremă și superlativă).

Mai complicată este însă etimologia prepoziției slavonești *про-*. Ea nu are, nu poate să aibă nicio legătură cu prepoziția grecească *προ-*, care însemnează: *înnainte, mai înnainte*, și care în slavonește este egală cu prepoziția *прѣжде* < *прѣдѣ*. În primul tablou înfățișat de noi mai sus (vezi pp. 30—31) ni se prezintă un astfel de caz = *προμαρτυρόμενον*, în care prepoziția grecească *προ-* a fost redată exact în slavonește prin prepoziția *прѣжде*. În cazurile noastre însă, de *славити* și *про-славити*, este dificil de susținut o însușire, o apropiere, o introducere a prepoziției grecești *προ-* în slavona liturgică cu însemnarea de *înnainte, mai înnainte*, ca timp și loc. În cazul acesta, traducătorii slavoni ar fi săvârșit o îngrozitoare denaturare a sensului pe care-l are originarul *δόξα*, ca și originarul *ἐνδοξος*, în conținutul dogmelor privitoare la

Sfânta Treime, la Sfânta Fecioara Maria, la credința noastră neclintită *în starea de slavă* în care se **reaflă** Mântuitorul după înălțarea Sa la cer și *în starea de slavă* în care se **află** toți Sfinții canonizați, cărora ne rugăm și ne închinăm neîncetat prin *liturghii*, prin *molitve* și prin *rugăciuni* în biserici sau la casele noastre. Și ar mai fi săvârșit traducătorii slavoni de-naturări de sens și la învățăturile pe care le dă Sfântul Apostol Pavel *Corintenilor prin a doua sa epistolă*, cap. III, vers. 11-18 și cap. IV, vers. 1-18⁴⁶, ca și la învățăturile pe care le dă același Sfânt Apostol Evreilor⁴⁷. Dar tălmăcitorii slavoni n'au putut să de-natureze, să răstălmăcească sub niciun motiv inefabilul *doxei* cerești prin întrebuițarea în același înțeles a unei prepoziții comune lexiconului grecesc și celui slavonesc din punct de vedere grafic și fonetic, dar niciodată întâlnită în greceasca Noului Testament în legătură prefixională cu *δὲξά* (= *προδὲξά* = *slavă de mai înainte, slavă anterioară* — în timp sau în spațiu).

46. *Cap. III, v. 11*: «Și dacă ceea ce era trecător a fost slăvit, apoi cu atât mai slăvit trebuie să fie ceea ce nu-i trecător». *V. 18*: «Noi însă privind toți cu fețele descoperite, ca în oglindă, la slava Domnului, căpătăm același chip, *trecând* din slavă în slavă, cum *ne dă* Duhul Domnului». *Cap. IV, v. 4*: «Ca pentru < necredincioși > să nu strălucească lumina vestirii slavei lui Hristos, care este chipul Dumnezeuului Celui nevăzut». *V. 17*: «Pentru că suferința noastră cea de acum, ușoară și trecătoare, ne aduce nemăsurată *slavă* veșnică».

47. *Cartea către Evrei a Sfântului Apostol Pavel*, cap. I, v. 3 și 4: «Acesta, care este strălucirea slavei și chipul ipostasului Lui și care ține toate cu cuvântul puterii Sale, după ce a săvârșit prin Sine curățirea păcatelor noastre, a șezut de dreapta tronului măririi într-o înălțime, fiind cu atât mai presus de îngeri, cu cât a moșterit și un nume mai slăvit decât al lor». *Cap. II, v. 7, 9 și 10*: «Micșoratu-l-ai puțin față de îngeri; cu slavă și cu cinste l-ai încununat și l-ai pus peste lucrurile mâinilor Tale; toate le-ai supus sub picioarele lui... «Dar vedem că pentru suferința morții, este încununat cu slavă și cu cinste Iisus, care a fost puțin micșorat față de îngeri, fiindu-l dat Lui, prin harul lui Dumnezeu, ca să guste moarte pentru toți. Căci se cădea ca Acela, pentru Care sunt toate și dela Care sunt toate și Care *voia* să ducă la slavă mulți fii, să desăvârșească prin patimi pe Căpetenia mântuirii lor». (Citat după *Noul Testament* tradus de **Episcopul Nicodem**, astăzi Înaltpreasfințitul Mitropolit al Moldovei. Ediția III. Editura tipografică Sf. Monastiri Neamțu; 1931. Este singura traducere românească în care termenii *slavă* și *mărire* nu sunt nici înlocuiți și nici amestecați, ci fiecare se află la locul lui în conformitate și cu textul grecesc original și cu tălmăcirile slavonești, afară numai de prezența prepozițiilor de care vorbim aici).

În această privință avem o dovadă limpede și determinantă în chiar cuvintele Mântuitorului din seara cinei celei în taină, cuvinte reproduse fidel de Sf. Apostol și Evanghelist Ioan subț acțiunea inspiratoare a Sfântului Duh. Sunt cuvintele din v. 5 al capitolului XVII: «Și acum slăvește-mă la tine însuși, Părinte, cu slava pe care am avut-o la tine mai înainte de-a fi lumea»⁴⁸. În grecește, textul acestui verset este următorul: «Καὶ νῦν δόξασόν με σὺ, Πάτερ, παρὰ σεαυτῶ τῆ δόξῃ ἣ εἶχον πρὸ τοῦ τὸν κόσμον εἶναι παρὰ σοί». Πρὸ de aici, ca și din alte locuri, nu se întâlnește deci în legătură formală, prefixională, cu *δοξάσων* și nici cu *τῆ δόξῃ*, ci aparte.

În slavonește, textul aceluiași verset este: «*Нѣ нѣнѣ прослѣви мѣ ти, Оче, оу тебе самарѡ славою, ѡже ѣмѣхъ оу тебе прѣжде мѣрѣ не бѣсть*». Prin urmare, și *про-* și *прѣжде*, ceea ce înseamnă că prepoziția slavonească *про-* dinnaintea cuvintelor *слѣви* și *слава* nu are nicio legătură cu prepoziția grecească *πρὸ-* aflată înaintea altor cuvinte, de ex.: *προμαρτυρόμενον* (= mărturisind dinnainte); *προβλέπω* (= văd mai dinnainte, prevăd); *πρόλογος* (= înaintea cuvântare, predă-sau predi-slovie, prefață), etc., dar niciodată aflată ca prefix la *δοξάζειν* sau *δόξα*, ceea ce le-ar schimba în întregime sensurile absolute pe care le au în Biserică și'n Dogmele ei.

Care să fie deci proveniența acestui *про-*, antecedent lui *слѣвити*, și ce anume să fi urmărit tălmăcitorii slavoni prin deasa lui întrebuințare în textele liturgice? Să fie oare neînțelegerea clară, desăvârșită, a reduplicării timpului perfect (la participiul perfect pasiv; v. *în stud.*, tablourile dela pp. 29 și 57, coloanele

48. N'am înțeles niciodată și nu înțeleg nici acum proveniența și valoarea prepoziției *про-* (= *proslăvește-mă*) prin care au tradus și cei vechi și traduc mereu și cei noi locul acesta în românește. Și ca acesta sunt încă multe alte locuri unde prepoziția *про-* are mai curând sensul și valoarea prepoziției grecești *πρὸ-*, ceea ce constituie o gravă eroare, nu nonsensul și nonvaloarea prepoziției slavonești *про-* din aceleași locuri, prepoziție care a fost introdusă întocmai, fără niciun discernământ, în terminologia noastră bisericească (mai târziu și teologică) acum vreo 500 de ani!

IV și V = δεδοξασμένη, -α), reduplicare aplicată în slavona liturgică nu ca timp sau ca modalitate verbală, ci ca un fel de accentuare, de augmentare a slăvirii și a slavei. Îmi îngăduiu să cred că aci stă adevărul⁴⁹. Fapt de netăgăduit este că în limba noastră liturgică, în limba cărților noastre de credință, de slujbe bisericești și de studii teologice, termenul *proslăvire* abundă fără niciun temei și de multe ori chiar alterat: *prea-proslăvire*, ceea ce însemnează că ne aflăm în fața unor nejustificate răstălmăciri autohtone și de limbă și de sensuri. Să ne bucurăm însă că milioanele noastre de români ortodocși, rămași neclintiți în adevărata «semantică a cuvintelor» nu vorbesc niciodată cu *proslăvire*, *preaslăvire* sau *preaproslăvire*, *proslavă*, *preaslavă* sau *preaproslavă*, ci numai cu *slăvire* și cu *slavă*, așa cum au deprins din vremi de mult apuse și așa cum se spune și în idiomul grecesc al Noului Testament.

49. Am consultat în această privință tot ceea ce am la îndemână ca texte slavonești primare, texte religioase și liturgice, și de aceea îmi este peste putință să afirm că adausul acesta prefixional — *про* — în cazurile și locurile de *slavă*, și-ar avea origina în textele Sfinților Chiril și Metodie sau în textele Sfântului Clement al Ohridei, ucenicul Sfântului Metodie. Indic aci o parte din locurile unde se găsesc fragmente importante din aceste texte în care întâlnim deseori numai forma prepozițională *прѣслав-ноуѣ* și în totdeauna *сЛАВА* și *ВЕЛІЧИЮ* (sau *ВЪЗВЕЛІЧИТИ*, — *ЧЖ*, — *ЧИШИ*). **Bibliografie generală.** A. Teodorov-Balan, Кирилъ и Методи, Sofia 1920. Cuprinde: Despre textele vechi. Activitatea cultural-literară a Sfinților Chiril și Metodie. Scrieri despre Chiril și Metodie provenite dela ei și despre ei. Viața, în cea mai veche redacție, a lui Chiril. Text, gramatică și note. Viața, în cea mai veche redacție, a lui Metodie. Text, gramatică și note. Panegiricele lor în vechea redacție. Glossar. (178 p.). B. Anghelov și M. Ghenov, Стара Българска Литература (= *Vechea literatură bulgară*) cu texte, traducerile lor și bibliografie. Sofia 1922. (608 p.). Iv. Snegarov, Българскиятъ първоучителъ Св. Климентъ Охридски (= *Cel dintâi dascăl bulgar: Sf. Clement al Ohridei*). Viața și activitatea. Sofia 1927. (116 p.). N. A. Naciov, Врѣме и животъ на св. Борисъ-Михаила (= *Timpul și viața Sf. Boris-Mihail*). Varna 1901. D. Tuhlev, История на Българската Църква (= *Istoria Bisericii bulgărești*). Sofia 1910. (1153 p.). Stanimir St. Stanimirov, История на Българската Църква (= *Ist. Bis. bulg.*). Sofia 1925. Dr. L. Miletici, Старобългарска граматика (= *Vechea gramatică bulgară*). Cu texte vechi din Sfinții Chiril și Metodie și glossar. Sofia 1925. A. Leskien, *Handbuch der Altbulgarischen (Altkirchenslavischen) Sprache*. Grammatik. Texte (chirilo-matodiene cu versiunea lor în grecește). Glossar. Heidelberg 1922. (350 p.), etc.

În ceea ce privește prepoziția slavonească $\mu\acute{\rho}\acute{\kappa}$ -din termenii $\mu\acute{\rho}\acute{\kappa}\epsilon\lambda\acute{\alpha}\nu\eta\tau\eta$, $\mu\acute{\rho}\acute{\kappa}\epsilon\lambda\acute{\alpha}\nu\epsilon\lambda\eta\kappa$ și $\mu\acute{\rho}\acute{\kappa}\epsilon\lambda\acute{\alpha}\nu\eta\sigma\eta$, trebuie să mărturisesc că nu i-am aflat până acum nicio îndreptățire etimologică în același idiom grecesc al Noului Testament (și nici în Liturghier sau Molitfelnic), fiindcă niciodată n'am întâlnit-o ca prefix al termenilor $\delta\omicron\epsilon\acute{\xi}\acute{\alpha}\zeta\epsilon\iota\nu$, $\delta\omicron\acute{\xi}\acute{\alpha}$ sau $\delta\omicron\epsilon\acute{\xi}\acute{\alpha}\zeta\eta\tau\alpha\iota$ (= $\acute{\upsilon}\mu\epsilon\rho\delta\omicron\epsilon\acute{\xi}\acute{\alpha}\zeta\epsilon\iota\nu$, $\acute{\upsilon}\mu\epsilon\rho\delta\omicron\acute{\xi}\acute{\alpha}$ sau $\acute{\upsilon}\mu\epsilon\rho\delta\omicron\epsilon\acute{\xi}\acute{\alpha}\zeta\eta\tau\alpha\iota$ = *a preaslăvi*, *preaslăvire* sau *a se preaslăvi*), ceea ce totuși există în textele evanghelice, liturgice și religioase de limbă slavonească și, prin ele, și în textele evanghelice și religioase de limbă românească (= *preaslăvire* și *preamărire*).

Este adevărat că în textele originale ale sfintelor Liturghii, ca și în acelea ale Molitfelnicului, întâlnim de foarte multe ori, pe o linie constantă însă, termenul $\acute{\upsilon}\mu\epsilon\rho\epsilon\upsilon\lambda\omicron\gamma\eta\mu\acute{\epsilon}\nu\eta\varsigma$ (= $\langle pe \rangle$ *preabinecuvântata*)⁵⁰ ori de câte ori se face pomenire sau amintire, în toate slujbele noastre bisericești, de preasfânta Fecioara Maria, adică *de starea magnificată a binecuvântării Ei*, stare dobândită odată cu înălțarea la cer (= $\acute{\epsilon}\nu\delta\omicron\acute{\xi}\omicron\varsigma$ = *înslăvită*).

Acesta este singurul caz, repetat însă de nenumărate ori, de *iperbinecuvântare*, recte de *preabinecuvântare*, întâlnit în textele amintite. Altceva nimic.

Dar termenul acesta, $\acute{\upsilon}\mu\epsilon\rho\epsilon\upsilon\lambda\omicron\gamma\eta\mu\acute{\epsilon}\nu\eta\varsigma$, atribuit Sfintei Fecioare Maria, nu se află niciodată izolat, ci întodeauna urmat de un alt termen, $\acute{\epsilon}\nu\delta\omicron\acute{\xi}\omicron\varsigma$, care ne indică precis starea actuală a Maicii Domnului.

50. *Textual*: $\Gamma\eta\varsigma$ Παναγίας Ἀχράντου, Ὑπερευλογημένης, ἐνδόξου Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου καὶ Ἀειπαρθένου Μαρίας, μετὰ πάντων τῶν Ἁγίων μνημονεύσαντες». (Genetivele de mai sus sunt toate cerute de verbul $\mu\eta\eta\mu\omicron\nu\epsilon\acute{\upsilon}\sigma\alpha\nu\tau\epsilon\varsigma$ = *să ne amintim de, să facem pomenire de*).

În slavonește: «Пресѣ́ѣю, пречѣ́стѣю, преблагословѣ́ннѣю, сла́внѣю владѣ́чицѣс нѣашѣс Бѣ́ѣ ѡ̀ пречислѣ́вѣс марію, со всѣ́ми сѣ́кіми помѣ́нѣ́ннѣс».

În românește: «Pe preasfânta Curata, preabinecuvântata, slăvita Stăpâna noastră de Dumnezeu Născătoarea și pururea Fecioara Maria, *cu toți Sfinții pomenindu-o*». (Partea finală a tuturor ecteniilor mari și mici dela toate slujbele bisericești, inclusiv ecfonisul preotului dinnainte de Axion,—la sfintele Liturghii).

Într'adevăr, ἐνδοξος este un cuvânt compus din prepoziția ἐν (= în) și substantivul δόξα (ή). Forma aceasta prepozițională, întâlnită nu în tălmăcirile slavonești, din care a fost înlăturată fără nicio justificare (și prin ele înlăturată și din tălmăcirile românești), ci în textele originale, vrea să ne demonstreze până la suprema evidență a adevărului că *în starea de doxa, în starea de slavă a Dumnezeirii s'a petrecut ceva, și anume: pătrunderea, intrarea Sfintei Fecioare Maria în această stare de slavă, adică înslăvirea Ei.*

Același fenomen transcendent s'a petrecut și cu toți ceilalți Sfinți, în primul rând cu Sfinții Evangheliști și cu toți aceia pe cari-i pomenim, rugându-ne lor, îndată după sfințirea Darurilor la sfintele și dumnezeieștile Liturghii. Toți sunt *înslăviți*⁵¹.

Despre cealaltă prepoziție slavonească, *коз-* (вкъ- și вкъъ-), aflată ca prefix la unii din termenii *келічннн*, —чж,—чншн, nu avem ce arăta mai mult decât că nici ea nu-și are vreo justificare etimologică în idiomul grecesc al Noului Testament și nici în textele originale ale sfintelor Liturghii, ale Molitfelnicului și ale tuturor celorlalte cărți bisericești de slujbă. Este un adaus slavonesc, săvârșit probabil din nevoia de a accentua *înmăvirea* cuiva sau a ceva, nuanță care a fost însușită și de traducătorii Bibliei noastre dela anul 1688. (V. *în studiu*, tabloul dela p. 53).

Putem spune numai atât, că ceeace condiționează și finalizează *înslăvirea* Sfinților, care în ultimă ana-

51. Ori de câte ori diaconul cere binecuvântarea celui mai mare pentru citirea pericopei evanghelice a Duminicii și a tuturor celorlalte praznice, cel mai mare este dator să glăsuiască :

«Dumnezeu, prin rugăciunile Sfântului, *înslăvitului*, întru tot lăudatului Apostol și Evanghelist [cutare]...», etc. După sfințirea Darurilor: «...Pentru sfinții, *înslăviții* și întru tot lăudații Apostoli...», etc.

[Textele originale: «Ὁ Θεός, διὰ προσευχῶν τοῦ Ἁγίου, ἐνδόξου Ἀποστόλου καὶ Εὐαγγελιστοῦ [ὄνομα]...», etc. După sfințirea Darurilor: «Τῶν ἁγίων, ἐνδόξων καὶ πανευφρόνων Ἀποστόλων...», etc.

Textele slavonești: «ВѢЪ, МОЛІТВАМИ СЪАГѢ, СЛАВНАГѢ, ВСЕХВАЛНАГѢ АПОСТОЛА И ЕВАНГЕЛИСТА [ИМЯРЕКЪ]...», etc. După sfințirea Darurilor: «...Ѡ СЪВЪХЪ СЛАВНЫХЪ И ВСЕХВАЛНЫХЪ АПОСТОЛЪХЪ...», etc.].

liză nu este altceva decât *regăsirea, redobândirea, reafierea stării dintâi sau edenice*, (așa cum și Mântuitorul Hristos Și-a regăsit, Și-a redobândit, Și-a reafiat prin patimă, moarte și înviere, starea de slavă pe care o avusese «la Tatăl mai înainte de-a fi lumea»), tot aceeași condiționează și finalizează *mărirea sau înmărirea* oricărui om pe treptele desăvârșirii și ale sfințeniei creștine. Prin urmare, dinamismul antropic și terestru al *înmaririi* (sau *măririi*) creștine a creaturii este condiția sine qua non a ierarhizării ei transcendente, pnevmatice, *în bolțile de slavă* ale Creatorului⁵².

Deaceea, în construcția arhitectonică a Utreniei dela praznicele Mântuitorului, dela praznicele Născătoarei de Dumnezeu și dela praznicele «Sfinților mari», în locul *Binecuvântărilor duminicale ale învierii* ne este dat *Polieleul*, însoțit însă de «**Mărimuri**», adică de ceea ce în greceasca liturgică tipiconală se numește «*Μεγαλονάρια*», iar în slavona liturgică tipiconală «*Келнчаниа*». Acestea, ca un sublim intermezzo creștin *ortodox* între catismele Psaltirei, cântările lui Moisi și alte cântări ale Vechiului Testament dela începutul Utreniei și «**Slavoslovă cea Mare**» (grecește «*Δοξολογία Μεγάλη*» și slavonește «*Келнкое Гласословіе*») din finalul aceleiași Utrenii, final armonizat numai pe elementele canonice ale Noului Testament. Începutul acestui final, care la

52. Nu pot să nu amintesc aci despre sublimele cântări ale Bisericii noastre, cântate de preot și cântăreți nu pe un glas de jeluire, ci dimpotrivă, la orice înmormântare (unde slujitorii Altarelor se substituie celui adormit, vorbind sau cântând pentru el):

«Ceata Sfinților a aflat izvorul vieții și ușa raiului. *Să aflu și eu calea prin pocăință*; eu sunt oala cea pierdută; chiamă-mă, Mântuitorule, și mă mântuiește».

«*Chipul slavei tale celei negrăite sunt*, măcar de și port ranele păcatelor. Miluiește zidirea ta, Stăpâne, și o curățește cu îndurarea ta; și moștenirea cea dorită dăruiește-mi, făcându-mă pre mine iarăși cetățean raiului».

«Cela ce cu mâna dintru neființă m'ai zidit și cu chipul tău cel dumnezeiesc m'ai cinstit; iar pentru călcarea poruncii iarăși m'ai întors în pământ, din carele am fost luat; la cel după asemănare mă ridică, cu frumsețea cea dintâi iarăși împodobindu-mă». Etc. Vezi **Panihida** sau **Parastasul**. Ed. a V-a a Sfântului Sinod. București 1938. Tipografia Cărților Bisericești, pp. 31—33.

rândul lui devine, în biserica noastră, preludiul liturgic al «*binecuvântatei împărății dumnezeiești*», este pregătit prin baterea toacei și sunarea clopotelor în afară, prin aprinderea simbolică a tuturor lumânărilor din sfeșnicele dela Sfântul Prestol, din sfeșnicele împărătești și din policandrele întregii biserici (*slava Dumnezeirii, slava Sfintei Treimi*, este lumină, strălucire orbitoare) și anunțat prin glasul înalt al diaconului sau al preotului din mijlocul Sfintelor Uși: «*Slavă ție celui ce ne-ai arătat nouă lumină*»! La aceasta credincioșii, poporul, răspund prin glasurile cântăreților bisericii: «*Slavă întru cei de sus lui Dumnezeu, și pre pământ pace, între oameni bună'nvoire*»! Etc.

(Asupra tuturor acestor lucruri, enunțate numai aci, vom stăruii amănunțit în capitolul al III-lea).

Prin urmare, numai din cele arătate până aci și tot se poate convinge oricine că transcendența religioasă a slavei este altceva decât contingența—tot religioasă—a mării, măriei sau mărimii.

În domeniul acesta, așa cum am văzut din tablourile de mai sus, tălmăcirile slavonești nu contravin nici textului Psaltirei din Septuagintă și nici textelor din Noul Testament decât prin adăugirea arbitrară a unor prepoziții întăritoare, proprii numai limbii slavonești și urmașelor ei, nu însă și limbii noastre liturgice și religioase, care totuși le-a însușit.

*

În legătură cu tălmăcirea românească a *Psaltirei Scheiane*, manuscris din anii 1482—1485, avem de observat că, la urmă, pp. 525-530⁵³, aflăm în întregime *Simbolul de credință pseudo-atanasian* cu adausul romano-catolic: «și <din> Fiul». (Spre exemplificare, reproduc aci, după Bianu, începutul, adausul în context și sfârșitul Simbolului: «*Troiță într-una și unul în Troiță slăvit. Derept-acăa cel ce va vré spăsit*

53. V. Prof. I. Bianu, *op. cit.*

se fie de sfântă Troiță, așa se înțelegă și se slăvescă în trii numele u *Deu večnic*... «*Deu tatăl nime nu l-au făptu, nič zidit, nič născut; fițul eși dela însăși tatăl nefaptu, neziditu, numai născut, [duhul] sfântu diîn tatăl și fiitul nezidit, nefaptu, nenăscut, alegându întru eșit*»... «*Slavă începătorului și svrășitorului Dumneđeului în več amină*»).

În privința acestui adaus: «și <diîn> fițul», aflat numai în *Psaltirea Scheiană*, există o justificare: partea dela urmă a manuscrisului este scrisă cu certitudine de o altă mână⁵⁴, probabil de mâna vr'unui romano-catolic în scop de prozelitism.

Simbolul pseudo-atanasian se află și la începutul vechilor Psaltiri slavonești. I-am confruntat conținutul cu cel din *Psaltirea Scheiană* și am constatat că în versiunea slavonească nu se întâlnește niciodată adausul «și <din> Fiul», ci numai: «ДѢХЪ СЪВЫЙ ѿ ДѢДА НЕ СОТКОРЕНЪ, НИ СОЗДАНЪ, НИ ЖЕ РОЖДЕНЪ, НО ИСХОДАЩЪ» (=Duhul Sfânt dela Tatăl, nefăcut, nici zidit, nici născut, ci <este> purces).

Tendința romano-catolicizantă a textului dela urma *Psaltirei Scheiane* a rămas însă fără niciun rezultat în lumea credincioșilor români ortodocși, deoarece ea a fost surprinsă și înlăturată definitiv prin tipăriturile curat pravoslavnice ale în veci neuitatului Diacon Coresi.

Tot în textul *Psaltirei Scheiane* și anume în psalmul ѿ [18], v. 6, întâlnim cuvântul *măritu* («și elū ca *măritu* eși din celariul său»⁵⁵, cuvânt luat în însemnarea de *ginere*⁵⁶ și tâlcuit exact de Diaconul Coresi în *Psaltirea* publicată românește de el la anul

54. Despre mâna aceasta, care își îngăduie și alte schimbări în tălmăcirea sau în transcrierea *Psaltirei*, I. Bianu spune: «... în coalele următoare 13-33 scrisoarea este puțin mai mărunță și în cățva mai subțire decât în cele precedente, așa în cât par a fi scrise ori de altă mână, ori de aceeași dar după o întrerupere cam îndelungată. Deosebirile acestea sunt atât în scrisoare cât și în ortografie și chiar în limbă; ele vor fi cu deamănuntul expuse în tomul II al publicațiunei». (*Op. cit.*, p. XII din *Prefață*).

55. Cf. I. Bianu, *op. cit.*, p. 54, jos.

56. V. Sextil Pușcariu, *Istoria literaturii române, epoca veche*, ediția a II-a. Sibiu 1930, p. 66: «la „ginere“ <se zicea> mărit (maritus)».

1577: «În soare puse mutaré sa, și elu ca uîn *ginere* deîn celariulū său»⁵⁷, neputându-se astfel confunda substantivul *mărit* cu participiul trecut al verbului: *a mări*, *a fi mărit* și *a se mări*.

În legătură cu *Psaltirea românească* a Diaconului Coresi — Brașov 1577 —⁵⁸ ca și în legătură cu multe altele din lucrările lui⁵⁹, avem de arătat — în laturea noastră — că în tot ceea ce privește *tipăriturile coresiene* n'a existat și nu există nicio îndoială asupra persoanei înfăptuitorului lor. Dubiu există numai în ceea ce privește paternitatea Diaconului Coresi în *realizarea* traducerilor *tipărite* de el. Oricum ar sta lucrurile, faptul care ne interesează pe noi acum, de-o covârșitoare importanță, nu poate fi tăgăduit de nimeni. El constă în aceea că, fie Diaconul Coresi însuși, fie aceia pe cari îi substituie în tălmăcirile *lui* românești (*tipăriturile* slavonești sunt ale lui), face (sau fac) — în conformitate desăvârșită cu textele slavonești, așa cum am dovedit în tabloul de mai sus — distincție precisă și hotărîtă între cuvintele *slavă* și *mărire* pe de o parte, *слѡва ѿ величїе* pe de altă parte.

În cele ce urmează vrem să scoatem și mai mult în evidență categorica distincțiune coresiană dintre *слѡва ѿ величїе*, termeni aflați în *lămuririle* finale ale lui Coresi în inspirată tovarășie, în exemplară atracție (așa cum îi găsim și în versiunea slavonească a *Epistolei Sfântului Apostol Iuda*, cap. I, v. 25), nu în maioreșciană înlocuire sau în «semantică» repulsiune

57. Cf. Bogdan Petriceicu-Hasdeu, *op. cit.*, p. 44, rândurile 6-7

58. A se vedea, în afară de reproducerea ei — cu greșeli — în volumul citat al lui B. P.-Hasdeu, facsimilele și indicațiunile bibliografice la **Bianu și Hodoș**, *op. cit.*, fasc. I (1508—1588), pp. 63-66. Studii și indicațiuni bibliografice la: a) **N. Iorga**, *Istoria literaturii românești* (*op. cit.*), p. 175 și urm. **Același**, *Istoria Bisericii românești* (*op. cit.*), vol. I, pp. 148 și 185. **Același**, *Istoria Românilor* (*op. cit.*), vol. V, pp. 123-26; **Sextil Pușcariu**, *Istoria literaturii române, epoca veche*; ediția a treia Sibiu 1936, pp. 74-80 și indicațiunile bibliografice la pp. 224-25.

59. Vezi *bibliografia* acestor lucrări la d-l Sextil Pușcariu, *op. cit.*, pp. 224-25.

(așa cum îi găsim în *Molitfelnicul* românesc din anul 1937).

Pentru aceasta nu avem nevoie să consultăm glossaric toate cărțile Diaconului Coresi, ceea ce ar mări peste măsură și ar îngreua și mai mult studiul nostru, ci să aruncăm numai o privire generală, dar scrutatoare, asupra câtorva facsimile și texte coresiene din neprețuita *Bibliografie românească veche*, aflată mai ușor la îndemâna celor ce vor să se convingă *de visu* că *slava* — stare și cuvânt — nu este tot una cu *măvirea* — stare și cuvânt.

Astfel, în *Evangheliarul* slavonesc tipărit de Diaconul Coresi la Brașov în anul 7070 (=1562), și anume în epilogul lui⁶⁰, în primul rând slavonesc, citim: ... «СЛАВА И ВЕЛИЧІЕ» ..., cuvinte pe care Bianu sau Hodoș le traduc prin «glorie și mărire»⁶¹.

În *Octoihul* slavonesc, partea I (glas 1-5), tipărit de Diaconul Coresi la anul 1574, și anume în epilogul lui⁶², rândul întâiu, citim: ... «СЛАВА И ВЕЛИЧІЕ» ..., cuvinte traduse de Bianu sau de Hodoș prin «slavă și mărire»⁶³.

În *Octoihul* slavonesc, partea II (glas 5-8), tipărit de Diaconul Coresi la anul 1575, epilogul este același ca cel din partea I, afară de dată»⁶⁴.

În *Triodul* slavonesc dela anul 1578, tipărit de Diaconul Coresi, ca și în *Evangheliarul* slavonesc dela anul 1579, tipărit de Diaconul Coresi și Mănăilă, citim la fel: ... «СЛАВА И ВЕЛИЧІЕ» ..., ... «СЛАВА И ВЕЛИЧІЕ» ..., cuvinte traduse de Bianu sau de Hodoș prin «slavă și mărire» în amândouă locurile⁶⁵.

La anul 1581 Diaconul Coresi își tipărește *Cazania* numită «Carte cu învățătură» în care se cuprind

60. Cf. Bianu și Hodoș, *op. cit.*, p. 47.

61. *Ibid.*, p. 47, primul rând din traducerea românească.

62. Vezi facsimilul acestui epilog la Bianu și Hodoș, *op. cit.*, p. 59, rândul întâiu.

63. *Ibid.*, p. 56, jos, primul rând din traducerea românească.

64. Cf. Bianu și Hodoș, *op. cit.*, p. 60, jos.

65. Cf. Bianu și Hodoș, *op. cit.*, p. 69 sus, primul rând slavonesc al epilogului și primul rând din traducerea românească. Facsimilul epilogului din *Evangheliarul* dela 1579, ca și traducerea lui în românește, *ibid.*, p. 74.

cuvântări pentru toate Duminicile și sărbătorile anului începând dela Duminica Fariseului. Textul evangheliilor pe care le tâlcuiește este acela din *Evangheliarul* lui românesc⁶⁶ dela anul 1561 publicat la Brașov⁶⁷.

Cartea cu învățatură a Diaconului Coresi a fost publicată în anul 1914 de Sextil Pușcariu și Alexie Procopovici⁶⁸. O citez nu atât pentru istorica ei valoare literar-românească, nici pentru marea valoare critică a notelor date în josul paginilor de editorii ei, ci, în primul rând, pentru că în cuprinsul ei am surprins începuturile promițătoare, potențele vaste și uimitoare ale unei masive teologii ortodoxe, formulată și românește, teologie care, mai târziu, avea — pe de o parte — să stagneze, iar pe de altă parte să ia direcții streine. Pentru ceea ce interesează studiul nostru, vreau să pun acum față în față terminologia (și, firește, doctrina) teologică din anii 1910 și 1937 asupra «slavei Sfintei Treimi», cu terminologia (și, firește, credința) teologică a Diaconului Coresi din anul 1581 (exact de-acum 358 de ani!) în privința aceleiași «slave dumnezeiești». Deaceea, deschid uitata carte a prigonitului Diacon la paginile 184 și 185 după textul menționat, și citez: «Descoapere și arată, părinte,

66. Vezi Bianu și Hodoș, *op. cit.*, pp. 43-46.

67. *Ibid.*, pp. 85-93.

68. Sextil Pușcariu și Alexie Procopovici, *Diaconul Coresi — Carte cu învățatură (1581)*. Vol. I. Textul. Comisia istorică a României. București 1914; 553 p. (În *Preadislovia* cărții se spune: «Dereptă aceaia eu, jupânul Hârjilă Lucaci, județulu den cetatea Brașovului și a totu ținutul Bârsei, foarte cu inimă fierbinte și cu jale aprinsă, de multu jeluliă la această luminată carte» (p. 5). După ce arată că a căutat această carte în multe părți și n'a aflat-o decât la «arhimitropolitul Serafim, în cetate în Târgoviște» <den Țara-rumânească>, căruia cu multă rugăciune i-a cerșit-o de i-a trimis-o, adaugă (p. 6): «Și foarte mă sfătuii cu luminatul mitropolitul, marele Ghenadie, den tot ținutul Ardealului și alu Orăziei, și cu multu clirosu de preuți ce le trebuia această carte, încă și cu toți sfeatnicii miei. Și cu voia tuturor acestora, și cu voia mitropolitului, marelui Serafim, noi o deademă lu Coresi, diaconul, ce eră meșteru învățat în acestu lucru, de o scoase den cartea sârbească pre limba rumânească, împreună și cu preuții de la besearca Șcheailor, de lângă cetatea Brașovului, anume popu Iane și popa Mihai, derep'ce că vrumă să se înmulțească în multe părți și chipuri cuvântul lu Dumnezeu și să se adaugă spre învățatura legiei creștinească...»).

oamenilor, carei nu știu și nu cred întru mine, și arată lor slava ceaia ce am, și pururea o am dela tine, ca un fiu adevărit și Dumnezeu den Dumnezeu adevărit și den tatăl, ca și fiul tău să proslăvească tine, ca să fac și eu oamenii să creadă și să cunoască, că așa iaste tatăl meu și Dumnezeu, cum sânt și eu, unul născut fiul tău și Dumnezeu, întru o fire și întru o cinste și întru slavă, că cine-au văzut amu fiul, văzut-au părintele...». ...«Slava adevărită părintelui iaste, să se creadă fiul lui; iară fiului iarăși slavă, să fie cunoscut părintelui lui»... ...«Slava lu Dumnezeu iaste ceaia ce tuturoră și pururea bunătate dă-le»... ...«Ca să arate noao Hristos taina tocmealei trupului lui, slavă cerșu dela Dumnezeu și părinte. Că încă firea trupului nu se era proslăvită, nici neputređire era luată, nici scaunului împărătesc nu se era împreunat; ce după înviere și după ce se înălță în ceriu, și slavei și neputredului scaunului împărătesc împreună-se, și-l luò. Și toată lumea închină-se lui»... Dela p. 313 citez o singură frază: «Și să nu ne lepădăm, nici să uităm cea slavă a ne putredei viață și adevărita bunătate ce va să fie, că această lume ce stă, ea ne minte în toate zilele». Și acum, o ultimă frază pe care o reproduc dela p. 497: «Răsipți inima celor trufași cu cugetele și sfeaturile lor neisprăvite le făcù, surpă *măriia* celor ce se mândriiă, că cu mare mândrie se mândriiă»...⁶⁹.

Acesta a fost marele român *Coresiu Diaconul*. Meritele lui și ale celor dimpreună cu el pentru credința ortodoxă românească și pentru literatura — ejudsem farinae — a «Némului nostru» sunt nepieritoare și neprețuite. Iată pentru ce am spus că în fața operii lor monumentale mă plec îngenunchiat și cucernic, le binecuvintez fapta — deopotrivă de crești-

69. Afară de «scurt dela urma unor cuvinte, pe care nu l-am produs tocmai pentru o mai ușoară citire și înțelegere a textului, încolo totul este absolut conform textului din cartea citată.

nească și românească — și le cinstesc după toată cuviința pomenirea și numele.

*

Despre *Psaltirea* românească dela Belgrad din anul 1651 a Mitropolitului Simion Ștefan, *Psaltire* «izvodită cu mare socotință, den izvod jidovesc», nu mai avem nimic de adăugat peste cele arătate în nota 33 dela p. 37. Textele paralele, ebraic și românesc, înfățișate în tabloul de mai sus, dovedesc suficient că *slava* nu-i tot una cu *mărire* și nici *mărire* cu *slava*.

*

Trecem acum la *Psaltirea* din Biblia dela București (1688), adică la întreaga Biblie⁷⁰.

«Se pare că cea dintâiu tălmăcire completă a Cărții sfinte <în românește>, spune dl. Sextil Pușcariu⁷¹, a fost traducerea din grecește făcută de Spătarul Nicolae Milescu. Această traducere <manuscris> a servit de temelie Bibliei lui Șerban Vodă dela 1688.⁷²

Același lucru, cu mai multe amănunte însă, îl susține și Arhipresbiterul Prof. Dr. Vasile Gheorghiu dela Facultatea de Teologie din Cernăuți⁷³: «Marele

70. **Bibliografie generală.** Pe lângă autorii și studiile indicate în nota 20 dela pp. 15-18 *infra*, adăugăm: **Episcopul Ghenadie**, *op. cit.*, *Prefață* (susține că traducătorii Bibliei au fost numai Români). **Miron, Patriarhul Românilor**, *Cuvânt înainte* la Sfânta Scriptură (Institutul Biblic), București 1936, pp. XVII-XXI. **Pr. Vasile Radu și Gala Galaction**, *Prefața* la Biblia din anul 1938 (Fundăția pentru Literatură și Artă «Regele Carol II»), p. IX. **Nichifor Crainic**, *Biblia Regele Carol II*, în revista *Sfarmă-Piatră*, anul V, Nr. 148. **Niță Mihai**, *Dela Șerban Vodă, la Carol II*, în revista *Sfarmă-Piatră*, anul IV, Nr. 145. **N.-A. Gheorghiu**, *250 de ani de la tipărirea Bibliei lui «Șerban Vodă»* în revista *Bis. Ort. Rom.*, anul LVI (1958), Nr. 9-10, pp. 599-602, articol în care repețita expresie «numele și slava» sună frumos, mai frumos chiar decât «numele și renumele» (sau «gloria»), dar nu și corect din punct de vedere creștin-ortodox.

71. Sextil Pușcariu, *op. cit.*, p. 128 din ediția a treia.

72. *Ibid.* A se vedea în această privință și bibliografia amănunțită pe care o dă prof. **Gheorghe Adamescu** în *Contribuțiune la Bibliografia românească* (trei volume), Buc. 1921, 1923 și 1928, fasc. I p. 13; fasc. II pp. 30-31 și fasc. III p. 24. («E. Picot îl socoteste traducătorul principal al Bibliei lui Șerban 1688 și de aceea pune în fruntea listei <lucrărilor lui Nicolae Milescu> această Biblie». (*Fasc. II*, p. 30).

73. Prof. Dr. V. Gheorghiu, *op. cit.*, 887-89.

spătar al Moldovei, *Niculaiu Gramaticul*, bărbat foarte erudit, aflându-se pe la anul 1662 în C-pole ca agent al Domnului țării românești, Grigorie, a întreprins a traduce din nou întreaga Sfântă Scriptură de pe textul grecesc în limba română. Trimisă în țară spre tipărire, lucrarea a fost predată de către Domnul țării Românești, Ioan Șerban Cantacuzino Băsărab, unui colegiu de bărbați învățați spre corectare. În comisiune erau episcopul Germano Nisis (al Nisei), frații logofeți Șerban și Radu Greceanu și Mitrofan, episcopul de Huși. Se pare că traducerea lui Niculaiu Gramaticul a fost prelucrată din nou, ținându-se seamă și de traducerile și edițiunile de tipar mai vechi românești (de cea din 1648) și corectându-se textul din nou după un text grecesc, tipărit în Frankfurt, apoi după traducerea Vulgata și cea slavonă. În tipar Biblia a apărut la anul 1688, în București, sub Principele Ioan Șerban Cantacuzino Băsărab și urmașul acestuia, Constantin Brâncoveanu».

Știrile acestea se cer completate cu știrile aflate în *Istoria literaturii românești* a d-lui profesor Iorga. Și anume:

A. Dacă se cercetează mai de aproape *înțelesul* cuvintelor «au deslușit mai mult pre limba rumânească» dela sfârșitul *Prefeții* din Biblie, se poate căpăta convingerea că Grecenii n'au tălmăcit, ci au făcut numai ultima corectură la un manuscris pe care-l pregătiseră alții, mai mulți (p. 394).

B. Acești «alții» sunt și oameni de-ai locului, cunoscători de limba elinească, dar sunt și «acei ce s'au întâmplat dascali» (p. 394), dintre cari nu trebuie uitat Sevastos Kymenitis din Trapezunt, directorul Academiei grecești din București (p. 396).

C. Omul într'adevăr rar, care domină culturalicește întreaga domnie a lui Șerban-Vodă și a lui Brâncoveanu, eruditul cu mare renume, cugetătorul puternic și original, care influențează și contribuie la traducerea și tipărirea chiar și a cărților bisericești de slujbă,

este Constantin Stolnicul Cantacuzino, fratele mai mic al lui Șerban-Vodă. El nu și-a pus numele pe aceste cărți, socotind că nu se cuvine *ca un mirean să mărturisească partea ce ar fi avut-o la alcătuirea de cărți bisericești* (pp. 395-396).

D. Un alt călăuz și sfătuitor între acei «alții» a fost și Dosoftei, Patriarhul Ierusalimului, așezat cam pe timpul acela în țările noastre (p. 368) și care face la *Biblie* o Prefață întinsă, erudită, așa cum făcuse și la *Liturghia* din anul 1680 (p. 394).

E. Comisiunea de «dascăli» nenumiți a lui Șerban-Vodă a lucrat la *Biblie* cinci ani (p. 397). În timpul acesta adorm întru Domnul și Gherman al Nisei și Șerban Cantacuzino. (*Prefețele Bibliei*).

F. «Biblia lui Șerban-Vodă» a servit de atunci încoace ca basă pentru toate edițiile românești ale Bibliei (p. 397), stilul ei fiind acceptat, în lipsa altuia mai bun, și în cărțile de slujbă bisericească.

Ce anume vrem să dovedim prin concentrarea acestor știri?

Vrem să deslușim un fapt pe cât de simplu în aparență, pe atât de complex în consecințe, și anume: Existând în *Biblia dela 1688*, după cum s'a văzut și în tablourile întocmite de noi mai sus, introducerea — și unde trebuia și unde nu trebuia — a cuvântului *mărire* în locul celui de *slavă*, introducere egală cu alungarea ostentativă a cuvântului slavonesc *slavă* și prin aceasta generatoare de confuzii și «amestec de gândire», se naște întrebarea: cui poate fi atribuită — fără păcatul grăirii în deșert — această răstălmăcire de cuvinte și deci de sensuri, perpetuată și astăzi? Spătarului moldovean Nicolae Milescu? Ar fi foarte ușor de dovedit *immixtiunea-i laică* într'o carte de greutatea și valoarea *Bibliei* dacă am cunoaște textul manuscrisului său, revăzut și corectat ulterior de «comisiunea» lui Șerban-Vodă.

Fraților Greceni? Ar fi foarte greu de susținut *immixtiunea* lor — *tot laică* — în aceeași Carte sfântă

pentru următoarele motive: 1). «Radulū logofăt», *plecatul rob al Măriei Sale*, scrie la începutul Bibliiei 8 stihuri asupra stemei Domnului Șerban-Vodă, în stihul al șaptelea spunând: «Să te întărească minunat, în domnie *slăvită*...⁷⁴». Aceasta ne îndreptățește să credem că Radu Greceanu nu era împotriva alungării din Biblia românească a *împământenitului* cuvânt slavonesc *slavă*. 2). Același «Radul Logofătū», *mică și plecată slugă a Măriei Sale*, scrie în 1691 «versuri politice 8 asupra Stemelor Luminatului⁷⁵ și înălțatului Domnu Io. Constandin Basarabă Voevodū», din prilejul apariției cărții «Mărgăritare», în versul al șaptelea spunând: «Întărescă și te adaugă cu Domnie *slăvită*⁷⁶,...», ceea ce demonstrează același lucru. 3). În cartea «Mărgăritare», tradusă din grecește și tipărită la București în 1691 de amândoi frații — Șerban și Radu (Greceanu)⁷⁷ — preponderența cuvântului *slavă* ne conduce la aceeași concluzie. 4). Tot în «Mărgăritare» întâlnim capitoul: «Cuvânt al șaselea; Pentru necurata mândrie și îndesarta **mărire**»⁷⁸, ceea ce denotă că ei posedau pilduitor sensurile absolute și precise ale cuvintelor *slavă* și *mărire*. 5). La sfârșitul celei dintâi *Prefețe* pe care acești doi frați o adresează Domnului și pe care o semnează amândoi («Ai Mării tale mici, plecați...», etc.), găsim cuvintele: «bucurie și slavă»⁷⁹... Prin urmare, nu ei au putut introduce cuvântul *mărire* — și unde se cerea și unde nu se cerea în conformitate cu textul

74. Cf. Bianu și Hodoș, *op. cit.*, p. 283.

75. În textele originale, slavonești, ale vieții Sfinților Chiril și Metodiu, prezentate și adnotate de A. Teodorov-Balan în lucrarea citată (v. *infra*, nota 49 dela p. 72), am găsit și formele *Пръславноѣ* (= preaslăvit), (cf. A. T.-Balan, *op. cit.*, p. 113, cuvântul dinaintea notei 11), iar în textele de mai târziu, pentru aceleași locuri, cuvintele: *пресвѣтлоѣ* și *пресвѣтло* (= prealuminat), (cf. *ibid.*, p. 117, nota 11).

76. Cf. Bianu și Hodoș, *ibid.*, p. 316.

77. Cf. Bianu și Hodoș, *ibid.*, p. 315. V. și D. Fecioru, *Bibliografia traducerilor în românește din Literatura patristică*, București 1937 (extras din «Studii Teologice», anul V/937) vol. 1, p. 9. (Dl. D. Fecioru n'a observat că i-a scăpat o greșală de tipar în această *bibliografie*: Ștefan în loc de Șerban Greceanu).

78. Cf. D. Fecioru, *op. cit.*, p. 9, 6).

79. Cf. Bianu și Hodoș, *op. cit.*, p. 319.

original de pe care se făcuse revizuirea și corectarea — în locul cuvântului *slavă*, ci *ei lasă, acceptă numai să se strecoare o asemenea înlocuire*.

Cui ar mai putea fi atribuită răstălmăcirea care ne preocupă? Mitropolitului Theodosie din vremea aceea al Țării Românești? Dar el n'a avut niciun rol în ceea ce privește traducerea și tipărirea Bibliei⁸⁰. Stolnicului Constantin Cantacuzino? Contribuția lui se va fi dovedit binevenită în alte chestiuni, mai grele, nu tocmai în chestiunea privitoare *exclusiv* la înlocuirea *slavei* prin *mărire*. Episcopului Mitrofan al Hușilor, bogoslov și cleric? Dimpotrivă, din cele ce scrie și el la sfârșitul *Prefețelor* Bibliei («...*Slavă* lui Dumnezeu celui ce ne-au ajutat după început, de amă ajuns și săvârșitul»⁸¹, suntem înclinați să credem că toate celelalte locuri și cazuri românești de *slavă*, *slăvire*, *proslăvire* și *preaslăvire*, câte au mai scăpat în *Biblia dela 1688* le datorăm lui, ca unul care, în comisiunea amintită și — mai mult — la tipar, avea îndatorirea «îndireptării cuvintelor rumânești»⁸² sau «al diorthosirii limbii rumânești»⁸³. Patriarhului «Dositheu» «al sfintei Cetăți Ierusalimului și a toată Palestina»?⁸⁴ «Preaînțeleptului celū dentru dascalii alesū și arhieru Ghermanonisisū»⁸⁵ (Gherman al Nisei)? Profesorului Sevastos Kymenit's din Trapezunt, directorul Academiei grecești din București? E greu de susținut, mai cu seamă în ceea ce-i privește pe cei dintâi doi, oricât am avea în vedere *slavofobia grecească* și *scoposul lor de ighemonie totală* — accentuată încă de pe-atunci — asupra Țărilor Românești. În afară de acestea, Dositheu și Gherman, teologi și clerici, cunoșteau *în limba lor* distincțiunea scripturistică, fie chiar și numai pe aceea a Noului Testament, dintre *δόξα* și *μεγαλωσύνη* și nu

80. Cf. N. Iorga, *Ist. lit. rom.*, vol. I, p. 393.

81. Cf. Bianu și Hodoș, *ibid.*, p. 291.

82. Cf. Bianu și Hodoș, *ibid.*, p. 291.

83. *Ibid.*, fasciculele IV și V, p. 321.

84. Cf. Bianu și Hodoș, *op. cit.*, p. 290, jos.

85. Cf. Bianu și Hodoș, *ibid.*, p. 286.

ar fi îngăduit răstălmăcirea lor, prin confundare ori înlocuire, în versiunea românească a Bibliei în cazul când textul ei ar fi trecut și prin mâinile lor. Un cuvânt hotărîtor asupra soartei acestor două cuvinte deosebite — unul slavon și celălalt latin — se poate să fi avut doar *laicul* Sevastos Kymenitis, ca unul ce cunoștea, la suprafață numai, și limba noastră, și terminologia biblică și anumite tendințe politice românești, favorabile Grecilor.

În cazul acesta înseamnă că trebuie să ne resemnăm, că trebuie să lăsăm problema aceasta nerezolvată? Nu. O posibilitate în deslegarea ei, dar numai o posibilitate, ni se pare a o surprinde într'o știre de valoare deosebită aflată în *Istoria literaturii române — epoca veche* — a d-lui Sextil Pușcariu, profesor la Universitatea din Cluj și membru al Academiei Române. Știrea ne reîntoarce acolo de unde am pornit în întrebările de mai sus, adică la eruditul spătar Nicolae Milescu. Într'adevăr, la p. 128 din ediția a treia, după ce dl. Sextil Pușcariu descrie viața, cultura, preocupările politice, literare și științifico-religioase ale «învățatului aventurier Nicolae Milescu», «una din cele mai interesante figuri ale veacului al XVII-lea, reprezentând un amestec bizar între cultura orientală și ideile Renașterii» (p. 126), completează: «Chestiunile teologice îl ispitesc din tinerețe și în 1661 traduce din grecește o *Carte cu multe întrebări foarte de folos pentru multe trebi ale credinței noastre*. De un deosebit interes este următoarea frază, relevată de d-l C. C. Giurescu: «*Dumnezeu se zice pre limba grecească teos, iară pre limba latinească deus, iară românește se chiamă Dumnezeu, care nume este luat de la latinie, în ce chip și mai jumătate de limbă rumânească luat de la Latini*»⁸⁶.

86. Cf. Sextil Pușcariu, *op. cit.*, p. 128. (Trebuie să mărturisesc că problema Nicolae Milescu, Nicolae Grămăticul, Nicolae Spătarul și Nicolae Cârnuț în legătură cu Biblia dela 1688, este mult mai grea și mai vastă, deaceia o voi lua cu alt prilej).

În consecință, judecata următoare și încheierea ei sunt oarecum obligatorii:

Dacă acestea le susținea spătarul și grămăticul Nicolae Milescu pe la anul 1661;

• Dacă în anul 1662, agent diplomatic al Țării Românești la Constantinopole, întreprinde traducerea din nou a Bibliei într'un mediu cu desăvârșire anti-slavon, antirusesc;

Dacă manuscrisul lui, trimis apoi în țară, servește ca bază comisiunii instituită de Șerban-Vodă pentru Biblia dela 1688⁸⁷, *manuscris revăzut și corectat*, însemnează că Nicolae Milescu dela Constantinopole, ajutat — probabil — de Sevastos Kymenitis dela București, ar fi autorul alungării din textul acestei Biblii a cuvântului *slavă*, al înlocuirii lui prin cuvântul *mărire* și în același timp al confuziei care s'a făcut încontinuu de atunci încoace în ceea ce privește perfectă lor identitate de înțeles. Cum însă nici frații Greceni și nici episcopul Mitrofan al Hușilor n'au putut sa subscrie o alungare totală, o înlocuire de-avalma a cuvintelor *slavă*, *slăvire*, *proslăvire*, *preaslăvire* din textul ce se imprima, ele *au mai fost păstrate ici și colo*, adică *au fost reintroduse în câteva locuri, rar de tot însă*. Trebuie să recunoaștem că, de atunci și până'n zilele noastre, stilul cărților bisericești și al întregii literaturi religioase a fost în această privință de un grandios conservatorism, de o imaculată consecvență. «Dar credincioșii români, mai păstrători de limbă veche decât învățații și mai preciși în semantica cuvintelor decât literații»⁸⁸ au vorbit și vor vorbi întotdeauna cu *slavă* de toate cele dumnezeiești și cu *mărire* de toate cele omenești.

Și acum un nou apel la nesfârșitele lumini ale **d-lui profesor Iorga**, lumini aruncate și *teologal* asupra Bibliei dela 1688, va pune punct acestei foarte dificile

87. «N'avem a face însă în „Biblia lui Șerban-Vodă” cu o traducere nouă de la un capăt la altul». (N. Iorga în *Ist. lit. rom.*, vol. I, p. 397.

88. Pr. Nic. M. Popescu, *op. cit.*, p. 700 și *extras* p. 11.

probleme. Cităm: «Îndreptarea limbii stă pentru textele moldovene⁸⁹ în schimbarea cuvintelor dialectale, *de origine slavonă mai mult*, în înlăturarea perfectului simplu și a inversiunilor, atât de obișnuite la Dosofteiu. Pentru traducerile ardelene, se observă aceleași norme, și se părăsesc cuvintele învățate, precum: «Pontan», în loc de: «din Pont». Legături se pun pretutindeni unde ele lipsiau. Până și tălmăcirile muntene, chiar acelea din urmă, din vremea lui Șerban-Vodă, sufăr în unele părți o revisie serioasă, îngrijită, care face cea mai mare cinste alcătuitoarelor Bibliei».

«Ei n'au fost în stare să dea la o parte o sumă de confuzii și de greșeli. Prin atâta rotundire, netezire, pleptănare, limba a pierdut de sigur mult din energia ei cam sălbatecă și smuncită, dar foarte potrivită pentru a îmbrăca adevărul dumnezeiesc, care se făcuse cunoscut oamenilor cu două mii de ani în urmă»⁹⁰.

Din «confusiile și greșelile» Bibliei dela 1688, adăugăm noi acum, face parte, în primul rând, terminologia liturgico-dogmatică de care ne ocupăm în acest studiu.

*

Spre a determina, odată pentru totdeauna, o înlăturare a acestei stări de lucruri, Sfântul Sinod al Bisericii noastre elaborează în anul 1880 — prin învățatul episcop Melchisedec — așa numitul *Regulament pentru revizuirea și editarea cărților bisericesti române*, sancționat prin Decretul regal Nr. 2162 din 27 August 1881 și publicat în Mon. Ofic. Nr. 140 din 25 Septembrie același an⁹¹. În *art. 4, al. g* din acest *Regulament* se

89. D-l prof. Iorga atribuie «comisiunii de „dascăli“ nenumiți a lui Șerban-Vodă» realizarea nu a unei traduceri nouă de la un capăt la altul a Bibliei, ci din potrivă: «ea întrebuințează tot ce ieșise până atunci: Noul Testament și Psaltirea din Ardeal întru citva, iar într'o măsură mai mare Psaltirea în prosă a lui Dosofteiu, Parimiile acestuia, pentru Vechiul Testament, precum și atâtea manuscrise mai vechi care n'au văzut tiparul». (*Ist. lit. rom.*, vol. I, ed. a II-a, Buc. 1925, pp. 396-97).

90. N. Iorga, *Ist. lit. rom.*, vol. I, ed. a II-a, Buc. 1925, p. 397.

91. Vezi nota 1 dela p. 5 și sfârșitul notei 21 dela pp. 19-20.

spune: «În chestia purității limbei < comitetul > să se ferească de orice extremități și arbitrarități ce se văd în literatura noastră modernă. Îndată ce o expresie întrebuințată în limba bisericească, ori de ce proveniență ar fi ea în origina sa, este înțeleasă de Români și primită în limbă, și exprimă bine ideia originală, și altă expresie echivalentă nu este în limba poporului, aceea se va menține și pe viitor. De exemplu zicerile: *Slavă, slăvesc, slăvit, proslăvesc*, unii din editorii moderni au crezut că fac mai bine înlocuindu-le cu *mărire, măresc, mărit, prea-măresc*, etc. Însă în toate limbile culte alta este *slava* și alta *mărirea*. A lepăda prin urmare acest cuvânt, neavând altul echivalent, înseamnă a sărăci limba și a o prosti»⁹²...

Ce credit, ce importanță mare s'a acordat acestui articol din Regulamentul pentru revizuirea și editarea ulterioară a cărților noastre bisericești se vede din următoarea constatare a preacucernicului preot și profesor universitar Nicolae M. Popescu: «Dar măcar că acest Regulament susține zicerea *Slavă*, totuși *Evhologiul* tipărit cu aprobarea Sf. Sinod în anul 1888, — întâia ediție apărută supt imperiul Regulamentului din anul 1881 —, nu numai că nu introduce expresia *Slavă* în loc de *Mărire*, ci, neașteptat, introduce *Mărire* și acolo, unde până acum se întrebuința *Slavă*, adică la Canoane. În *Evhologiul* (= *Molitfelnicul*) din 1888, ca și în cel din 1896, nu se găsește nici de leac zicerea: *Slavă*»⁹³. (În *Molitfelnicul* din anul 1937, ne spune editorul lui, cuvântul *slavă* a fost admis,

92. Conform acestui Regulament *Tipicul bisericesc* din anul 1925 (Ed. a patra a Sfântului Sinod) arată la p. 15, nota 2 că «s'a menținut cuvântul *slavă* în loc de *mărire*». Dar editorul (pe care nu-l știm) săvârșește o altă greșală, întrucât din terminologia noastră liturgică nu poate fi exclus nici cuvântul *mărire*, el avându-și cazurile și locurile precis determinate în textele originale, după câte am dovedit până acum. Mențiunea de mai sus a revizitorului este valabilă numai pentru *Tipic*, unde ni se vorbește exclusiv de *slavele* liturgice, tipiconale, nu însă și pentru toate celelalte texte liturgice.

93. Preotul Nicolae M. Popescu, *Diortosind Molitfelnicul*, București 1938, p. 33.

«însă rar de tot», sau «păstrat, dar numai în câteva locuri», — de leac).

*

Aceasta este situația, cucerită foarte greu și numai în urma unor nesfârșite *acțiuni* și «*reacțiuni furioase*», în care se găsesc astăzi termenii *slavă* și *mărire* în Bibliile românești, în textele liturgice românești și în întreaga noastră literatură religioasă.

Deaceea încheiu acest capitol afirmând:

Chiar dacă pentru teza Mihălcescu-Angelescu din *Liturgierul* menționat nu aș fi aflat dovezi categorice, precise și suficiente în textele românești prezentate în tablourile de mai sus, eu tot aș fi cutezat să susțin cu tărie că termenul *mărire* nu este tot una cu termenul *slavă* și că ei nu pot fi nici confundați și nici înlocuiți arbitrar. Și aș fi cutezat să susțin așa **pentru simplul și binecuvântatul motiv că în textele originale —ebraic și grecesc—, ca și în tălmăcirile ulterioare, termenilor acestora le sunt date, prin inspirație divină, conținuturi, forme și locuri distincte și definite în ele și între ele. Prin urmare, a nu le transpune adecvat, precis și fidel într'o versiune biblico-liturgică oarecare, deci și în versiune românească, înseamnă a săvârși păcatul împotriva Sfântului Duh, cunoscut în credința noastră ca păcat de moarte.**

9X9

I.

În afară de autorii și lucrările citate, pentru studiul de față nu datorez nimănui nimic: nici sugestii, nici indicații normative și nici un fel de alt ajutor din partea cuiva în ceea ce privește elementele lui constitutive. Altfel nu m'ar opri nimic s'o mărturisesc, așa cum am făcut-o în cele două lucrări anterioare, indicate pe pagina a treia a copertei de față la numerile 1 și 2. Tema, sistema și redactarea lui sunt în întregime autodeterminate și autorezolvate. Chiar și erorile, de fond sau de formă, câte îmi vor fi scăpat în el, dacă îmi vor fi scăpat, îmi aparțin exclusiv. Prin urmare, paternitatea studiului nu-mi poate fi contestată de nimeni...

Am aplicat însă, dela început și până la sfârșit, metoda rece, obiectivă, de-o implacabilă strictețe științifică pe care am învățat-o dela preacucernicul preot, profesor universitar și membru al Academiei Române, *Niculae M. Popescu*, în cei câțiva ani străbătuți în jurul preacucerniciei Sale la revista oficială a Sfântului Sinod: «*Biserica Ortodoxă Română*». Pentru aceasta îi sunt îndatorat și recunoscător.

Iată însă că în împrejurarea de față ne aflăm — dascăl și ucenic — pe drumuri deosebite. Cum în această privință numai cuvântul Sfintei Evanghelii este hotărîtor, îl mărturisesc întreg și împăcat cu mine însumi: «Nu este ucenicul mai presus de dascălul său» (Luca VI, 40) în materie comună, să zicem, de rugăciune, de liturghisitor, de predicator, de avocat sau chiar într'o anumită ramură de știință teologică ori laică. Dar când dascălul, într'o chestiune de pură terminologie bisericească, mai face și poezie, iar discipolul — în aceeași chestiune, face numai știință — aplicând metoda rigidă de laborator însușită dela dascălul său, atunci dascălul adevărat nu are nici un motiv de supărare sau de altceva. În această privință tot cuvântul Sfintei Evanghelii este concludent. (Luca VI, 39).

Nu supărare am urmărit deci să aduc prin studiul acesta, ci lămurire. Deaceea, dacă voi fi spus ceva rău sau nelalocul său, cer iertare dinnainte.

II.

Opt ani la Seminarul din Buzău și patru ani la Facultatea de Teologie din București n'am auzit decât foarte binevoitorul îndemn: «puteți spune cum vreți: ori *slavă* ori *mărire*. Nu faceți nicio greșală deoarece cuvântul *slavă* este de origină slavonă, iar cuvântul *mărire* este de origină latină. Să vă feriți însă a le întrebuița pe amândouă deodată ca să nu săvârșiți un pleonasm».

Când ești învățat așa, n'ai voie să procedezi altfel.

Deaceea, trebuie să arăt aici că sesizarea deosebirii, numai *formală* la început, dintre *slavă* și *mărire*, o datorez unei intervenții indirecte a Înaltpreasfințitului Patriarh Miron făcută în felul următor:

Odată cu intrarea bisericii rusești din Capitală în patrimoniul Statului Român, Legațiunea jugoslavă a fost nevoită să apeleze la I. P. S. Patriarh Miron pentru punerea la dispoziție a unei alte biserici, împreună cu personalul ei deservent, în scopul ofierii *Te-Deum*-urilor naționale și a altor îndatoriri creștin-ortodoxe. Biserica pusă la dispoziție a fost mai întâi «Domnița Bălașa», iar dela redeschidere, Catedrala Sfintei Patriarhii. În personalul deservent am fost orânduit de I. P. S. Patriarh Miron să fac și eu parte pentru pronunțarea și citirea în slavona liturgică a unor ectenii, rugăciuni și polihronii.

La aceste solemnități, în aproape patru ani, am citit de câteva ori și *Molitva* dela așa numita БЛАГОДАРЕНИЕ ѿ ПОСЛѢДНІЙ ПРОШЕНІА, ѿ ѿ ВСАКОМЪ БЛАГОДѢАНІИ БЖІИ (= Mulțămire pentru câștigarea cererii și pentru orice binefacere a lui Dumnezeu) unde întâlneam mereu fraza: «...ѿКЪ ГДѢ, ВЛКЪ ѿ БЛГОДѢТЕЛА СЛВНМЪ, ХВАНМЪ, ПОЕМЪ ѿ ВЕЛНЧЕМЪ...» (=... <și> ca pre Domnul, Stăpânul și Binefăcătorul, *te slăvim*, *te lăudăm*, *te cântăm* și *te mărim*...) și în care cuvintele СЛВНМЪ și ВЕЛНЧЕМЪ se găsesc împreună. (V. cartea: ПѢСНІИ МОЛЕННЫХЪ ПѢНІИ, Moscova, Tipografia sinodală, 1862, fila 41).

Rugăciunea de mai sus se găsește tradusă și la noi în *Cartea de Te-Deum* și în *Liturghiere* (afară de cel din 1937, deoarece toate rugăciunile acestea vor fi cuprinse într'o carte

aparte). Am confruntat-o mai târziu cu rugăciunea slavonească (în grecește nu am găsit-o), tocmai în scopul de a mă edifica asupra întâlnirii laolaltă a celor două cuvinte: *сЛАВНМЪ* și *ВЕЛНЧАЕМЪ*. Nespus de mare mi-a fost însă mirarea când am văzut că în loc de patru verbe, care sunt și patru atitudini, câte se găsesc în textul slavonesc, la noi se întâlnesc încontinuu când trei, ca în *Cartea de Te-Deum*, ediția ultimă din 1922, când cinci, ca în *Liturghiere*, înfățișate însă în două forme, după preferințele slaviste sau romaniste ale editorilor sau revizitorilor :

I. «...*Te slăvim, cântăm ție și te lăudăm*»;

II. «...*Te lăudăm, cântăm ție și te mărim*». (În *Liturghierele vechi* și: «*te binecuvântăm și te slăvim*»).

De aici purced, prin urmare, *slavele și măririle* din *Liturghierul* ed. 1937 și tot de aici datele și rezultatele acestui studiu.

III.

În capitolul I al studiului de față a trebuit să elimin foarte mult material, mai cu seamă pe acela privitor la *Dicționare*. Totuși, nu pot să trec ușor peste *Lexiconul slavo-românesc al lui Mardarie Cozianul din 1649*, publicat cu studiu, note și indicele cuvintelor românești de profesorul Grigorie Crețu în edițiunea Academiei Române la anul 1900. În acest *Lexicon*, Mardarie Cozianul, ca și Diaconul Coresi în cărțile lui, nu confundă niciodată pe *slavă* cu *mărire*. Astfel, la p. 115 avem:

ВЕЛНЧАНІЕ : МЪРІРЕ.

ВЕЛНЧАЮ : МЪРІСКЪ.

ВЕЛНЧЕСТВІЕ : МЪРІЕ, ПЪТЪРЕ.

ВЕЛНЧІЕ : МЪРІРЕ НЖЦІМЕ.

ВЕЛНКЫЙ, ВЕЛІЙ : ЧЕ МАРЕ.

Iar la p. 235 avem :

сЛАВА : сЛАВЖ. ЛАВДА. МЪРІЕ (acest *mărie*, cu accentul pe prima silabă, are o accepțiune anumită. Se va vedea îndată).

сЛАВОЛЮБИЕ : ЮБИРЕ ДЕ МЪРІЕ. ТРЪФЖ <în sens profan>.

сЛАВОСЛОВІЕ : ХВАЛЕНІЕ : ЛЖВДАРЕ.

La p. 180 întâlnim cuvântul :

НАСТОАТЪ СТРО redat prin : МЪРІЕ, СТАРЕ .ІНАИНТЕ.